

METODERAPPORT

SKUP 2012

UTILREGNELIG

og dømt til tvungent psykisk helsevern

Anne Stine Sæther og Alf Bjarne Johnsen

Utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern

INNSENDERE:

Journalist Anne Stine Sæther
Tlf 22 00 00 00
stine@vg.no

Journalist Alf Bjarne Johnsen
Tlf 22 00 00 00
alf.bjarne.johnsen@vg.no

REDAKSJON:

Verdens Gang AS
Postboks 1185 Sentrum
0107 Oslo
www.vg.no

PUBLISERTE SAKER

Artiklene ble publisert i Verdens Gang, papir, nett og VGTV gjennom hele 2012, men med hovedtyngden av våre funn publisert fra 2. til 5. april 2012.

Reportasjeserien om tvungent helsevern i VGs papirutgave:

2. april 2012: Side 1, 10, 11, 12 og 13.

De fikk samme dom som Breivik kan få: Alle har klart å rømme

Rømmer fra behandling

Fikk kniv mot strupen: May Britt (44) truet på livet av rømling fra Dikemark

3. april 2012: Side 13, 13 og 14

Pårørende stanset permisjon

Kan gi rett til innsyn: Helseministeren vil vurdere taushetsreglene

- Aldri helt sikkert

4. april 2012: Side 23 og 24

Pasienten laget i skjul en kniv på psykiatrisk sykehus: Trodde han skulle dø på jobb

VG Nett:

2. april 2012:

May Britt truet på livet av Dikemark-rømling

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10072702>

Rystet over tilstanden i tvunget helsevern

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10072965>

Bor på sykehuset han rømte fra minst fire ganger

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10072777>

3. april 2012

Møtte mammas drapsmann på kjøpesenteret

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10072896>

Helseministeren vil vurdere reglene for tvungent psykisk helsevern

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10072917>

Utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern

4.april 2012

Broren ble drept av psykisk syk: - Det er vi som blir straffet
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10072950>

Psykisk syk måtte «aldri ruse seg igjen» - les hva de fant i sykehusleiligheten
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10049516>

5.april 2012

Fant skytevåpen, sverd og grov voldsporno - på psykiatriske avdelinger
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10049551>

6.april 2012

Politiet tok ikke imot anmeldelse - nær drept timer senere
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10049647>

10.oktober 2012

Endrer loven etter VG-oppslag. Psykiatri-ofrene skal varsles om hvor gjerningsmannen er
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10054831>

Et utvalg av andre saker innenfor prosjektet i VGs papirutgave:

21.desember 2011 side 8 og 9

Kan bli innlagt. Ber om døgnobservasjon av Breivik

14.januar 2012 side 14 og 15

Kan tvinges til observasjon

24.januar 2012 side 6 og 7

Kan få eget sykehus på Ila. Frykter for sikkerheten om Breivik dømmes til tvungen behandling

10.februar 2012 side 8 og 9

Psykiaterne skal også overvåkes. Slik skal Breivik observeres på Ila

15.mai 2012 side 19

Mer paranoid enn de trodde

13.mai 2012 side 6

Må bli på Ila. Uansett hvilken dom han får, vil Anders Behring Breivik bli på Ila fengsel på ubestemt tid.

31.mai 2012 side 10

Vil leie inn folk til sosial omgang. Breivik nektes fangefellesskap i land tid. Frykter han skal ta gisler og rømme

2.juni 2012 side 11

Setningen som kunne hindret psykose-striden

5.juni 2012 side 9

Nektes beskyttelse mot psykiatri-vold. Sykehusene vil ha rett til strengere sikkerhetssjekk - får nei i Stortinget

8.juni 2012 side 10 og 11

Derfor mener de han er tilregnelig. Frykter mer Breivik-vold

Utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern

13.juni 2012 side 16
Vil ta makt fra psykiaterne

18.juni 2012 side 6
De mener Breivik var frisk, men kan få ansvaret hvis retten mener han var syk

22.juni 2012 side 6 og 7
Slik blir terroristens liv på sykehus

5.juli 2012 side 30
Skal kutte tvang. Vil ha psykiatri-pasienter tidligere til behandling

9.august 2012 side 4
Vil vurdere svensk kopi. For der er rettspsykiaterne statsansatte.

24.august 2012 side 12
Ingen har toppkurs. Kravene til rettspsykiaterne kan bli skjerpet.

INNLEDNING

29.november 2011 ble Anders Behring Breivik erklært psykotisk og utilregnelig da han planla og gjennomførte terrorangrepene i Oslo sentrum og på Utøya.

Rapporten fra rettspsykiaterne Torgeir Husby og Synne Sørheim trigget en allerede opphetet debatt om rettspsykiatrien, og ble starten på Breiviks egen kamp for å bli erklært frisk av det norske rettssystemet.

Nye sakkyndige ble etter hvert oppnevnt, og konkluderte, som kjent, motsatt av Husby og Sørheim.

Det ble et enormt fokus på psykiatri gjennom hele første halvår i 2012, og vi ønsket å imøtekomme publikums sult på ny kunnskap.

Ved årsskiftet 2011-2012 var rundt 200 personer dømt til tvungent psykisk helsevern i Norge siden den siste lovendringen i behandlingen av psykisk syke straffedømte ble iverksatt i 2002.

Anders Behring Breivik kunne nå bli en av dem.

Riksadvokaten slo allerede i 2007 fast overfor den Rettsmedisinske Kommissjon at hensikten med dom til tvungent psykisk helsevern primært er å verne samfunnet, ikke å sørge for at domfelte får behandling.

Vi bestemte oss for å gå tungt inn i psykiatrien for å undersøke om samfunnsvernet fungerer som Riksadvokaten forutsetter. Vi ville kartlegge de som var dømt til behandling i stedet for straff, for å undersøke hvordan de ble ivaretatt.

Psykiatrien er omgitt av strengt hemmelighold rundt pasientopplysninger. Hvordan skulle vi klare å komme på innsiden av dette?

Vi jobbet med psykiatri spørsmålet fra tidlig høst 2011 og til dommen mot Anders Behring Breivik falt 24.august 2012.

Utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern

En gjennomgang av rundt 120 dommer mot 71 utilregnelighetsdømte, avslørte at de raskt fikk stor frihet, og at ofrenes rettssikkerhet var dårlig ivaretatt.

Var dette betryggende nok for en person som Anders Behring Breivik? Ville psykiatrien være i stand til å ivareta samfunnsvernet og beskytte oss andre fra nye handlinger fra hans side?

VGs avsløringer fra sikkerhetspsykiatrien har ført til flere endringer i lovgivningen rundt tvungent psykisk helsevern.

Et stort arbeid er i gang med å reformere hele det norske systemet rundt utilregnelighet.

MÅL OG ORGANISERING

Ambisjonen i VG fra høsten 2011 var å fortsatt være nyhetsledende på hele terrorsaken. I september 2011 besluttet redaktørene å danne en egen redaksjon for å dekke hele terror-komplekset. 13 erfarne journalister og en egen avdelingsleder ble VGs terror-gruppe.

Arbeidet ble delt mellom tre grupper: En med ansvar for etterforskning og rettssaken, en gruppe for politisk oppfølging og en gruppe som skulle følge opp pårørende og etterlatte spesielt.

Vi skulle i tillegg gjøre oss nytte av den tverrfaglige kunnskapen for å fange opp nyhets-saker og problemstillinger som falt imellom gruppene.

Anne Stine Sæther jobbet i den sistnevnte gruppen, mens Alf Bjarne Johnsen jobbet med samfunn og politikk.

Vi ønsket å være best mulig forberedt til rettssaken, hvor dommerne skulle avgjøre om han var tilregnelig og kunne dømmes til straff - eller om han var psykotisk og måtte dømmes til behandling.

Vi innhentet kunnskap om lover, regler og praksis i forbindelse med utilregnelighet.

Vi kartla og kontaktet kilder som kunne hjelpe oss å belyse temaet.

Vi hentet inn rundt 120 dommer mot 71 personer som var dømt til tvungent psykisk helsevern for å dokumentere tilstandene i psykiatrien.

MAY BRITTS HISTORIE

«Norge har verdens dyreste sikkerhetspsykiatri. Og vi vet veldig lite om hvordan den virker.»

Kommentator Anders Giæver i VG 2.april 2011

Natt til 18.mai 2006 var May-Britt Grue alene på nattevakt på Geilos barnesykehus, da hun ble angrepet av en psykisk syk mann som hadde klart å ta seg inn på sykehuset.

Utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern

De neste timenes mareritt skulle prege henne i mange år fremover. Overfallsmannen viste seg å være en 34-åring som hadde rømt under permisjon fra Dikemark sykehus i Asker.

Med en kniv mot strupen, ble May Britt truet på livet. Overfallsmannen krevde adgang til sykehusets medisinskap. Hun ble banket opp og mishandlet. Først da morgenvakten kom på jobb, stakk overfallsmannen av.

34-åringen var psykiatrisk pasient på tvang, dømt til behandling etter en mishandlingssak noen år tidligere.

Det viste seg at han var bare en av flere dømte med svært stor bevegelsesfrihet i psykiatrien. Det omfattende materialet som VG samlet inn, dokumenterte at hver fjerde som var dømt til tvungent psykisk helsevern, hadde rømt eller forsøkt å rømme fra psykiatrien.

Skulle mannen bak Norgeshistoriens verste terrorhandling inn i dette systemet?

SINNSSYK?

Fra 22.juli 2011 og fram til dommen forelå 13 måneder senere, hadde Anders Behring Breivik fremstått som et psykologisk mysterium for politiet, psykiaterne, og for hans oppnevnte forsvarer, Geir Lippestad.

Lippestad sa det rett ut etter den første samtalen med sin nye klient: Breivik er «*insane*». Sinnssyk.

Ingen frisk person kunne ha gjennomført drapsraidet på Utøya - og være så uberørt etterpå.

Kanskje Lippestads første ide var å kjempe for utilregnelighet for sin klient, slik at han kunne slippe straff?

For hvor syk er man når man bruker all sin energi på å bli bedømt som frisk - selv om det betyr fengsel livet ut?

I VGs redaksjon begynte vi letingen etter sammenlignbare saker ut over høsten i 2011. Psykisk syke gjerningsmenn har stått bak flere av de mest kjente drapssakene de siste årene. I 2002 ble bussjåføren og en passasjer knivdrept av en psykotisk asylsøker på Valdresekspressen.

To år senere ble en tilfeldig trikkepassasjer knivstukket og drept av en psykisk syk mann på Oslo-trikken, den såkalte trikkedrapsmannen. Gjerningsmannen var psykotisk og ble dømt til behandling. Han ble også funnet skyldig i drapsforsøk på fem andre passasjerer som overlevde.

Etter domfellelse til tvungent psykisk helsevern, blir de dømte overført til sitt hjemlige helseforetak, hvor ansvarlig lege bestemmer både videre behandling og hvilket sikkerhetsnivå som skal etableres rundt den dømte.

Utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern

Tidshorisonten i tvungen psykisk helsevern fremsto heller ikke som spesielt betryggende:

En dom til tvungent psykisk helsevern løper ut etter tre år. Da er gjerningsmannen er fri, med mindre statsadvokaten begjærer forlengelse av dommen og får rettens medhold i det.

FÅ OVERSIKT

Aller først hadde vi behov for å sette oss inn i systemet, fra alle sider.

Vi gjennomførte en serie bakgrunnssamtaler med fagpersoner fra forskjellige miljøer som kunne gi oss kunnskap om rettspsykiatrien.

Vi tok kontakt med Helse Sør-Øst, i et forsøk på å få oversikt over de som var dømt til behandling. I januar 2012 møtte vi Stine Kilden og Øyvind Holst fra Koordinerings-enheten for dom til behandling, som er en del av Kompetansesenteret for rettspsykiatri i Helse Sør-Øst. De stilte velvillig opp med statistikk og kunnskap.

De hadde oversikt over 114 dømte siden 2002. 78 dommer var fortsatt under gjennomføring. Gjennomsnittsalderen på de dømte var 33 år, og det var 106 menn og åtte kvinner.

Men taushetsplikt og formelle regler hindret Koordineringsenheten i å gi oss oversikt over hvor de dømte nå befant seg:

Var de på sikkerhetsavdelingene bak låste dører? Var de på døgnopphold i psykiatrien, eller var de overlatt til private institusjoner? Hvor mange var - som trikkedrapsmannen - ute av sykehus, men på tvangs-medisinerer?

Vi trengte enda mer kunnskap.

I 2006 oppnevnte Justisdepartementet et utvalg som skulle ettergå reglene om strafferettslig utilregnelighet og strafferettslige særreaksjoner. Øystein Mæland, som da var psykiater på Oslo Universitetssykehus, ledet utvalget. De nye reglene om å gå bort fra sikring og over til tvungent psykisk helsevern, hadde da virket i fire år.

Mæland-utvalget hadde 84 dommer til behandling i sitt materiale. 25 av dem var dømt etter drap. Det viste alvorligheten i de bakenforliggende forbrytelsene.

For VG var det åpenbart at alvorlighetsgraden tilsa at det var i allmennhetens interesse å gå disse sakene etter i sømmene. Men Mæland-utvalget hadde selvsagt anonymisert alle sakene. Utvalget trengte en spesialtillatelse fra Helse- og omsorgsdepartementet for å gjennomføre sin kartlegging, men måtte anonymisere sakene fullstendig i sin sluttrapport.

Heller ikke Olsen-utvalget, som kartla alle drap i Norge, hadde oversikt over behandlingen av de som ble dømt til tvungent psykisk helsevern.

Dermed stod vi overfor problemstillingen: Hvordan skal vi klare å få oversikt, og svar på hvor og hvordan de dømte og potensielt farlige menneskene befinner seg i systemet?

Vi måtte finne en annen måte å gjøre det på.

Vi kontaktet statsadvokatene i Oslo, som har flest slike saker i landet.

Utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern

Vi snakket med juristene i Oslo politidistrikt, som forbereder sakene.

Vi hadde også møter med psykiaterne på Sikkerhetsavdelingen på Dikemark sykehus.

Andre viktige kilder var kriminalomsorgen i Justisdepartementet og Ila fengsel. Vi hadde også jevn kontakt med Norsk Psykiatrisk Forening, som er en del av Legeforeningen.

Det viste seg å være mye frustrasjon blant rettspsykiaterne. Psykiatere vi ikke kan navngi her, fortalte om dømte som raskt var ute av sykehus. Det viste seg at statsadvokatene hadde glemt å begjære forlengelse i et par enkeltsaker, slik at drapsmannen - nærmest ved et uhell - var blitt utskrevet og ute av tvangsmessig oppfølging. Vi snakket med fortvilte foreldre til offeret i en av disse sakene. De kunne ikke forstå at tre år på sykehus var «straffen» gjerningsmannen fikk for det bestialske drapet på sønnen.

Systemet var åpenbart ikke vanntett. Var det slik at det fantes mange tikkende bomber der ute? For å dokumentere det, måtte vi inn i enkelthistoriene.

TILSTANDEN PÅ DIKEMARK

Parallelt med undersøkelsene av det tvungne psykiske helsevernet, ønsket vi å være a jour på hvordan myndighetene forberedte soningsforholdene for den terrorsiktede Anders Behring Breivik.

Fra journalsøk og kilder i politiet og i politikken, fikk vi vite at politiet ville kreve høyest tenkelig sikkerhet rundt den terrorsiktede, uavhengig av om han ble dømt til fengsel eller til behandling.

En overskrift på et dokument i Justisdepartementets postjournal indikerte at politiet hadde gjennomført en spesiell sårbarhetsvurdering av de tre regionale sikkerhetsavdelingene i psykiatrien - Dikemark, Sandviken og Brøset.

Departementet avsto vår begjæring om innsyn, men ga oss et spor vi kunne sjekke videre i miljøene. Via kilder som ikke ville navngis, fikk vi vite at sikkerheten på alle tre var underkjent, og at det ville koste enorme ressurser å sikre institusjonene for en fremtidig VIP-pasient som Breivik.

Norge hadde aldri etablert særlig høy sikkerhet i psykiatrien, men kriminalomsorgen hadde egne høysikkerhetsregler for fengslene. De ble tatt i bruk da Anders Behring Breivik ble varetektsfengslet etter 22.juli. Nå måtte det komme også i helsevesenet.

Gode kilder vi hadde opparbeidet både i psykiatrien og i fengselsvesenet, lot oss få vite at psykiatrien nå ble tvunget til å trekke veksler på fengselsvesenets sikkerhets-filosofi.

Da en kilde fortalte oss at hele Dikemark-ledelsen hadde vært i Ila fengsel på dagsbesøk, var det åpenbart for oss at det ble lett etter alternativer. Sykehus bak murene på Ila var til vurdering, men det var problematisk av åpenbare grunner.

I januar møtte vi ledelsen på den regionale sikkerhetsavdelingen på Dikemark. De holder til i et over hundre år gammelt bygg inne på sykehusområdet i Asker.

For utenforstående var det ikke mulig å se at dette er hjemmet til noen av de farligste

Utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern

psykotiske pasientene i Norge. Et stort antall pasienter der er dømt til behandling for drap.

Bygningen på Dikemark grenset til en tett skog. Det var ingen gjerder eller murer rundt - og det var mulig å parkere helt inn til husveggen. Ansatte fortalt oss om en rømning der en pasient tok rennefart i gangen, løp mot et av de eldgamle vinduene som ga etter og falt ut. Pasienten hoppet ut av det åpne vinduet og forsvant.

En beskjeden ringeklokke på ytterdøren var det eneste som identifiserte den regionale sikkerhetsavdelingen. Skulle dette bli det fremtidige hjemmet til Norges gjennom tidene verste drapsmann?

Vi bestemte oss for å følge tett hvordan myndighetene forberedte soningsforholdene for Breivik, både i fengsel og i psykiatrien.

BREIVIK SOM PASIENT

«Hva om denne mannen (Breivik) ikke skulle stilles formelt ansvarlig for sine handlinger?»

Kommentator Anders Giæver i VG 14.januar 2012

Sent på høsten 2011 ble det mer og mer klart for oss at Breivik ikke ville bli behandlet som en vanlig pasient eller innsatt, uansett dom.

Spørsmålet var også politisk sensitivt. 22.juli-ofre sa rett ut at de fryktet at de ville møte Breivik ute i friheten i løpet av svært få år. Det fikk Aps nestleder i justiskomiteen Jan Bøhler til å utstede en politisk garanti for at Breivik uansett ville være innelåst livet ut - selv om det eventuelt måtte vedtas lovendringer for å fylle denne garantien.

Krysspunktet mellom psykiatriens sikkerhetstenkning og samfunnets behov for å beskytte seg mot Breivik, kolliderte fullstendig med den statiske sikkerheten vi var blitt gjort kjent med fra fengselsvesenets side.

Psykiaterne sa rett ut at de hadde grenseløs tillit til dynamisk sikkerhet som på godt norsk er noen røslige pleiere med rolig gemytt, kombinert med svært få fysiske hindre mellom pasienten og friheten utenfor sykehuset.

Da vi senere ønsket informasjon om rømninger fra psykiatrien, var det mange som trakk på skuldrene og innledet svaret med: - Det spør hvordan du definerer rømninger.

Det var åpenbart at det på høyt nivå ble jobbet med et svært omfattende sikkerhetsopplegg rundt Breivik som mulig pasient.

I januar 2012 fikk vi endelig en vag bekreftelse fra statssekretær Robin Kåss i Helsedepartementet og kunne avsløre at regjeringen vurderte å bygge et eget enmanns sykehus for Breivik inne på Ila fengsel, dersom domstolene mente at han var psykotisk 22.juli.

- Det er riktig at vi ser på en rekke alternativer som kan ivareta både hans sikkerhet og hensynet til samfunnsvernet, sa Kåss til VG 24.januar.

Dermed kunne vi også beskrive konflikten mellom innelåsning og menneskerettigheter rundt dømte som skal behandles og ikke straffes. Dette ble en av mange saker hvor vi brukte kunnskap vi hadde opparbeidet i løpet av høsten.

INNHELTET DOMMER

Det var altså ikke åpenbart hvordan vi kunne tilegne oss kunnskapen om den enkelte dømte. Myndighetene hadde ingen oversikt over behandlingsforløpet for hver enkelt pasient som var dømt til tvungen behandling. De formelle reglene rundt tvungent psykisk helsevern har få krav til denne behandlingen, men overlater hele ansvaret til ansvarlig lege. Kun når det er snakk om å flytte pasienten mellom forskjellige sikkerhetsnivåer, skal påtalemyndighetene varsles.

Fra VGs kvinnedrapsprosjekt i 2007, hadde vi flere dommer til tvungent psykisk helsevern.

Domsutskriftene viste seg å inneholde opplysninger som var interessante for oss.

Vi systematiserte opplysningene fra dommene etter hvert som vi innhentet dem:

- Alder og hjemsted på den dømte
- Dato og beskrivelse av det straffbare forholdet
- Diagnose
- Eventuell tidligere kriminalitet og rus-historikk
- Informasjon om offer og mulig relasjon til den dømte
- Oppholdssted på tidspunktet for dom
- Historikk fra psykiatrien - behandling, permisjoner, eventuelle rømninger.
- Navn på statsadvokat og forsvarer
- Navn på sakkyndig
- Dato for utløp av dom

For å finne den enkelte dom, måtte vi kartlegge tilgjengelig drapsstatistikk. Etter mye arbeid hadde vi en tilnærmet komplett oversikt over drap begått av psykisk syke gjerningsmenn de siste ti årene.

Kripos fører statistikk over alle drap i Norge. Etter prosjektet 72 kvinner drept av sine menn i 2007, hadde vi god oversikt over drap på kvinner med psykisk syk gjerningsperson fra 2000 til 2007. Vi hadde også en god oversikt over drap på menn, men trengte her å gjennomgå de forskjellige sakene for å identifisere hvilke saker som hadde endt med dom til tvungent psykisk helsevern.

Gjennom arkivsøk i aviser fant vi omtale av drapene, en metode som fungerte godt i 72 kvinner-prosjektet. Vi fant navn på fornærmede, advokater, polititjenestemenn eller statsadvokater. Noen få opplysninger var nok til at vi kunne kontakte domstolene for å be om dommer.

Vi ringte samtlige statsadvokatembeter fordi det er de som er pålagt å holde oversikt over dommer til tvungent psykisk helsevern. Det er statsadvokaten som skal følge med på når dommene løper ut og sørge for at prosessen fram mot forlengelse av dommen settes i gang.

Noen statsadvokatembeter var villige til å gi oss alle sine dommer til tvungent psykisk helsevern. De ønsket systemet belyst. Andre viste til taushetsplikten og sendte oss videre til domstolene. Der måtte de ha navn eller datoer for å finne dommen i sine arkiver.

Der dommene var anket, innhentet vi dommer fra lagmannsrettene og i noen tilfeller fra Høyesterett. Spesielt interessante var tingrettsdommene som kom ved forlengelse

Utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern

av dom til behandling. Der kunne vi lese detaljerte beskrivelser om utviklingen til den dømte og hva som hadde skjedd.

Dømte til tvungent psykisk helsevern skal ha sin sak vurdert på nytt hvert tredje år. Det er påtalemyndigheten som må begjære forlengelse av dommen og sette i gang prosessen med ny psykiatrisk vurdering av gjerningspersonen.

En slik prosess ender med en ny tiltalte og hovedforhandling.

Det blir alltid innhentet en ny sakkyndig-vurdering i disse forlengelses-sakene.

Dom om forlengelse var for oss gode kilder til å få vite hva som var skjedd med den dømte siden forrige dom:

- Var vedkommende fortsatt syk?
- Hadde pasienten rømt fra behandling?
- Hadde det vært voldsepisoder eller rusbruk?
- Ble den dømte ansett som mer eller mindre farlig siden forrige dom?

I de fleste forlengingsdommene fant vi detaljerte opplysninger som ellers ville vært strengt taushetsbelagt.

Vi fordelte dommene mellom oss og tok kontakt med sentrale personer i de sakene vi ønsket å se nærmere på.

Vi fortsatte også å lete i avisartikler etter intervjuer med involverte. En del berørte ringte vi direkte, først og fremst de som hadde uttalt seg i media tidligere. Noen sendte vi en sms til og forklarte hva vi ville. Det ga dem muligheten til å velge om de ville svare på vår henvendelse. I andre tilfeller ringte vi familiens bistandsadvokat først. Dette gjaldt spesielt i de ferskeste sakene.

DETTE FANT VI

Dommene til den såkalte trikkedrapsmannen var en av de første vi så nærmere på.

Søk i Oslo tingrett avslørte at hans dom til tvungen psykisk helsevern fra 2004, var blitt fornyet flere ganger. Det skjedde siste gang i 2011. Han bodde nå i et hybelhus i Oslo. Dommen ga oss god oversikt over en tilsynelatende veltilpasset pasient med sykdommene holdt i sjakk med medisiner:

«Han avgir urinprøver hver 14. dag og det er ikke truffet tvangsvedtak på medikasjon fordi NN samtykker. Sykehuset prøvde nedtrapping og opphør av medikasjonen i 2010, men da ble NN dårlig slik at han måtte akuttinnlegges... Dr Gaasland betegnet pasienten som pålitelig og han overholder alle avtaler. Hygiene og orden i den leiligheten har nå bor i utenfor sykehuset er tilfredsstillende. NN har daglige møtepunkter med helsepersonell, deltar i undervisning og trening og har jevnlig, hyppige møter med sin venn og støttekontakt... Dr Gaasland anbefalte fortsatt tvungent psykisk helsevern fordi det anses som mest betryggende for samfunnet.»

Utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern

Betryggende for samfunnet? De etterlatte etter drapsofferet på trikken fortalte oss at offerets kjæreste tilfeldig hadde møtt drapsmannen på et NAV-kontor i Oslo. Det virket ikke spesielt betryggende.

Vi fant andre dommer som viste at psykisk syke gjerningspersoner raskt fikk overraskende frie tøyler.

Et kjent drap som endte med dom til behandling, var det såkalte Vikingedrapet i Vevelstad på Nordlandskysten. Tre personer fra et rusmiljø var på hyttetur. De rodde en tur på natta, da en person ble lempet over bord og druknet.

Søsteren til den drepte ble intervjuet av Bergens-avisene da gjerningsmannen rømte fra Sandviken Sykehus og vi tok kontakt med henne.

Kvinnens historie som nær pårørende var tankevekkende. Hun hadde hatt broren og gjerningsmannen på besøk to dager før de dro på turen som endte med drap. Gjerningsmannen visste godt hvor hun bodde med mann og to små barn. Hun var livredd for at det var henne han ville oppsøke ved en ny rømning. Men informasjon om hvordan han utviklet seg eller hva slags regime det var rundt mannen, fikk hun ikke.

- Du aner ikke hvor mange vi ringte. Vi har prøvd justisdepartementet og helsedepartementet. Vi har ringt politiet og helsevesen. Han er syk, en pasient og ikke strafferettslig tilregnelig. Han har helt andre rettigheter enn oss, sa kvinnen.

Det hun visste, hadde hun fått kjennskap til ved å møte opp til rettssakene om forlengelse av behandlingsdommen. Blant annet kunne hun fortelle at den dømte mannen tidlig hadde fått stor frihet. Han var på fisketurer, handleturer i nærmiljøet og på fotballkamp på Brann Stadion. En politimann som hadde jobbet med mannen i mange år, bekreftet at han hadde blitt svært overrasket da han møtte den dømte mannen på joggetur et drøyt år etter drapet.

Vi tenkte: Skal Anders Behring Breivik inn et slikt system?

Via avissøk fant vi også andre saker. En kvinne som var knivstukket av en kollega, fortalte at han under et år etter drapsforsøket nå skulle få lov til å ta t-banen alene hjem til foreldrene. Han var fortsatt pasient på Dikemark, men tøylen var løse. Hun regnet med at hun når som helst kunne møte mannen som nesten drepte henne.

En annen pårørende hadde vi hatt kontakt med over flere år. Også hun fulgte brorens sak via retten, hver gang dommen ble forlenget. Hun takket pent nei til å la seg intervju. Broren som hadde drept deres gamle mor, var i ferd med å bli flyttet til en bolig ikke langt unna der hun selv bodde. Hun var i en prosess for å få stanset det og våget ikke ta sjansen på offentlighet rundt saken.

Samtalene med pårørende satte oss på sporet av problemstillinger å gå videre på og metoder for finne historiene til de enkelte gjerningspersonene. Vi forstod at ofre og etterlattes situasjon måtte belyses grundig i prosjektet vårt.

Samtidig ble det tydelig at de psykisk syke drapsmennene får stor frihet. Helsevesenet tester dem ut i samfunnet.

Utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern

En av dem var mannen som drepte sin kone og sine to barn i 2003 Dette kunne vi lese i dommen:

«Han kan fritt forlate institusjonen tre timer per dag på egen hånd, men må si fra når han går, og komme tilbake til fastsatt tid. Han liker å gå til byen på en cafe der han treffer andre somaliere. Han mottar yrkesrettet attføring og arbeider som bilpleier en halv dag to dager i uken.»

Samtidig siterer dommen fra sakkyndigerklæringen:

«Observanden forteller at han fortsatt hører stemmer. Han hører dem hver kveld, fra toalettet, gangen, soverommet, og sier de er i veggene. Det er to personer som skriker høyt, to kvinner som roper og skriker. Det er fremmede kvinner. De forstyrrer meg når jeg skal sove. De roper Aaaahh! På spørsmål benekter observanden at han hører stemmene samtale seg i mellom, kommentere ham eller gir ham beskjeder.»

En annen dom var mot en trebarnsfar som drepte kona i psykotisk tilstand i 2009. Venner hadde forsøkt å få ham innlagt på psykiatrisk sykehus kvelden før drapet, men var blitt avvist. Tingretten dømte ham til behandling. Mannen anket dommen.

Han ble etter drapet innlagt på sykehus og behandlet. Allerede 20.april året etter var han så frisk at han ble overført til frivillig psykisk helsevern. 24.november 2011, to år etter at han slo i hjel kona med hammer, var han en fri mann. Flertallet i lagmannsretten mente at det ikke var fare for ny alvorlig voldshandling.

En tredje pasient som var dømt til behandling, fikk dommen forlenget. Men han ble flyttet til et privat helseforetak utenfor Oslo, med åpnere forhold for pasienten enn han hadde hatt i årene etter drapet:

«Observanden har mottatt intensiv behandling i et høyspesialisert og velkvalifisert behandlingsmiljø over en periode på nær 3 ½ år. Han har samarbeidet om behandlingen. Behandlingsresponsen i forhold til aktive, psykotiske symptomer har vært raske og gode. Det er imidlertid ingen tvil om at observandens tilstand fortsatt er betydelig preget av negative symptomer, herunder avflatet affekt, passivitet, og tilbaketrekking. Han gir dårlig emosjonell kontakt. Dette er vanlige restsymptomer ved behandlet schizofreni. Det er ikke sannsynlig at disse symptomene blir borte med tiden, eller med mer behandling.»

OFRENES SITUASJON

I mars 2012 hadde vi samlet til sammen 120 dommer på tvungent psykisk helsevern mot 68 enkeltpersoner. Underveis ble informasjonen systematisert.

Alle dommene ble lagt inn i en søkbar database (Sharepoint) med begrenset bruker-tilgang på grunn av alt det sensitive materialet i dommene.

I et excel-ark la vi inn alle datoer for hendelsene med navn, gjerningsbeskrivelse, status for gjennomføring av behandling, navn på parter og sakkyndige, og ikke minst historikk for oppholdet i psykiatrien.

Så begynte analysearbeidet.

De fleste voldshandlinger fra psykisk syke mennesker, rammer deres aller nærmeste. Ikke sjelden er det den pårørende som har tryglet psykiatrien om hjelp, som får unngjelde.

Som regel er offeret gjerningspersonens mor, ektefelle eller egne barn.

31 personer i vårt materiale var domfelt for drap. De ble systematisert, nettopp for å vise at de fleste drapene begått i psykose, rammer i nære relasjoner.

Da diskusjonen om Anders Behring Breiviks psykiske tilstand startet kort tid etter terrorhandlingene, sa overlevende og etterlatte at de fryktet at massedrapsmannen ville være ute av sykehus nokså raskt hvis han ble dømt til behandling.

Hadde de grunn til å frykte det?

INNELÅST I PSYKIATRIEN?

I May Britt Grues sak fra Geilo, viste det seg at gjerningsmannen nå i 2012 bodde i sin egen leilighet inne på en privat institusjon på Østlandet – mens hans offer trodde at han befant seg bak gjerdene på et psykiatrisk sikkerhetssykehus.

I en samtale med en psykiater ble Geilo-saken tilfeldig nevnt. Internt i miljøet ble den holdt fram som en grusom påminnelse på hva en psykotisk pasient er i stand til å gjennomføre når man lempet på rammene rundt vedkommende.

Et arkivsøk i Atekst Retriever viste at saken var omtalt på notis-nivå tilbake i 2006. Vi ringte institusjonen på Geilo. Der fikk vi vite navnet på den fornærmede, og at hun fortsatt bar dype sår etter overfallet seks år tidligere. Blant annet var hun fortsatt ikke i jobb etter hendelsen. Vi fant nummeret til mannen hennes. Om May Britt Grue var villig til å snakke med oss?

Det var hun.

Før vi møtte May Britt, tok vi ut alle domsutskriftene på gjerningsmannen. May Britt fortalte at hun alltid så seg over skulderen av frykt for å møte han igjen, selv om hun var overbevist om at han var innelåst i psykiatrien.

Han var absolutt ikke innelåst. Asker og Bærum tingrett opprettholdt tvungent psykisk helsevern i en dom i 2011:

«NN har det siste halve året vært bosatt ved en institusjon som drives av en privat aktør. Han har egen leilighet med bemanning. Dette fungerer fint, og overlegen som har behandlingsansvar, er av dem oppfatning at det kan være aktuelt å forsøke med sovende nattevakt... Usikkerhet rundt NN karakteriserer overlegen som risikosport... Planen er at han etter hvert skal overføres videre til den bydelen i Oslo hvor han er hjemmehørende og med lokal, poliklinisk psykiatrisk oppfølging.»

For May Britt var det sjokkerende å oppdage at mannen som hadde ødelagt livet hennes, var under så frie tøylar. Ikke minst var det skremmende fordi det i rettssaken ble tydelig hvor raskt han ble farlig uten medisiner.

Noen pårørende har forsøkt å ta kampen for slippe usikkerheten om hvor gjerningspersonen befinner seg. En av dem er Mona Lisa Johansen. Hun og hennes to søstre mistet i 2005 moren Eva Lilleøen. Hun ble knivdrept av en ung psykisk syk mann med rus.

Han var ekskjæresten til en av Evas døtre og Eva hadde vært hans nærmeste støtte-spiller. Hennes tre døtre var livredde for mannen. De hadde møtt opp i retten de to

Utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern

gangene dommen var forlenget. Det var deres eneste mulighet til å få vite noe om behandlingsopplegget rundt gjerningsmannen. De fryktet at han snart ville bli flyttet tilbake til deres felles hjemkommune og var redde for plutselig å møte ham.

Helt tilfeldig hadde de fått vite at mannen skulle få permisjon fra sykehuset uten følge. Da ringte døtrene rett til psykiatrisjefen på sykehuset og fikk stanset permisjonen. De visste hvem som skulle ha ansvaret for den psykisk syke mannen på permisjon og følte seg svært utrygge.

- Vi vurderer å flytte fra kommunen hvis han blir overført hit, sa Mona Lisa Johansen til VG.

RUS OG VÅPEN

Helsevesenet var tydelig på at Anders Behring Breivik ville bli behandlet som en vanlig pasient. I sikkerhetspsykiatrien sa de også at han trolig ikke var den farligste personen de hadde behandlet.

Samtidig ble vi gjort kjent med det svært rigide sikkerhetssystemet rundt den terror-siktete som satt i varetekt på Ila fengsel og forvaringsanstalt.

Fram til 24.januar 2012 hadde Ila gjort 130 enkelttiltak for å ivareta sikkerheten rundt Breivik, fortalte Ila-direktør Knut Bjarkeid til VG.

Frykten for at Breivik skulle ta gisler inne i fengselet og true seg ut, var Bjarkeids verste mareritt i varetektstiden. Alle tiltak, små og store, ble satt i verk for å unngå dette.

Dette stod i sterk kontrast til det vår omfattende gjennomgang av dommer til behandling avdekket.

Vi fant en lang rekke beskrivelser av farlige situasjoner blant annet rømningsforsøk som endte i drapsforsøk på ansatte i psykiatrien.

Vi avdekket også omfattende bruk av rusmidler inne på institusjonene. Rus viste seg å være vanskelig å stanse med de åpne forholdene i psykiatrien. Samtidig var frykten for at rusmisbruk kunne utløse mer vold et stadig tilbakevendende tema i både dommer og sakkyndigerklæringer.

Vi fant mange eksempler på omfattende rusmisbruk: En psykiatrisk pasient som nesten knivdrepte kjæresten, ble behandlet på Reinsvoll sykehus i Oppland. I leiligheten han disponerte fant ansatte ved en sekk 39 tomme trelitersdunker med vin, 58 tomme halv-literer med øl og 5 tomme vinflasker. I dommen til tvungent psykisk helsevern ble det lagt vekt på hvor viktig det var at han aldri måtte ruse seg igjen.

Helsevesenets syn på pasienter er at de skal bli friske, og dette grunnsynet gjelder også i psykiatrien.

Vi fant dømte som etter hvert ble vurdert som så friske at de bodde i hybelhus utenfor sykehuset. Psykiatriens egen kontakt med dem var oppsøkende ute-team. Noen av de dømte fikk besøk flere ganger daglig, andre trengte ikke oppfølging oftere enn ukentlig.

Utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern

Men inne i institusjonene har personalet helt andre og tyngre klienter å forholde seg til. Kompetansesenteret for sikkerhets- fengsels- og rettspsykiatri ga oss tilgang til enda en skremmende rapport fra 2008, om funn av farlige gjenstander på psykiatriske sykehus:

94 prosent fant kniver - like mange fant også barberblader. 17 prosent fant skytevåpen. 94 prosent fant narkotika, mens 96 prosent meldte om funn av andre medikamenter.

46 prosent førte også opp at de fant «annet». Her forteller avdelingene om funn av grov voldsporno, store pengebeløp, bajonetter, sverd, skarp ammunisjon, slagvåpen, øks, slåssbøyle, ulike skarpe gjenstander, brukerutstyr til narkotika - og sprengstoff.

Forskjellen mellom sikkerhetstenkningen i helsevesen og kriminalomsorgen fremsto nå som enda større.

ANONYMITET

Rammene rundt de sykeste av de syke i psykiatrien - personer som har begått de mest grufulle kriminelle handlinger - var ikke slik vi hadde forventet i det helsevesenet selv liker å kalle for «verdens dyreste sikkerhetspsykiatri».

Etter gjennomgangen av de 120 dommene, var vårt inntrykk at det balanseres på en uhyre slakk line.

Riksadvokatens uttalelse om at samfunnsvern er viktigere enn behandling, førte til at det ble enda mer relevant for oss å dokumentere tvungent psykisk helsevern. Det var likevel viktig å ivareta anonymiteten til de dømte, men også integriteten til deres ofre.

Vi ønsket derfor ikke å identifisere dem. Syke personer skal ha ekstra beskyttelse i henhold til Vær varsom-plakaten. Man skal ikke utnytte dårlig dømmekraft eller personer som ikke forstår rekkevidden av sine egne handlinger.

Det var derfor helt utelukket å intervju noen av de dømte. Mange av dem fremsto som så syke at det ville vært direkte uetisk. Det var derfor også problematisk å referere fra rettssakene.

Et eksempel: I en rettssak i tingretten hvor påtalemyndigheten hadde begjært forlenget dom til tvungent psykisk helsevern, forklarte tiltalte at han burde slippe tvang fordi han var blitt kristen, og at troen på Jesus nå ville holde ham på riktig side av loven.

Torgeir Husby, som var sakkyndig i denne saken, tok ordet og spurte om den tiltalte husket at i den forrige rettsrunden hadde forklart at han var Jesus, og om det gjaldt fortsatt. Nei, nå er jeg ikke Jesus, men nå tror jeg på Jesus, svarte den tiltalte.

Vi unnlot altså å ta direkte kontakt med noen av de dømte. Derimot har vi snakket med advokatene til de dømte i samtlige saker som vi omtalte.

Vi ønsket at de dømte skulle kunne forberedes på at deres sak ville bli omtalt offentlig.

For å beskrive enkelthistoriene, måtte vi kvalitetssikre den informasjonen vi hadde, og vi hadde behov for å gi dem et ansikt og en identitet.

Utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern

Mange av de som var rammet av gjerningene til psykisk syke personer, slet med store traumer etter hendelsene. De vegret seg for oppmerksomhet og avisomtale. De fryktet at det kunne trigge ny aggressivitet fra gjerningspersonen.

Men samtidig fantes det personer som var så opprørt over sikkerheten rundt de dømte og manglende ivaretagelse av ofrene, at de selv ønsket å bidra.

Vi måtte høye vurdere hvilke saker vi kunne omtale, og hvordan vi skulle kildebelegge dem. Trikkedrapssaken ble for eksempel tonet ned fordi den dømte nå har frie tøyler og fordi de etterlatte ønsket minst mulig oppmerksomhet av hensyn til sin egen sikkerhet.

KONFRONTASJONEN

Før artikkelserien ble publisert, var det nødvendig å konfrontere psykiatrien med våre funn. Det var også politiske utfordringer som måtte adresseres. Vi hadde underveis hatt kontakt med psykiaterne på Dikemark. Det var naturlig at avdelingsoverlegen på Regional Sikkerhetsavdeling på Dikemark, Anne Kristine Bergem, ble konfrontert med våre opplysninger.

I politisk ledelse i Helsedepartementet var de svært nysgjerrige på vårt prosjekt, og helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen innrømmet med en gang at de hadde store utfordringer i sikkerhetspsykiatrien.

Over bordet varslet hun at de etterlattes og fornærmedes rettigheter ikke var gode nok, og satte raskt i gang et lovarbeid for å sikre at de varsles når den psykisk syke gjerningsmannen flyttes eller får permisjon.

BREIVIKS PSYKE

«Åpenhet rundt faktagrunnlaget som retten skal avveie er viktig for at samfunnet skal ha tillit til den beslutningen domstolen til slutt tar»

Ansvarlig redaktør Torry Pedersen i VG 6.juni 2012

Gjennom hele terrorsaken har ønsket størst mulig åpenhet rundt psykiatrien vært et viktig prinsipp for VGs dekning. Sjefredaktør Torry Pedersen valgte å publisere store deler av begge rapportene fra de rettspsykiatriske sakkyndige-parene.

God tilgang til kunnskap rundt systemet for å bedømme om en tiltalt var tilregnelig eller ikke da ugjerningen fant sted, er en forutsetning for en god samfunnsdebatt. Det ønsket VG å bidra sterkt til.

Kunnskapen førte til serien om tvungent psykisk helsevern, publisert over flere dager i april 2012.

Med erfaringene, kunnskapen og ikke minst personene vi kom i kontakt med under psykiatri-prosjektet, gjorde oss også i stand til å forstå temaet på en måte som bragte nye momenter inn i terrorrettssaken våren 2012.

Psykiaterne Synne Sørheim og Torgeir Husbys utilregnelighetskonklusjon førte til en intens debatt og et nasjonalt krav om en ny psykiatrisk vurdering.

Utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern

Mangelen på døgnobservasjon av Breivik ble også kritisert.

I en samtale med en kilde spurte vi om hvordan et nytt psykiatriteam best kunne jobbe. Kilden lanserte for oss paragraf 167 i straffeprosessloven. Den åpner for at dommeren etter at sakkyndige og forsvarere er hørt, kan bestemme at vedkommende skal legges inn og observeres over tid på sykehus.

VG kontaktet advokat John Arild Aasen som var en av de som sterkest hadde gått ut med kravet om nye rettspsykiatriske sakkyndige. Advokaten forsto med gang vårt innspill og skrev umiddelbart et brev til Tingretten, hvor han krevde døgnobservasjon.

21. desember 2011 skrev VG:

«Anders Behring Breivik kan bli innlagt på psykiatrisk sykehus til ytterligere observasjon. Retten kan be om døgnvurdering i flere uker, for å få bedre kunnskap om hans psykiske tilstand.»

Avdelingsoverlege Anne Kristine Bergem bekreftet at de hadde innleggelse etter paragraf 167: - Vi har 5-6 slike henvendelser årlig.

10. februar 2012 kom beskjeden fra Oslo tingrett, formidlet slik på VG Nett:

«Oslo tingrett har i dag bestemt at Anders Behring Breivik skal legges inn til en tvungen psykiatrisk observasjon på Ila fengsel.»

Kampen om Breiviks sinn - spørsmålet om han var psykotisk eller ikke da han gjennomførte terrorangrepet - skulle vise seg å bli rettssakens altoverskyggende tema. Å være godt forberedt, pålest og med gode kilder i psykiatrien, viste seg som en uvurderlig ressurs underveis i dekingen av 22.juli-rettssaken.

Noen av artiklene fra rettssaken er derfor tatt med i denne rapporten.

Gjennom prosjektet om tvungent psykisk helsevern, har reporterne fått dyp kunnskap om psykiatrien og om det norske systemet for utilregnelighet. Det har vært helt avgjørende for å holde et høyt presisjonsnivå på dekingen av terrorsaken.

Vi skrev flere artikler om det spesielle norske systemet med utilregnelighet, av mange kalt for det psykologiske prinsipp. Underveis i straffesaken mot Anders Behring Breivik, ble temaet mer og mer sentralt. Mange, både psykiatere og jurister, gikk ut med tolkninger av rettens handlingsrom ut fra rettspraksis.

Vi leste grundig forarbeidene til dagens straffelov for å kunne beskrive vårt system best mulig. Vi snakket også med Georg Fredrik Rieber-Mohn og Randi Rosenqvist, som begge var medlemmer i utvalget som utredet bestemmelsene om utilregnelighet i dagens straffelov. Vi kontaktet også Arild Hiim, den daværende saksordføreren i Justiskomiteen, og komiteleder Lisbeth Holand.

2.juni 2012 kunne vi avsløre at dagens justisminister Grete Faremo - sist hun var justisminister for nesten 20 år siden - sørget for å fjerne en krystallklar definisjon av psykose-begrepet.

Både Rosenqvist og Rieber-Mohn, uttalte at all forvirring rundt Breiviks tilstand kunne vært unngått hvis loven hadde presisert psykose-begrepet klarere.

KONSEKVENSER

VGs fokus på historikken til de som er dømt til behandling, har vært et nybrottsarbeid som har fått betydelig politisk oppmerksomhet.

2.april, etter at VG avslørte de mange rømmingene fra psykiatrien, uttalte Kari Kjønnås Kjos (Frp):

«Det virker som ingen har klart å finne det steget vi trenger mellom fengsel og sykehus. Vi kan ikke sperre inne folk som ikke styrer sine egne handlinger, men det er enda verre å la livsfarlige mennesker gå rundt like fritt som andre pasienter. Historiene i VG i dag er galskap, og her må vi kreve at det tas grep.»

Helsekomiteens leder, Bent Høie (H) kom med følgende kommentar:

«Funnene viser at dagens lovverk og tilbud ikke er godt nok... Jeg forstår at folk blir bekymret og at dette problemet er mer omfattende enn hva jeg trodde.»

Helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen reagerte også på den dokumentasjonen som VG avdekket:

«Disse historiene gjør inntrykk, og vi blir nødt til å se over reglene.»

Etter VG-artiklene har regjeringen fremmet flere lovendringer for Stortinget:

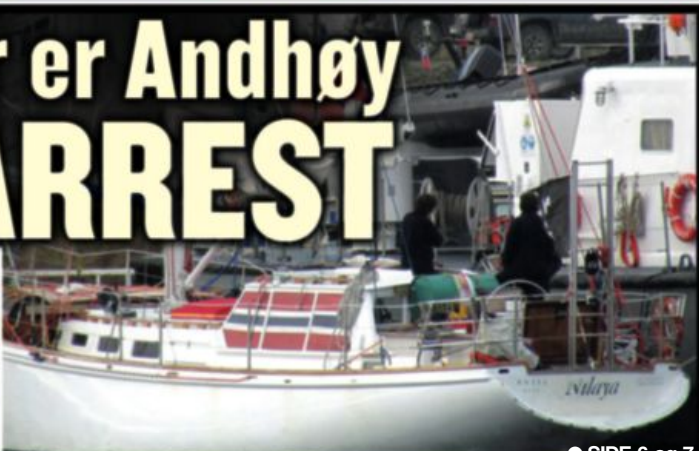
- Fornærmede og etterlatte har nå krav på informasjon om hvor den domfelte behandles i psykiatrien, om permisjoner, rømminger og eventuell utskrivning.
- Psykiatrien har fått utvidet adgang til å skjerpe den fysiske sikkerheten rundt sikkerhetsavdelingene, blant annet med låste dører, gjerder og metalledektorer.
- Sykehusene får nå lov å ransake pasientene og deres bagasje, og kan sikkerhetsjekke eventuelle besøkende.
- Regjeringen har satt i gang en kritisk gjennomgang av hele det norske systemet med utilregnelighet og dom til behandling. Justisminister Grete Faremo har allerede varslet at det kommer betydelige endringer.

Oslo, 15. januar 2013.

Anne Stine Sæther og Alf Bjarne Johnsen

Foto: WILLIAMS SOLIS

Her er Andhøy I ARREST

● SIDE 6 og 7

Superkapteinen: Fikk styr på RBK

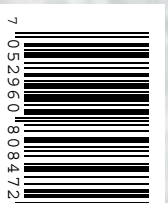
● SPORTE

V G GRANSKER TVUNGENT HELSEVERN

De fikk samme dom som Breivik kan få:

Alle har klart å RØMME

● SIDE 10, 11, 12 og 13

STRAFFERETTLIG UTILREGNELIG

DRAPS- OG VOLDSMENN
I TVUNGENT HELSEVERN

■ Minst ni psykisk syke draps- og voldsmenn har rømt mens de har vært under tvungen behandling.

RØMMER FRA

GITTER OG STAS: Avdelingsoverlege Anne Kristine Bergem på Dikemark sykehus. 89 år etter at sykehuset ble bygget for «vanskelige kvinner», er det satt opp sikkerhetsgjerdene rundt eiendommen.

Av ANNE STINE SÆTHER, ALF BJARNE JOHNSEN og TROND SOLBERG (foto)

De har drept eller begått grov vold, men ble dømt til behandling fordi de var syke. VG kan i dag avsløre at mange er raskt ute i frihet. Noen av dem stikker av.

VG har undersøkt 90 dommer til tvungent psykisk helsevern.

Mer enn hver fjerde psykisk syke drapsmann har rømt eller forsøkt å rømme fra behandling.

– Psykiatrien har fått et veldig stort og viktig samfunnsansvar i disse dommene. Rømminger er et alvorlig problem, sier politiadvokat Cecilie Gulnes ved Oslo politidistrikt til VG.

Om en uke kommer den nye rettspsykiatriske erklæringen om Anders Behring Breivik.

Han blir pasient i psykiatrien dersom han fortsatt ansees som psykotisk og dermed fritas for straff.

Dommen forteller at mange raskt får stor tillit av behandlerne i form av permisjoner, og utgang fra institusjonene med og uten følge.

– Det vil kunne være en reell risiko for at pasientene ruser seg, blir psykotiske og begår ny alvorlig kriminalitet. Dessuten legger det beslag på store ressurser for politiet, sier Gulnes.

Uklar definisjon

Totalt er om lag 200 personer dømt til behandling i de ti årene siden sårreaksjonen ble tatt i bruk.

I VGs materiale er det 30

drapssaker.

Helsevesenet fører ingen statistikk over rømminger og har heller ingen klar definisjon av hva de anser som rømming.

May Britt Grue (44) fra Geilo unnslett så vidt dramaet da en psykiatrisk pasient på rømmen fra Dikemark sykehus, overfalt henne på jobb på Geilomo barnesykehus i 2006 (se de neste sidene).

– Det er uakseptabelt at farlig syke skal kunne testes ute på permisjon blant folk for å se om det går bra, sier Grue til VG.

– Det er ikke vanskelig å ha forståelse for et slikt utsagn, sier Anne Kristine Bergem, avdelingsoverlege ved Regional Sikkerhetsavdeling på Dikemark.

– Samtidig har systemet pålagt faglig ansvarlig overlege å få til en pro-

gresjon hos pasienten. Av og til skjer det tragiske hendelser. Skulle det vært et 100 prosent sikkert opplegg, kunne vi aldri sluppet ut noen, sier Bergem.

Setter klare krav

– Norge har valgt en modell for behandling av pasienter med dom til behandling, som baserer seg i stor grad på dynamisk sikkerhet – det vil si mange ansatte per pasient, sier hun.

– **Hva gjør dere for å hindre rømminger?**

– Før permisjon foretas det grundige og systematiske vurderinger av rømningsrisiko og konsekvenser ved eventuell rømming. Pasienten får aldri permisjon uten at vi har detaljerte avtaler om hvor de skal være og hvem de skal være sammen med. Samtidig skal pasienten over tid ha vært stabil, ha fulgt opp medisinering og avtaler og ikke hatt voldelig adferd eller ruset seg, sier Bergem.

Området rundt Regional Sikkerhetsavdeling er nå gjerdet inn, noe avdelingen har ønsket lenge. Det er satt opp videokameraer og låser blir byttet ut.

Fleire av de lokale sikkerhetsavdelingene har ikke luftegård.

– Pleiere er ikke politi og kan ikke forventes å ta opp jakten på en psykotisk pasient som stikker av gårde, sier politiadvokat Gulnes.

Mann 32 år

Dømt for knivdrap på sin eks-svigermor på Eidsvoll i 2005. Har siden vært under tvungen psykiatrisk behandling.

Han rømte i 2009, da han var på besøk hos sin far. Offerets familie hadde advart sykehusledelsen fordi de mente ansvaret for den syke drapsmannen ble lagt på personer uten kompetanse til å ta seg av han.

Han var på regional sikkerhetsavdeling, men ivareta nå av sitt lokale sykehus. I perioder har han bodd i treningsbolig på sykehusområdet.

Mann 39 år

Knivtruet og kidnappet kvinner i København i 2001, og på Geilo i 2006.

Han har vært tvangsinnlagt på Dikemark siden 1990. I 2001 rømte han og tok seg til København hvor han truet en kvinne og krevde penger og alkohol, før han tvang henne til å kjøre seg til Göteborg.

I 2006 rømte han igjen fra permisjon, dro til Geilo, hvor han kidnappet og truet May Britt Grue (se egen artikkel) for å få penger og medisiner.

39-åringen er nå flyttet fra Dikemark til en privat institusjon. Hans lege mener at det går så bra med ham at institusjonen snart kan ha sovende nattevakt.

FØLER DE HAR GOD KONTROLL

Lovisenberg sykehus i Oslo har ansvaret for 14 dømte, de fleste bor i leilighet på eller utenfor institusjon. De rømmer sjelden eller aldri.

Avdelingsoverlege Anders Gaasland på Lovisenberg DPS sier at fagfolk har daglig kontakt med de dømte, og at de fleste får depotmedisin for en til to uker om gangen.

– Takket være et godt samarbeid mellom DPS og akuttavdelingen, klarer vi i stor grad å fange opp de som blir syke. Dersom farevurderingen endrer seg, vil vi kunne få til en innleggelse i løpet av 30 minutter, sier Gaasland til VG.

TVUNGENT HELSEVERN

■ Seks av dem rømte under permisjon.

■ Psykiatrien fører ikke statistikk over rømninger.

■ Det viser VGs gjennomgang av 90 dommer mot 68 personer som er dømt til tvungent psykisk helsevern siden 2002.

BEHANDLING

Mann 43 år

Han drepte en spansk lege i 2007, fraktet liket til Sørkedalen og skjulte det ved en skiløype. Offeret ble funnet to måneder senere.

17. mai 2008, før dom falt, klatret han over gjerdet på Regional Sikkerhetsavdeling på Brøset i Trondheim. Han ble innhentet på en buss-stopp etter 20 minutter.

43-åringen ble først dømt til forvaring i 18 år. Etter at overlege Karl Henrik Melle på Brøset slo alarm, snudde psykiaterne Husby og Grøndahl og kom til at han var psykotisk. Lagmannsretten dømte ham til tvungent psykisk helsevern. Mannen kan nå oppholde seg utenfor institusjonen til klokken 21 om kvelden.

Mann 30 år

I august 2008 skjøt og drepte han en drosjesjåfør med minst 13 skudd på Heimdal i Trondheim.

I juli 2010 rømte han da han var på tur med en pleier. Han tok bussen til Oppdal, tok seg videre til fots. Der banket han på flere dører og fikk komme inn hos en barnefamilie. Etter 10 timer på rømmen ble han pågrepet.

Mann 48 år

I mars i fjor knivdrepte han sin kone, med parets barn på seks og åtte år som vitner i leiligheten på Torshov i Oslo.

Fem måneder etter stakk han av mens han var sammen med to pleiere i en bank.

Han ble pågrepet ikke langt unna der han rømte fra, mens politiet var i ferd med å slå alarm. I tillegg til å rømme under bankrøendet, skal 48-åringen tidligere ha blitt avslørt av ansatte på sykehuset, mens han har søkt på buss- og flytider til utlandet på internett.

Ledelsen på Dikemark forklarte til VG at mannen ble innlagt kort tid etter drapet og han ble gradvis bedre. I forkant av denne hendelsen hadde han vært med på flere turer utenfor avdelingen.

Mann 25 år

Han knivdrepte en drosjesjåfør på Kadettangen i Bærum i 2004.

Han har forsøkt å rømme to ganger, siste gang fra Dikemark høsten 2010 da han slo ned to ansatte. I 2009 forsøkte han å kidnappe en ansatt på Blakstad sykehus ved å true med saks.

25-åringen har hatt en rekke trusleepisoder på institusjoner senere.

Siste voldsepisode var fysisk angrep på en pleier i januar i år, da han nektet å la seg medisiner.

Rettspsykiatrisk sakkyndig Torgeir Husby har uttalt at dette var den farligste psykotikeren han har hatt befattning med.

Mann 34 år

I juli 2007 tok han livet av sin kone i Oslo. Hun etterlater seg et mindreårig barn.

I fjor sommer uteble han i en halv time fra endt permisjon. Han hadde vært alene ute og kjøpt en luftpistol for å drepe personen som stemmene i hodet beordret ham til.

Men han ombestemte seg og kastet våpenet i bekkens ved sykehuset, der han var innlagt i fjor sommer. Sykehuset har anbefalt varig, egnet bo- og omsorgstilbud utenfor sykehuset og overføring til distriktspsykiatrien på sikt.

Sakkyndig Henning Værvøy mente imidlertid at videre behandling må skje i lukket institusjon med høy sikkerhet, hvis ikke vil det være stor risiko for nye straffbare handlinger.

Mann 40 år

20. februar i 2005 drepte han en kamerat ved å lempe ham over bord fra robåt på Helgeland. Han fremsto i retten som «viking-høvding».

Før drapet var han straffedømt 12 ganger for legemskrenkelsjer og trusler.

Halvannet år etter drapet rømte han da han var på handletur sammen med en pleier. To døgn senere ble han pågrepet. Etter rømmingen beskrev han overfor Bergens Tidende hvor fritt han hadde det på sykehuset: Da hadde han vært fire ganger på kamp på Brann Stadion, trent i svømmehallen, vært på fisketur og besøkt museer i Bergensområdet. Han hadde også vært på hyppige handleturer og en ukentlig bytur.

Mann 51 år

Han drepte sin mor høsten 2007 i Oslo, etter å ha vært syk siden ungdomsårene. Nærmeste familie hadde forgyves tryglet psykiatrien om hjelp. På drapstidspunktet tok han ikke medisiner.

Han har rømt fra sykehus to ganger. I august 2009 tok han tak i og truet en kvinnelig hjelpepleier med å slå henne hvis hun ikke ga ham bankkort og mobiltelefon. Han rømte også på badetur med pasienter fra sykehuset.

51-åringen har ikke tatt all foreskrevet medisin, og til tider nektet å ta blodprøver av religiøse grunner.

DETTE ER TVUNGENT PSYKISK HELSEVERN

■ Norge følger et prinsipp om at syke mennesker ikke skal straffes for sine ugjerninger.

■ Siden 2002 kan personer som var psykotisk på gjerningstiden, dommes til tvungent psykisk helsevern for drap eller andre alvorlige voldshandlinger – når det ansees nødvendig for å verne samfunnet.

■ Domstolene søker råd og for vurderinger av den tiltaltes helsetilstand fra rettsoppnevnte psykiatrisk sakkyndige.

■ Loven krever bare tre uker i døgnopphold i en lukket institusjon for dem som blir dømt under denne ordningen. Deretter avgjør ansvarlig lege den videre behandlingen.

■ Etter tre år utløper dommen – med mindre påtalemyndigheten får medhold fra domstolen i at den skal opprettholdes. Eneste vilkår for opprettholdelse er fare for gjentagelse.

■ Den dømte kan kreve opphør av dommen når det har gått 12 måneder etter at den er rettskraftig.

■ Under den tvungne behandlingen skal statsadvokaten varsles dersom ansvarlig lege ønsker å lette på sikkerheten rundt den dømte. Statsadvokaten kan eventuelt klage på dette til sykehusets kontrollkomisjon. Legen bestemmer imidlertid suverent om det skal gis permisjoner eller frigang, med eller uten følge.

STRAFFERETTSLIG UTILREGNELIG

Forbryteren som pasient

Norge har verdens dyreste sikkerhetspsykiatri. Og vi vet veldig lite om hvordan den virker.

I alle land det er naturlig å sammenligne seg med er det justis-sektoren som har ansvaret for alle dømte forbrytere. Fordi vi tror på behandling og rehabilitering i Norge, får mange av de aller farligste forbryterne status som pasienter og ikke som fanger.

Det ligger en human og sivilisert tanke til grunn for dette. En tro på at alvorlige sinnslidelser faktisk kan behandles og kanskje helbredes, men at dette forutsetter at den sinnslidende kommer inn under medisinsk omsorg. Men med pasientstatus følger også pasientrettigheter – rettigheter som går langt utover det andre dømte forbrytere har, og som ikke alltid er helt kompatible med metoder man kan være nødt til å bruke i omgang med farlige personer.

For dem som skal passe på samfunnets aller farligste er leger, sykepleiere og vernepleiere, ikke fangevoktere. Det er sterkt begrenset hva slags tvangsmidler de kan bruke og i hvilke situasjoner de kan bruke dem. De har ikke uten videre rett til å ransake folk. De kan ikke stoppe folk fra å rømme under lufting. De kan strengt tatt ikke bruke makt mot en pasient som opptrer truende, før han eller hun opptrer voldelig.

Personellet har også sine rettigheter i arbeidsmiljøloven som ofte kan bli satt på harde prøver i konfrontasjon med vanskelige pasienter.

Et av de største beskyttelsene pasientrettighetene gir, er taushetsplikten den pålegger behandlerne. Når pasienten er erklært frisk – slik det er meningen at flest pasienter en gang skal bli – kan ikke pårørende eller ofre for forbrytelsene de en gang begikk få vite noe som helst om hvor de er eller hva de gjør.

Heller ikke når de er så friske at de er overført til en av de små, private institusjonene som kanskje ligger i forbrytelsens nærmiljø. Der behandlingen kan komme opp i 15 000 kroner i døgnnet og hvor ofre og pårørende uforberedt kan risikere å møte sin overgriper på gaten og i butikken.

Norsk lovgivning garanterer alle typer pasientdata den største grad av taushetsplikt. Derfor vet ingen hvor mange som rømmer, hvor mange som blir friske, hvor mange som begår nye lovbrudd, hvor de løslatte befinner seg, etc.

Selv ikke forskerne slipper til opplysningene. Dermed vet vi ikke engang om systemet fungerer etter hensikten.

FIKK KNIV I

FAKTA STATISTIKKEN

Oslo Universitetssykehus har en egen enhet som koordinerer veien fra dom til behandling i helsevesenet. I løpet av året skal enheten etter planen dekke hele Norge.

Dette er deres statistikk for Sørlandet og Østlandet fram til 1. januar i år:

■ Siden 2002 er 113 personer idømt særreaksjonen overføring til tvungent psykisk helsevern. Halvparten er dømt for drap eller drapsforsøk.

■ Av disse var 77 personer under dom til tvungen behandling ved årsskiftet.

■ For 37 personer har særreaksjonen opphørt. Seks av disse er døde, fire har returnert til hjemlandet.

■ Ved årsskiftet var tre av fire med aktiv dom i behandling med døgnopphold. Resten av gruppen mottok poliklinisk behandling utenfor sykehusene.

GLEMMER ALDRI: Med hånden mot halsen viser May Britt Grue hvordan gjerningsmannen holdt kniven mot strupen hennes.

TVUNGENT HELSEVERN

MOT STRUPEN

Av ALF BJARNE JOHNSEN, ANNE STINE SÆTHER
og ALF ØYSTEIN STØTVIG (foto)

May Britt Grue (44) ble kidnappet, banket opp og truet med kniv av en psykisk syk mann som stakk av fra permisjon fra Dikemark sykehus.

I de seks årene som har gått, har hun forsøkt å leve med traumene etter det svært alvorlige overfallet på arbeidsplassen.

Samtidig ser hun seg alltid vaksomt rundt, for å speide etter om gjerningsmannen eller andre psykisk syke kan være i nærheten – selv om hun hele tiden har vært sikker på at han fortsatt er innelåst på Dikemark.

– Det er uakseptabelt at farlig syke skal kunne testes ute på permisjon blant folk for å se om det går bra, mener May Britt Grue.

– Mistet all tillit

VG kan nå avsløre at gjerningsmannen som skadet May Britt for livet, er ute av sykehus og bor i en leilighet på en privat institusjon et sted på Østlandet.

– Jeg blir helt svett. Nå har jeg mistet all tillit til at psykiatrien er i stand til å ta vare på en av Norges farligste og sykeste forbrytere, sier May Britt Grue til VG.

VG har gransket dommene mot 68 personer som er dømt til tvungent psykisk helsevern.

Dette er særreaksjonen som Anders Behring Breivik vil få om Oslo tingrett finner han utilregnelig og psykotisk da han drepte 77 mennesker 22.juli i fjor.

May Britt Grues mærritt startet grytidlig om morgenen 18. mai 2006.

Hennes nattevakt som pleie-medhjelper på Geilo barnesykehus gikk mot slutten.

Litt over klokken seks om morgenen låste May Britt seg inn i administrasjonsbygget for å forberede dagskiftets arbeidsdag.

Det var da hun ble overfalt av gjerningsmannen.

For første gang forteller hun nå sin historie offentlig. Selv om hun fortsatt sliter sterkt med angst og frykt for at gjerningsmannen skal komme tilbake og hevne seg, ønsker hun å gi de mange ofrene for psykisk syke pasienter et ansikt.

Truet kvinne

– Jeg hadde sett en mann luske rundt bygningene tidligere på natten, men tenkte at det var en sliten kar på vei hjem fra 17. mai-fest. Men nå kom han ut av herregarderoben med kniven hevet, klar til å hugge meg, forteller hun.

Mannen skulle vise seg å være en 34 år gammel østlending. Sist han var på rommen fra Dikemark, i 2001, truet han en kvinne i København med kniv og tvang henne til å kjøre ham til Göteborg. Der klarte hun å kaste seg uskadet ut av bilen. Tilbake i Norge i 2004 ble han dømt til tvungent psykisk helsevern.

17. mai 2006 hadde mannen fått permisjon fra Dikemark sykehus for å besøke familien sin. Vel ute i frihet kuttet han ut medicinene, tok med en kniv og satte seg på busen til Geilo.

May Britt Grue antar at gjerningsmannen hadde sett veiskiltet som viste til

barnesykehuset, og at han hadde trodd at han kunne få sterke medisiner der.

Inne på sykehuset løp May Britt nedover gangen for å komme unna den truende mannen, men hun snublet og falt på gulvet. Da kastet 34-åringen seg over henne og la kniven mot strupen hennes.

– Han ville ha penger og medisiner, Rohypnol, forteller Geilo-kvinnen.

– Han sa at han ville drepe meg hvis jeg snakket, men jeg skulle få leve om jeg tiert stille. En liten lyd fra meg var nok til at han grisebanket meg med en rekke slag mot hodet og overkroppen, forklarer hun.

Forslått med kniven mot strupen, og med verbale drapstrusler gjennom nærmere 30 minutter, klarte hun likevel å overbevise overfalls mannen om at de måtte gå ut for å finne medisiner i et tilstøtende bygg på Geilo.

– Han sa at vi måtte late som om vi var kjæresten når vi kom ut. Men ute av døren forsøkte jeg å stikke på nytt, og igjen slo han meg ned. Da hylte jeg så høyt jeg kunne. Naboene en kilometer unna sier han hørte skrike. Men da stakk gjerningsmannen av gårde.

Lammet av angst

Knapt to timer senere ble han pågrepet av politiet. May Britt ble sendt til lege, og trodde da at hun skulle være tilbake på jobb dagen etter.

Det er snart seks år siden. Hun er fortsatt ikke tilbake på jobb.

– Mange ting i hverdagen som før var enkle og greie, er i dag vanskelige og av og til uoverkommelige, forteller hun.

– May Britt er blitt fratatt sin frihet, sier ektemannen Tor Inge Grue.

– Hun har gått fra å være en veldig spontan person, til å bli en som alltid dobbelsjekker. For to år siden fikk hun et panikkangst-anfall som varte i flere timer. Nå har hun ikke bare angst. Hun har også angst for angsten, forklarer han.

Også de tre barna er sterkt preget av voldshendelsen mot moren.

– Hva slags tanker gjør du deg om gjerningsmannen?

– Jeg ønsker at han har stabile rammer rundt seg og blir godt tatt hånd om på et psykiatrisk sykehus. Men jeg ønsker også at han aldri får permisjon og kan komme ut i samfunnet igjen. Blant har jeg lurt på om det er gjerningsmannen eller samfunnet som skal vernes, sier hun.

– Er du komfortabel med at du som formånet ikke har rett til å vite hvor han er, eller når han eventuelt får komme ut fra institusjonen?

– Jeg synes det er helt jævlig. I retten ba jeg om å få beskjed om han ville få permisjon, og fikk til svar at det skulle la seg gjøre. Siden har jeg ikke hørt noe, for VG nå viser meg at han er ute av Dikemark. Det er ikke til å tro, sier May Britt Grue.

May Britt (44) truet på livet av rømling fra Dikemark

STRAFFERETTSLIG UTILREGNELIG**DRAPS- OG VOLDSMENN
I TVUNGENT HELSEVERN****» ANDERS BEHRING BREIVIK KAN BLI
DØMT TIL TVUNGENT PSYKISK HELSEVERN**

Pårørende staj

Av ANNE STINE SÆTHER, ALF BJARNE JOHNSEN og JAN PETTER LYNAU (foto)

EIDSVOLL (VG) Eva Lilleøens psykisk syke drapsmann skulle på permisjon fra sykehuset uten følge. Da ringte døtrene rett til psykiatrisjefen.

- Han skulle besøke et nært familiemedlem. Vi reagerte sterkt på at ansvaret for en så syk mann skulle overlates til en person uten kompetanse til å håndtere ham. Det var veldig utrygt for oss, sier Mona Lisa Melhus Lilleøen.

Opplysningene om permisjonen fikk de ikke av helsevesen eller advokat. Den kom tilfeldig fordi de hadde kontakt med den dømte mannens familie.

Ved dom til behandling i terrrorsaken, er det bare statsadvokaten som hvert halvår har krav på å bli informert om behandlingen av pasienten Anders Behring Breivik.

Total taushetsplikt

Taushetsplikten rundt dømte pasienter er nærmest total. Rettssakene hvert tredje år om mulig forlengelse av dommen, er den eneste åpne mu-

ligheten til å få ut informasjon.

Mona Lisa Melhus Lilleøens mor (54) ble i 2005 knivdrept av ekskjaeresten til hennes lillesøster.

Rømte og ruset seg

Lilleøen som var lærer og sykepleier, hadde fulgt opp den unge mannen som slet med rus og psykiske problemer. Hun var en av hans aller nærmeste støttespillere. Men i ruset tilstand, bestemte han seg for å drepe henne.

Telefonen til psykiatridirektøren, førte ifølge Lilleøens døtre til endringer i permisjonsopplegget. Men drapsmannen fikk fortsette å ha permisjon hjemme hos sin

far. I 2009 rømte han under et slikt besøk, og ruset seg.

- Vi tre søstre har et ønske om at mamma ikke bare skal bli en del av statistikken. Vi har fulgt saken så tett det lar seg gjøre via rettssakene, det er vår eneste mulighet til å få vite noe om hvor han som drepte moren vår er. Vår stemme er liten, vi er bare en familie på Eidsvoll, sier Mona Lisa Melhus Lilleøen.

Hun håper ofrene i terrrorsaken sammen har en stemme som er så sterk, at det får betydning for etterlatte og ofres rettigheter. Selv beskriver hun taushetsplikten som svært tung å forholde seg til.

Det ville bety mye for familiens livskvalitet å vite hvor drapsmannen er.

- Vi er redde for å møte ham og vet ikke hvor han kan bevege seg. Storesøster møtte han tilfeldig på et storsenter i området. Et annet familie-medlem traff ham med følge på fisketur, like ved stedet der vi har feriert i mange år, sier Lilleøen.

- Må flytte

Hun vet at helsevesenet ønsker at mannen på sikt skal tilbakestilles til hjemkommunen. - Da må vi flytte. Vi kan ikke utsette oss selv og våre barn for frykten det vil innebære, sier Lilleøen.

Morens drapsmann var innlagt på psykiatrisk avdeling 13 ganger før han ble drapsmann.

TVUNGENT HELSEVERN

» I SÅ FALL HAR VERKEN OFRE ELLER ETTERLATTE KRAV PÅ Å FÅ VITE NOE OM BEHANDLINGEN

» MASSEDRAPSMANNEN KAN DERMED FORSVINNE INN I TAUSHETSPLIKTEN

Ansatt permitisjon

VIL VITE:

Mona Lisa Melhus Lilleøen og hennes to søstre kjemper for sin families trygghet. De har fulgt saken mot mannen som drepte deres mor så tett som mulig i et system der taushetsplikten stopper nesten all informasjon til offisersiden. Hun mener det tas for store sjanser med alvorlig psykisk syke gjerningsmenn og for lite hensyn til samfunnsvernet.

– Det er vanskelig for oss å stole på sykehusets ivaretagelse av ham, når vi vet at de til tross for en lang rekke innleggelse ikke klarte å gi ham en diagnose og riktig behandling. Etter to korte møter med ham var rettspsykiater Berthold Grünfeldt helt sikker på diagnosen schizofreni, sier Melhus Lilleøen og viser til opplysninger fra siste retts-sak:

– De har forsøkt å slippe opp på sikkerheten, det har ikke gått bra. Da han kom i treningsleilighet, tok det en uke før han hadde organisert amfetaminleveranser. Vi vet hvor farlig han kan bli i ruset tilstand. Det gjør oss redde.

SYKEHUSET SVARER – BLA OM

Mann 46 år

I desember 2008 knivstakk han og drepte Anne Marie Solås utenfor hennes bolig utenfor Bodø. Hun ble hans tilfældige offer fordi hun sto utenfor huset sitt og drakk morgenkaffe.

I 2009 ble han dømt til tvungent psykisk helsevern. VG har fått opplyst at han er på en lukket institusjon, og at statsadvokaten i Nordland trolig vil be om at dommen fornyes for tre nye år.

– Vi vet ingen ting, men tror ikke han er i Bodø. Det var vi og mange andre sterkt imot. Vi tror han behandles et annet sted i Nord-Norge. Våre barnebarn frykter mest av alt at de en dag skal treffe ham på gaten, sier Trond Solås, offerets far, til VG.

Mann 35 år

Våren 2007 drepte han sin far og farens venninne i Buskerud. Dommen til tvungent psykisk helsevern ble forlenget for tre nye år i 2010. Da var den dømt i en leilighet knyttet til sykehuset hvor han hadde mottatt behandling.

Allerede åtte måneder etter drapene mente behandlende lege at jam ikke lengre var psykotisk og at det ikke var nødvendig med særlige sikringstiltak. Senere har han brutt et absolutt forbud mot alkohol en rekke ganger.

– Vi vet ikke hvor han er nå, bare at han fikk permisjon for å feire jul med familie allerede det første året. Når VG nå forteller meg hvor han er, så er det ikke OK at han er så nær stedet der jeg bor, sier sønnen til det kvinnelige offeret, til VG.

Mann 43 år

29. mars 2006 knivdrepte han legen Stein Sjaastad på Sentrumsklinikken i Torggata i Oslo.

Året etter ble han funnet psykotisk av Oslo tingrett og dømt til tvungent psykisk helsevern. I 2010 ble denne dommen forlenget med tre år. Da var gjerningsmannen i et eget tilbud på en privat institusjon på Østlandet.

Allerede i 2004 hadde han fått endelig avslag på sin asylsøknad.

– Så vidt jeg vet, ble han raskt overført fra regional sikkerhetsavdeling til et lokalt psykiatrisk sykehus. Det siste jeg vet er at han er på et privat opplegg, det var mindre enn tre år etter drapet. Da han drepte Stein, hadde han fått avslag på asyl. Jeg lurar på hvorfor han fortsatt er i landet, sier Sjaastads daværende samboer til VG.

Aner ikke hvor de er nå

Mann 29 år

Han drepte sin husvert i Oslo sommeren 2008. Mannen ble innbrakt til psykiatrien etter at han gikk gatelangs, blodig og kun iført underbukse. Flere dager etter ble offeret funnet død i sengen. Mannen døde av skader etter stump vold.

Ved første innleggelse mente legen at 29-åringen ikke hadde noen alvorlig sinnslidelse som krevde behandling. Men de sakkyndige i retten mente å kunne påvise omfattende psykotiske symptomer.

Da han ble dømt til tvungent psykisk ettervern i 2009, var han på regional sikkerhetsavdeling på Dikemark.

– Det hadde vært fint for oss å vite om han er ute av sykehus eller sendt ut av landet. Men under rettsaken fikk vi beskjed om at det ikke var sikkert vi fikk vite noe om hvor han er. Han havnet på Dikemark. Det er alt vi vet nå, sier offerets bror til VG.

Mann 48 år

Han er dømt til tvungent psykisk helsevern etter drapet på Oslostrikken 3. august 2004, da han knivstakk og drepte en mann og såret fem andre ved Bislett.

Ifølge legene responderte han raskt på behandlingen og fikk tidlig utgang uten følge fra Dikemark sykehus. Siden 2009 har han bodd i en omsorgsbolig, hvor han får depotmedisin og daglig besøk av vernepleiere.

De etterlatte har fulgt rettsmøtene hvor dommen er blitt forlenget, senest i 2011. Da ønsket påtalemyndigheten fortsatt et minimum av kontroll med ham.

VG kjenner til at offerets kjæreste helt tilfeldig møtte drapsmannen på et NAV-kontor bare to år etter drapet.

VGs FUNN:

» VG har samlet 110 dommer mot 69 personer, 30 av dem er dom etter drap.

» Totalt er rundt 200 personer dømt til tvungent psykisk helsevern siden 2002, da loven trådte i kraft.

» For fire av de 30 som er dømt til behandling etter drap, opphørte tvangsbehandlingen etter tre år fordi pasienten var ferdigbehandlet og ikke lenger ble ansatt som farlig. En av dem var ferdigbehandlet bare ett år etter drapet.

» Seks av de 30 bor nå utenfor sykehus, samtidig som de er under tvungen psykisk helsevern.

» En ble drept av en medpasient på en psykiatrisk institusjon i Oslo. For den antatte gjerningsmannen ligger det an til dom til tvungent psykisk helsevern.

» For minst 27 av de 68 dømte er det i dommene beskrevet en forhistorie med rus og psykiatri.

» 17 av 68 er ikke etnisk norske.

» Flere som er dømt til behandling bor i små, privatrete institusjoner.

» Tvang kan bety alt fra et regime der pasienten følges døgnet rundt, til at den dømt bor leilighet med daglig besøk av pleier og regelmessig medisiner med depotsprøyte.

TVUNGENT HELSEVERN

ALDRI HELT SIKKERT

Hundre prosent sikkerhet er umulig med det norske systemet. Det sier Trond Rangnes, direktør for psykiatridivisjonen ved Akershus Universitetssykehus.

– Det vil alltid være samfunnets interesser opp mot den enkeltes rettigheter. Vi kan ikke bære folk inne, men vurdere alle eventualiteter og sikre oss i størst mulig grad. Behandlere leger tar en samlet vurdering rundt permisjoner. Henvendelser fra pårørende er alltid med i den vurderingen, sier Rangnes.

Avdelingsdirektør Anne Kristine Bergem ved Regional Sikkerhetsavdeling på Dikemark sier informasjon til ofre og etterlatte er en utfordring det ennå ikke er funnet gode nok løsninger på.

Utfordrende med varsling

– Det er lett å forstå ofre og etterlattes behov for å vite. Spørsmålet om behandling skal varsle ofre ved for eksempel permisjoner har vært diskutert. En slik situasjon ville være en spesiell utfordring, med blant annet fare for rollesammenblanding. Det er vanskelig å se hvordan man da kan være en god behandler, sier Bergem.

Advokat Sigmund Øien forsvarer Eva Lilleøens syke drapsmann. Han ser ingen grunn til å holde tilbake informasjon som kan berolige etterlatte og ofre. Da dommen drapsmann ble forlenget i fjor, ble man enig om at etterlatte nå skal få innsyn i informasjon fra sykehusets halvårsrapport. Normalt sendes denne kun til statsadvokaten.

Bør ikke få vite alt

– Hvis det er informasjon om progresjon i behandlingen og positiv utvikling, tar jeg det opp med min klient og blir enig med ham om det er greit at etterlattes advokat får kjennskap til det. Det er urett hvis pårørende ikke blir oppdatert på hvor ufarlig situasjonen er.

– Bør etterlatte få vite om eventuelle tilbakefall og rømninger?

– Ikke ubetinget. Han er i et system der han blir tatt vare på og slike forhold kommer fram når saken skal i retten hvert tredje år. Det er en del forhold rundt pasienten som bare han og kanskje hans nærmeste skal vite, sier Øien.

KAN GI RETT TIL INNSYN

GJØR INNTRYKK: Helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen (Ap) varsler reguleringer for gjennomføringen av tvungent psykisk helsevern. Foto: TERJE BRINGEDAL

Av ALF BJARNE JOHNSEN og ANNE STINE SÆTHER

Helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen sier hun er åpen for å gi de etterlatte og fornærmede rett til å vite mer om personen som ble dømt til tvungent psykisk helsevern.

– Disse historiene gjør inntrykk, og vi blir nødt til å se over reglene, sier hun.

– Jeg har gått gjennom reglene for gjennomføring av tvungent psykisk helsevern. Det er åpenbart behov for å se på også denne delen av regelverket på nytt, i lys av VGs artikler, sier helseministeren.

VG har i går og i dag dokumentert at voldsofrene og deres etterlatte ikke har noen rett til informasjon etter at voldsutøveren er dømt til tvungent psykisk helsevern.

Får ikke vite noe

Mens den domtes pårørende har rett til innsyn og rett til å

klage, må ofrene leve i total uvitenhet om gjerningspersonens permisjoner, om frigang og om mulige loslatter eller utskrivning fra sykehus.

De blir heller ikke varslet dersom gjerningsmannen får opphevet dommen, eller om den utløper etter tre års frist.

Strøm-Erichsen sier at de pårørendes sterke ønske om informasjon er berettiget.

– Dersom fornærmede får beskjed om permisjoner for straffedømte, er det ikke vanskelig å forstå at det samme ønsket gjør seg gjeldende for

dem som blir dømt til tvungent psykisk helsevern. De blir jo dømt til behandling fordi de nettopp er utilregnelige og kan opptre uforutsigbart, sier helseministeren.

Fremmer lovforslag

Hun antyder at det er handlingens alvorlighet som må bestemme pårørendes rett til å vite om gjerningsmannens oppholdssted, og ikke nødvendigvis dommen – om det ble utmålt straff eller

gjerningsmannen ble dømt til behandling.

Om kort tid vil hun foreslå å bedre sikkerheten både for ansatte og medpasienter i psykiatrien. Strøm-Erichsen sier at hun vil fremme et lovforslag for Stortinget med adgang til personkontroll og ransaking på de regionale sikkerhetsavdelingene på Dikemark, Brøset og Sandviken.

– Hittil har de ikke engang hatt anledning til å ransake, utenom på begrunnet mistanke. Vi ønsker å begrense muligheten for rømning, og å hindre at det kan bringes inn våpen, farlige gjenstander og rusmidler, sier helseministeren.

E-post: alf.bjarne.johnsen@vg.no
stine@vg.no

VG

i går

männens oppholdssted, og ikke nødvendigvis dommen – om det ble utmålt straff eller

Helseministeren vil vurdere taushetsreglene

STRAFFERETTSLIG UTILREGNELIG

**DRAPS- OG VOLDSMENN
I TVUNGENT HELSEVERN**

» PASIENTEN LAGET I SKJUL EN
KNIV PÅ PSYKIATRISK SYKEHUS.

Trodde han sk

Av ALF BJARNE JOHNSEN, ANNE STINE SÆTHER
og TROND SOLBERG (foto)

De er for farlig til å slippe ut i samfunnet, men bak de låste dørene i psykiatrien denger de løs på både medpasienter og ansatte.

To pleiere på Dikemark sykehus i Asker var nær ved å bli drept av en tidligere drapsmann med dom til tvungent psykisk helsevern.

Denne kvelden hadde pasienten, som nå er 26 år gammel, bestemt seg for å rømme, og ville ikke sky noen midler for å komme seg ut.

– Jeg husker at jeg tenkte: Skall jeg dø på jobb, forklarte en av pleierne i Asker og Bærum tingrett i februar i år.

Psykiateren Torgeir Husby har uttalt at 26-åringen er den farligste psykotikeren han har møtt i sine 25 år som rettspsykiater.

Drepte med 13 knivstikk

18 år gammel drepte han en taxijafor på Kadettangen i Bærum med 13 knivstikk. I 2004 ble han dømt til tvungent psykisk helsevern. Siden har han vært på flere sykehus med strengt vakthold.

Høsten 2010 bevæpnet han seg med en saks, tok en kvinnelig ansatt som gissel og krevde å bli utskrevet fra Blakstad sykehus.

En knapp måned senere hadde han i skjul laget en kniv av deler fra et stereoanlegg. I lufttegården holdt han kniven i den knyttede neven da han slo mot tinningen på den ene pleieren.

Kollegaen ble også knivstukket en rekke ganger mot hodet og overkroppen.

De to kritisk skadede pleierne klarte å legge 24-åringen i bakken og utløste voldsalarmer for å tilkalle kolleger.

Siden har begge slitt med angst og lange sykmeldinger, i tillegg til de fysiske skadene.

To drap

De siste årene har det også vært to pasientdrap i psykiatrien.

● I 2004 ble en kvinne drept av en medpasient på Sørlandet sykehus i Kristiansand. Pasienten ble senere dømt til tvungent psykisk helsevern, og

dommen er siden blitt fornyet to ganger.

Den dømte mannen har minst 70 ganger gått til angrep på sine omgivelser. Ifølge dommene har han to ganger forsøkt å kvele ansatte ved sykehuset. Likevel skal han nå tilbakeføres til sin hjemkommune for å få et åpnere botilbud.

● 12. september i fjor ble en 32-åring drept av en medpasient (24) på Klinikken for første gangspsykose på Majorstua i Oslo.

– Ordre fra sin gud

Ifølge politidokumentene gopoglet han drapsofferet før drapet og oppdaget at medpasienten selv var dømt for drap.

– Han har forklart at ordren om å drepe kom fra hans gud, sier 24-åringens advokat, Heidi Ysen, til VG.

Hun er sjokkert over det lave sikkerhetsnivået:

– Han hadde det så fritt at han kunne gå ut alene og komme tilbake med en kniv han hadde kjøpt, for så å ta livet av fornærmede. Det er et paradoks at man ikke klarer å ta bedre hånd om syke mennesker, sier Ysen.

Om kort tid fremmer regjeringen et lovforslag om skjerpet kontroll av pasienter, ansatte og besøkende til de regionale sikkerhetsavdelingene.

– Det er på høy tid, skriver Legeforeningen i en høringsuttalelse.

Vanskelig balansegang

Avdelingsoverlege Anne Kristine Bergem ved RSA på Dikemark sier til VG at de går en daglig balansegang mellom pasientrettigheter og de ansattes krav om vern i arbeidsmiljøloven.

– De ansatte har rett til et arbeidsmiljø uten vold og trusler. Samtidig er det stramme føringer på hvor innegripende vi kan være overfor pasientene. Personalet er trent til å forutse voldssituasjoner hos pasientene, men det er strengt regulert hva vi kan gjøre for å forebygge. I en del tilfeller må dessverre slaget komme før vi kan iverksette tiltak, sier Bergem.

E-post: alf.bjarne.johnsen@vg.no
anne.stine.sæther@vg.no

ÅSTEDET: Her i lufttegården på Dikemark sykehus ble pleierne overfalt og forsøkt drept da en drapsdømt pasient forsøkte å rømme.

TVUNGENT HELSEVERN

» I LUFTEGÅRDEN ANGREP HAN TO VOKTERE. BEGGE FIKK ALVORLIGE STIKKSKADER.

» NÅ VARSLER REGJERINGEN AT KONTROLLEN AV PASIENTENE SKAL SKJERPES

ulle dø på jobb

SKADENE

BRØSET: I alle sengepostene sett under ett var det registrert totalt 494 skademeldinger, ifølge registreringen forårsaket av 14 pasienter. Registreringene omfatter alt fra verbal aggresjon til fysiske voldshandlinger. En skademelding kan inneholde flere utageringsmåter – for eksempel slag, spark og kasting av eller truing med gjenstander.

SANDVIKEN: Det ble registrert 375 skademeldinger ved Regional sikkerhetsseksjon i 2011. 236 av disse var rettet mot personalet. 67 episoder var alvorlige. Ni episoder endte med personskade, hvorav en med lettere behandlingsbehov og en med behov for legebehandling. 11 av 15 pasienter var aggressive i løpet av 2011.

DIKEMARK: En av årsakene til at avdelingen har et jevnt høyt sykefravær, er at medarbeiderne blir utsatt for store belastninger på jobb, og at i tillegg til vanlig kortvarig sykdom skyldes kortidsfraværet bl.a. skader personalet får i utageringssituasjoner med pasienter. Avdelingen registrerte 96 skader på ansatt i 2010.

2003	Mann født 1974	Drepte frasep kone og to døtre	Aktiv dom til 2013	Hybelhus
2003	Mann født 1976	Drepte en asylsøker, deretter sjåføren på Valdresekspressen	Aktiv dom til 2013	Døgnopphold
2004	Mann født 1964	Drap og drapsforsøk på Oslostrikken	Aktiv dom til 2014	Leilighet
2004	Mann født 1986	Drepte taxisjåfør i Sandvika	Aktiv dom til 2015	Døgnopphold
2004	Mann født 1980	Drepte medpasient på Sørlandet sykehus	Aktiv dom til 2014	Døgnopphold
2005	Mann født 1963	Drepte mor, Oppland	Dom utlept	Fri
2005	Mann født 1974	Drepte høygravid kone, Rogaland	Aktiv dom til 2015	Leilighet
2005	Mann født 1987	Drepte mor, Oslo	Aktiv dom til 2012	Døgnopphold
2005	Mann født 1979	Drepte eks-svigermor, Akershus	Aktiv dom til 2014	Døgnopphold
2006	Mann født 1972	Drepte kamerat, Nordland	Aktiv dom til 2014	Døgnopphold
2006	Mann født 1960	Drepte sin fastlege, Oslo	Aktiv dom til 2013	Privat institusjon
2007	Mann født 1969	Drap på spansk lege	Aktiv dom til 2015	Døgnopphold
2007	Mann født 1977	Drap på far og hans venninne i Buskerud	Aktiv dom 2013	leilighet
2006	Mann født 1986	Drap, tilfeldig offer, Oslo	Ikke forlenget	Fri
2006	Mann født 1941	Drap på kona, Rogaland	Ikke forlenget	Fri
2007	Mann født 1977	Drap på kona, Oslo	Aktiv dom til 2014	Døgnopphold
2007	Kvinne født 1972	Drap på mor, Oslo	Aktiv dom til 2014	Hybelhus
2007	Mann født 1985	Drap på mor, Oslo	Aktiv dom til 2012	Døgnopphold
2007	Mann født 1959	Drepte mor, Oslo	Aktiv dom til 2015	Døgnopphold
2008	Mann født 1978	Drepte venn, Oslo	Aktiv dom til 2012	Døgnopphold
2008	Mann født 1979	Drepte ekskjæresten, Oslo	Død	Drept av medpasient i 2011
2008	Mann født 1972	Drepte kone og to barn, Oslo	Aktiv dom til 2013	Døgnopphold
2008	Mann født 1987	Drepte mor og far, Sør-Trøndelag	Aktiv dom til 2015	Døgnopphold
2008	Mann født 1982	Drepte taxisjåfør i Trondheim	Aktiv dom til 2012	Døgnopphold
2009	Mann født 1965	Drepte naboen i Nordland	Aktiv dom til 2012	Døgnopphold
2009	Mann født 1969	Drepte mor i Vest-Agder	Aktiv dom til 2013	Ukjent
2009	Mann født 1975	Drepte mor i Oslo	Aktiv dom til 2013	Ukjent
2009	Mann født 1966	Drepte kona i Oppland	Frikjent, ingen gjentagelsesfare	Fri
2010	Mann født 1948	Drepte politimann i Nordland	Aktiv dom 2013	Døgnopphold
2010	Mann født 1974	Drepte mor i Hordaland	Aktiv dom 2014	Døgnopphold
2011	Mann født 1988	Drepte medpasient i Oslo	I varetekt, trolig påstand om tvungent psykisk helsevern	Døgnopphold

BESLAGENE

Dette er funnet på lukkede psykiatriske avdelinger – både akuttavdelinger og regionale sikkerhetsavdelinger:

Kniv.
Barberblad.
Skytevåpen.
Sprengstoff.
Ammunisjon.
Sverd.
Bajonett.
Skarpe skudd.
Slagvåpen.
Øks.
Balltre.
Slåssbøyle.
Steiner.
Brukerutstyr til narkotika.
Ulike typer skarpe gjenstander/glasskår.
Grov voldsporno.
Svært store pengebeløp.
(Kilde: Kompetansesenterets prosjektrapport 1-2008)

Bor på sykehuset han rømte fra minst fire ganger

(VG Nett) Mannen som gikk amok med kniv og stakk fem mennesker i Brugata, bor på et sykehus i Oslo sentrum.

Advokat: - Han måtte gå amok for å få hjelp Ingen oversikt over hvor mange som rømmer

Av Tim Peters , Alf Bjarne Johnsen , Anne Stine Sæther

- Han trodde sikkert han hadde drept meg. Jeg lå jo nede da, sa en av kvinnene som ble stukket ned i av den da 36 år gamle knivdesperadoen, da hun [forklarte seg i retten](#).

Hun ble stukket i halsen, og var den hardest skadde av fem ofre - da [norsk-somalieren gikk amok med kniv i Brugata i Oslo](#) sentrum i oktober i 2008.

VG har gransket dommene mot 68 personer som er dømt til tvungent psykisk helsevern i Norge. Dette er særreaksjonen som Anders Behring Breivik vil få om Oslo tingrett finner han utilregnelig og psykotisk da han drepte 77 mennesker [22.juli i fjor](#).

Brugata-knivmannen er blant de [minst ni dømte som har rømt fra behandlingen](#) ved en eller flere andlednigner.

Er du berørt av denne problemstillingen eller har tips?[Kontakt VG og VG Netts journalister her!](#)

De rettsoppnevnte sakkyndige konkluderte etter angrepet med at mannen var psykotisk da han knivstakk, og han fikk diagnosen kronisk paranoid schizofreni.

Det ble etter hvert regnet som trygt nok å flytte ham fra sikkerhetsavdelingen på Dikemark i Asker, til Oslo Hospital. Der skal han ha rømt for første gang.

Rømte en rekke ganger

Likevel ble han overført videre til Vor Frue Hospital - midt i Oslo.

Les også historien om May Britt (44), som [ble kidnappet og banket opp av en annen psykiatrisk rømling](#).

I løpet av månedene etter at han kom til Vor Frues, rømte norsk-somalierene en rekke ganger, får VG Nett bekreftet av kilder med kjennskap til minst fire røminger. De fleste skal ha skjedd på turer ute i byen med følge, men ved minst ett tilfelle tok han seg selv ut av lukket avdeling. Han var da borte i to døgn, før han frivillig kom tilbake.

- Jeg kjenner til en rømning for 1,5 til 2 år siden. Da ble han plukket opp ikke så mye senere. Jeg kjenner ikke til flere rømninger, og vil ikke uttale meg om dem, sier mannens advokat, Tor Kjærvik.

Vor Frue er en del av Lovisenberg, som totalt har ansvar for 14 dømte. De fleste bor i leiligheter på eller utenfor institusjonene. De opplyser at de generelt har få rømninger.

Myndighetene har ikke oversikt

Det er ikke mulig å få klarhet i nøyaktig hvor mange ganger mannen, eller andre dømte, faktisk har rømt. Norske myndigheter holder ikke noen nøyaktig oversikt over hvor mange rømninger det har vært fra tvungent psykisk helsevern, blant annet fordi det ikke finnes en klar definisjon av hva en rømning er.

Det ble til tross for norsk-somalierens rømninger ikke fattet noen avgjørelse om at han skulle flyttes tilbake til Dikemark eller en annen sikrere avdeling.

VGTV: [Slik er sikkerhetsavdelingen på Dikemark psykiatriske sykehus](#)

Ifølge advokat Kjærvik er sikkerheten rundt mannen nå likevel oppgradert, og han får ikke

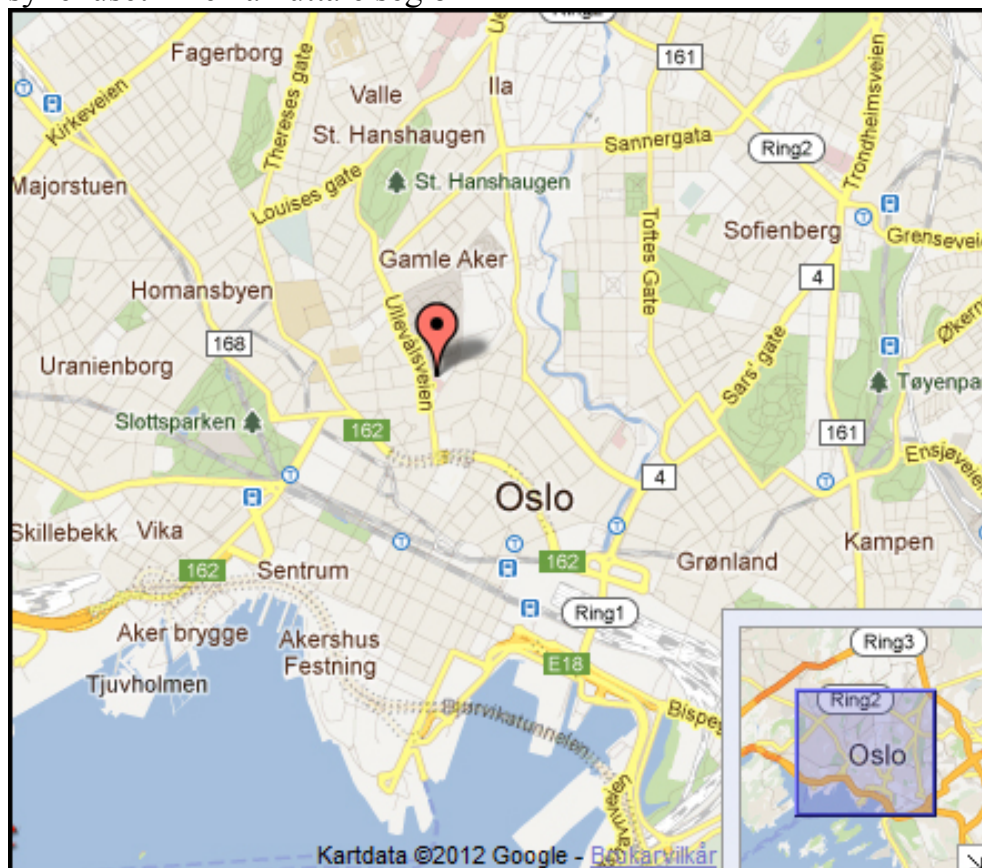
komme utenfor porten på Vor Frue Hospital.

- Sikkerheten rundt ham er svært streng etter at han rømte sist. Han får ikke gå ut i det hele tatt, bortsett fra i en liten hage på hospitalet. Der lufter han seg i en ganske kort periode hver dag.

Tirsdag klokken 12.00 stiller avdelingsoverlegen ved Dikemark til nettmøte på VG Nett. [Du kan sende inn dine spørsmål her.](#)

- Vi er ikke et fengsel

Informasjonssjef ved Lovisenberg sykehus og Vor Frue Hospital, Tone Hærem, sier sykehuset ikke kan uttale seg om

enkeltpasienter. Men sier på generelt grunnlag at de ikke opplever store problemer med sikkerheten:

- Dømt med høy fare for nye voldshandlinger eller der rømning vil få så store konsekvenser at pasienten ikke får gå ut, vil normalt behandles på en sikkerhetsavdeling, ikke Vor Frue.

- Pasientene er hos oss for å få medisiner og behandling. Hvis ikke symptomene gjør det nødvendig, så er det verken naturlig eller sunt at de bare sitter innelåst, sier hun.

Om det planlegges å overføre pasienter i det tvungne helsevernet til en annen avdeling skal politiadvokaten varsles, og pasienten kan ikke flyttes uten påtalemyndighetens samtykke.

- Vår oppgave er å behandle pasientene, og det endelige målet er å integrere dem i samfunnet igjen. Blant dem som er dømt til behandling er det noen som trenger kontinuerlig innleggelse i sykehus, og bare får gå ut med følge. Andre kan etterhvert skrives ut til egen bolig og oppfølging ved distriktpsikiatrisk senter med kontinuerlig medisinerings og oppfølging av helsepersonell, sier Hærem.

- Hadde det grusomt

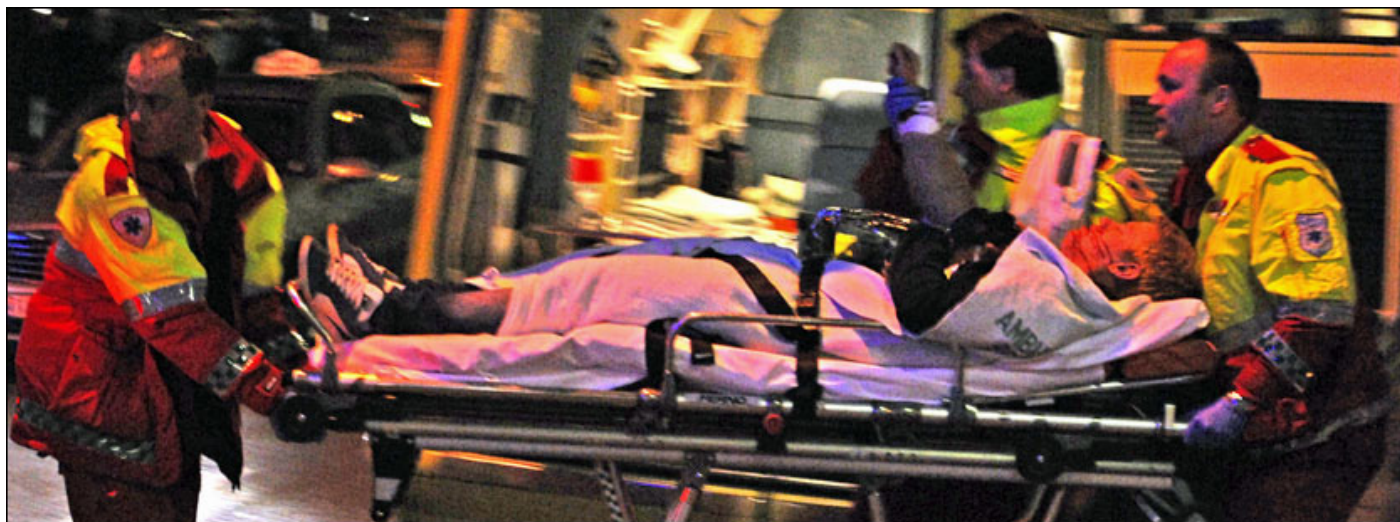
Kjærvik sier klienten hans i dag viser klare tegn til bedring.

- Vi snakkes minst en gang i måneden. Han har det etter forholdene bra nå, og får endelig den hjelpen han har trengt i mange år. Han er faktisk en veldig fin fyr.

- *Hvordan har han det med seg selv i dag?*

- Han hadde det selvsagt grusomt da dette skjedde. Nå går alt lettere. Han ønsker seg ideelt sett litt mer frihet, men er tilfreds med tingenes tilstand og at han blir bedre.

De rettsoppnevnte sakkyndige skrev i sin erklæring til retten at norsk-somalieren etter alt å dømme helt siden 1999 hadde «vært vedvarende psykotisk, om enn muligens med varierende intensitet frem til de siste par år før det aktuelle».

- Skulle fått hjelp før

De sakkyndige undret seg også over at ikke systemet fanget ham opp lenge før angrepet i 2008:

«Verken under den første polikliniske kontakt med psykiatrisk spesialisthelsetjeneste i 1999 eller frem til siste polikliniske kontakt februar 2007 er observanden blitt gitt en psykosed diagnose. Dette til tross for klare psykotiske symptomer allerede ved første kontakt, og senere stadig mer omfattende, vedvarende klare psykotiske symptomer.»

Kjærvik sier det er trist at ikke klienten fikk hjelp før:

- Han er et forsømt og mørkt kapittel i norsk psykiatri. Når noen har det sånn, så bygger det seg opp til det eksploderer. Det kommer også frem i sakkyndigerapporten - som er svært krass mot behandlingen av ham forut. Han fikk ingenting av det han trengte. Det var skremmende dårlig.

- Det er forferdelig at han faktisk måtte gå amok for å få den hjelpen han trengte, legger han til.

Oslo-politiet har også selv uttalt at systemet ikke er bra nok, og at det er for mange rømninger fra det tvungne helsevernet.

- Dette skjer dessverre med jevne mellomrom. Vi ser på en slik rømning som svært alvorlig, særlig når de er domfelt for drap og annen alvorlig kriminalitet, har Hanne Kristin Rohde, politiinspektør i Oslo politidistrikt, tidligere sagt til VG Nett.

LES MER OM TVUNGENT PSYKISK HELSEVERN I DAGENS PAPIRUTGAVE AV VG [og VG+](#)

Se intervjuet med May Britt Grue, som ble kidnappet og banket opp av en psykiatrisk rømling, i videoen under:

(VG NETT - 17:09 02.04.2012)

Innholdet i utskriften er vernet etter åndsverklovens regler. Utskriften er kun til privat bruk og kan ikke benyttes på annen måte. Kopiering eller spredning av innholdet krever avtale med rettighetshaver eller Kopinor.

May Britt banket og truet på livet av Dikemark-rømling (VG) May Britt Grue (44) ble kidnappet, banket opp og truet med kniv av en psykisk syk mann som stakk av fra permisjon fra Dikemark sykehus.

Minst ni psykisk syke draps- og voldsmenn har rømt Politiet: - Et alvorlig problem

Av Anne Stine Sæther , Alf Bjarne Johnsen , Tim Peters

Hun var helt uvitende om at den 34 år gamle gjerningsmannen nå er ute av sykehuset og på en privatdrevet institusjon, før VG kontaktet henne og viste henne den siste dommen mot ham.

I de seks årene som har gått, har hun forsøkt å leve med traumene etter det svært alvorlige overfallet på arbeidsplassen.

- Jeg blir helt svett. Nå har jeg mistet all tillit til at psykiatrien er i stand til å ta vare på en av Norges farligste og sykeste forbrytere, sier May Britt Grue til VG.

VG har gransket dommene mot 68 personer som er dømt til tvungent psykisk helsevern.

Er du berørt av denne problemstillingen eller har tips?[Kontakt VG og VG Netts journalister her!](#)

Dette er særreaksjonen som Anders Behring Breivik vil få om Oslo tingrett finner han utilregnelig og psykotisk da han drepte 77 mennesker [22.juli i fjor](#).

- Angrep med kniv

Mannen som overfalt May Britt Grue var på permisjon fra Dikemark da han rømte og tok seg til Geilo 17.mai 2006. Grytidlig om morgenen 18.mai oppsøkte han Geilomo barnesykehus, der Grue var i ferd med å avslutte sin nattevakt.

- Jeg hadde sett en mann luske rundt bygningene tidligere på natten, men tenkte at det var en sliten kar på vei hjem fra 17. mai-fest. Men nå kom han ut av herregarderoben med kniven hevet, klar til å hugge meg, forteller hun.

Inne på sykehuset løp May Britt nedover gangen for å komme unna den truende mannen, men hun snublet og falt på gulvet. Da kastet 34-åringen seg over henne og la kniven mot strupen hennes.

- Han ville ha penger og medisin, Rohypnol, forteller Geilo-kvinnen.

- Han sa at han ville drepe meg hvis jeg snakket, men jeg skulle få leve om jeg tiet stille. Ën liten lyd fra meg var nok til at han grisebanket meg med en rekke slag mot hodet og overkroppen, forklarer hun

Tirsdag stiller avdelingsoverlegen ved Dikemark til nettmøte på VG Nett. [Du kan sende inn dine spørsmål her.](#)

Politiet: - For mange rømninger

Minst ni psykisk syke drapsmenn har rømt mens de har vært under tvungen behandling. Det viser VGs gjennomgang av dommene mot 68 personer som er dømt til tvungent psykisk helsevern siden 2002.

VGTV: [Slik er sikkerhetsavdelingen på Dikemark sykehus](#)

Tirsdag etter påske kommer den nye rettspsykiatriske erklæringen etter tvangsundersøkelsen av Anders Behring Breivik. Han kan bli pasient i psykiatrien, slik påtalemyndigheten har innstilt på i tiltalen mot ham.

I så fall er planen å etablere et høysikkerhets enmanns-sykehus for ham, trolig bak murene på Ila fengsel. Men flere drapsmenn på rømmen har utsatt tilfeldige mennesker for trusler og vold.

Oslo-politiet mener det er for mange rømninger fra psykiatriske institusjoner:

- Psykiatrien har fått et veldig stort og viktig samfunnsansvar i disse dommene. Rømninger er et alvorlig problem, sier politiadvokat Cecilie Gulnes ved Oslo politidistrikt til VG.

LES MER I DAGENS PAPIRUTGAVE AV VG og [VG+](#)

(VG NETT - 09:23 02.04.2012)

Innholdet i utskriften er vernet etter åndsverklovens regler. Utskriften er kun til privat bruk og kan ikke benyttes på annen måte. Kopiering eller spredning av innholdet krever avtale med rettighetshaver eller Kopinor.

Rystet over tilstanden i tvungent helsevern

(VG Nett) Sentrale helsepolitikere vil tette hullet mellom fengsel og idømt tvungent psykisk helsevern.

Psykiatrien fører ikke statistikk over rømninger Drapsmann ferdigbehandlet og fri på ett år

Av Tim Peters , Anne Stine Sæther , Alf Bjarne Johnsen

- Jeg blir helt svett. Nå har jeg mistet all tillit til at psykiatrien er i stand til å ta vare på en av Norges farligste og sykeste forbrytere, sier May Britt Grue (44).

Hun visste ikke at Dikemark-rømlingen som for seks år siden [kidnappet, banket og knivtruet henne](#) var ute av sykehuset - før VG fortalte henne det.

VG har gransket over hundre dommer mot 69 personer som er dømt til tvungent psykisk helsevern.

Fremskrittspartiets Kari Kjønnås Kjos, som sitter i Stortingets Helse- og omsorgskomite, sier hun er rystet over det som kommer frem:

- Det virker som ingen har klart å finne det steget vi trenger mellom fengsel og sykehus. Vi kan ikke sperre inne folk som ikke styrer sine egne handlinger, men det er enda verre å la livsfarlige mennesker gå rundt like fritt som andre pasienter. Historiene i VG i dag er galskap, og her må vi kreve at det tas grep, sier hun.

Er du berørt av denne problemstillingen eller har tips? [Kontakt VG og VG Netts journalister her!](#)

Tvungent psykisk helsevern er særreaksjonen Anders Behring Breivik vil få, om retten finner at han var utilregnelig og psykotisk da han drepte [77 mennesker 22.juli i fjor](#).

- Ute etter ett år

Totalt var 30 av de 69 dommene for drap. For fire av de drapsdømte opphørte tvangsbehandlingen allerede etter tre år, fordi pasienten var ferdigbehandlet og ikke lenger ble ansett som farlig.

En av de dømte var ferdigbehandlet bare ett år etter drapet.

- Det er mange som tror at når noen dømmes til psykisk helsevern, så får de behandling til de er friske - og så soner de en straff etterpå. Det er nok mange som rett og slett ikke skjønner at disse pasientene kommer rett ut når de er friske. Det er vanskelig å forstå, selv for oss som jobber med dette hver dag, sier Kjønnås Kjos.

VGTV:[May Britt ble angrepet av psykisk syk rømling](#)

Også leder i Helse- og sosialkomiteen på Stortinget, Høyres Bent Høie, mener det må tas grep nå:

- Funnene viser at dagens lovverk og tilbud ikke er godt nok. Derfor vil Høyre vurdere lovverk og system som brukes i våre nordiske naboland for å lære av dem og foreta forbedringer i Norge, sier han.

Av de 69 dømte VG undersøkte, har minst ni rømt en eller flere ganger. Seks av dem mens de var ute på permisjoner eller under oppsyn av pleiere utenfor institusjon.

- **Omfattende problem**

Norsk-somalieren som [knivstakk fem mennesker](#) i Brugata i Oslo sentrum i 2008, [bor fortsatt på et sykehus han har klart å rømme fra fire ganger](#) tidligere.

- Jeg forstår at folk blir bekymret og at dette problemet er mer omfattende enn hva jeg trodde. Det at vi ikke har en god nok sikring av farlige psykisk syke rammer også de fleste med psykiske lidelser som ikke er farlige. Fordi oppmerksomhet om hendelser til farlige psykisk syke skaper et inntrykk at alle er farlige, mener Høie.

Også han mener det må være en sikrere mellomting mellom fengsel og behandling. Helsedepartementet har hatt ett forslag ute til høring, der de vil starte prosessen med å innføre «bestemmelser som gir en noe større adgang til å utføre sikkerhetstiltak i regionale sikkerhetsavdelinger» og sørge for at det er «hjemmel for å etablere en enhet med særlig høyt sikkerhetsnivå innenfor en av de regionale sikkerhetsavdelingene, og at det i en slik enhet gjelder særlige regler om sikkerhetstiltak.»

- Vi vil ta endelig stilling til det forslaget når det kommer til Stortinget og se det opp mot erfaringene fra Sverige og Danmark, sier han.

VG Nett har tidligere skrevet om hvordan Beivik ville [blitt sikret i Sverige eller Danmark](#). Danmarks svar på sikkerhetsavdelingen ved Dikemark sykehus beskrives som sikrere enn et fengsel.

Ingen oversikt

Det er ikke mulig å få klarhet i nøyaktig hvor mange ganger pasienter som er dømt til tvungent psykisk helsevern faktisk har rømt. Norske myndigheter holder ikke noen nøyaktig oversikt over hvor mange rømninger det har vært, blant annet fordi det ikke finnes en klar definisjon av hva en rømning er.

Det opprører Fremskrittspartiets Kari Kjønnås Kjos:

- At vi ikke vet hvor ofte og hvordan folk rømmer, ja, det synes jeg er helt rystende. Jeg blir forbanna og sjokkert, sier hun.

- Idømt Tvungent psykisk helsevern skal være like trygt som om noen sitter i fengsel. I dag har det heller blitt slik at hensynet til voldsutøveren som ikke var tilregnelig går foran samfunnet sine behov. Det må endres på, også for pasientenes egen del. Men dette er et felt det må jobbes med. Folk har rettigheter, legger hun til.

Også politiet i Oslo mener det er for mange rømninger.

- Psykiatrien har fått et veldig stort og viktig samfunnsansvar i disse dommene. Rømninger er et alvorlig problem, sier politiadvokat Cecilie Gulnes til VG.

SE NI AV DEM SOM HAR RØMT FRA BEHANDLING UNDER:

(VG NETT - 00:17 03.04.2012)

Innholdet i utskriften er vernet etter åndsverklovens regler. Utskriften er kun til privat bruk og kan ikke benyttes på annen måte. Kopiering eller spredning av innholdet krever avtale med rettighetshaver eller Kopinor.

Helseministeren vil vurdere reglene for tvungent helsevern (VG) Helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen sier hun er åpen for å gi de etterlatte og fornærmede rett til å vite mer om personene som blir dømt til tvungent psykisk helsevern.

**Drapsmanns familie kan be om innsyn **Ofrenes pårørende lever i uvitenhet

Av Anne Stine Sæther , Alf Bjarne Johnsen , Tim Peters

- Disse historiene gjør inntrykk, og vi blir nødt til å se over reglene, sier helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen til VG.

I dagens VG kan du lese historien om Mona Lisa Melhus Lilleøen og familien hennes, som opplevde at moren Eva Lilleøen (54) ble [brutalt knivdrept av en psykisk syk mann](#) i 2005.

De sakkyndige i saken konkluderte med at han var psykotisk i gjerningsøyeblikket, og han ble dømt til tvungent psykisk helsevern. [Taushetsplikten rundt dømte pasienter er nærmest total.](#)

- Vi er redde for å møte ham og vet ikke hvor han kan bevege seg. Storesøster møtte han tilfeldig på et storsenter i området. Et annet familiemedlem traff ham med følge på fisketur, like ved stedet der vi har feriert i mange år, sier Lilleøen.

Er du berørt av denne problemstillingen eller har tips? [Kontakt VG og VG Netts journalister her!](#)

I 2009 rømte drapsmannen mens han var på permisjon, og ruset seg. Familien sier de ville betydd mye for livskvaliteten deres å vite hvor drapsmannen er.

- Jeg har gått gjennom reglene for gjennomføring av tvungent psykisk helsevern. Det er åpenbart behov for å se på også denne delen av regelverket på nytt, i lys av VGs artikler, sier helseministeren.

Ingen rett til innsyn

VG og VG Nett har gransket 69 dommer mot personer som er dømt til tvungent psykisk helsevern, og dokumentert at voldsofrene og deres etterlatte ikke har noen rett til informasjon etter at voldsutøveren starter behandlingen:

- **[May Britt ble banket og truet på livet av Dikemark-rømling](#)
- **[Bor på sykehus han har rømt fra fire ganger tidligere](#)
- **[Møtte mammas drapsmann på kjøpesenteret](#)
- **[Broren ble drept av psykisk syk: - Det er vi som blir straffet](#)

Det er den samme særreaksjonen som Ander Behring Breivik vil bli dømt til, om retten finner at han var psykotisk og utilregnelig da han drepte 77 mennesker [22. juli i fjor](#).

Den dømtes pårørende har med dagens regelverk rett til innsyn og rett til å klage, mens ofrene må leve i total uvitenhet om gjerningspersonens permisjoner, om frigang og om mulige løslatelser eller utskrivning fra sykehus.

VGTV:[May Britt ble angrepet av psykisk syk rømling](#)

Strøm-Erichsen sier hun har forståelse for at det er uholdbart for familier som Lilleøens, som vurderer å flytte fra hjemkommunen om drapsmannen tilbakeføres dit.

- Dersom fornærmede får beskjed om permisjoner for straffedømte, er det ikke vanskelig å forstå at det samme ønsket gjør seg gjeldende for dem som blir dømt til tvungent psykisk helsevern. De blir jo dømt til behandling fordi de nettopp er utilregnelige og kan opptre uforutsigbart, sier helseministeren.

Om kort tid vil hun foreslå å bedre sikkerheten både for ansatte og medpasienter i psykiatrien.

Strøm-Erichsen sier at hun vil fremme et lovforslag for Stortinget med adgang til personkontroll og ransaking på de regionale sikkerhetsavdelingene på Dikemark, Brøset og Sandviken.

- Hittil har de ikke engang hatt anledning til å ransake, utenom på begrunnet mistanke. Vi ønsker å begrense muligheten for rømning, og å hindre at det kan bringes inn våpen, farlige gjenstander og rusmidler, sier helseministeren.

Minst ni dømt har rømt

Hun antyder at det er handlingens alvorlighet som må bestemme pårørendes rett til å vite om gjerningsmannens oppholdssted, og ikke nødvendigvis om gjerningspersonen ble dømt til fengsel eller behandling.

VG har gransket dommene mot 69 personer som er dømt til tvungent psykisk helsevern. Minst ni av dem [har rømt en eller flere ganger](#).

Advokat Sigmund Øien forsvarer Eva Lilleøens syke drapsmann. Han ser ingen grunn til å holde tilbake informasjon som kan berolige etterlatte og ofre. Da dommen ble forlenget i fjor, ble man enig om at etterlatte nå skal få innsyn i informasjon fra sykehusets halvårsrapport. Normalt sendes denne kun til statsadvokaten.

- Hvis det er informasjon om progresjon i behandlingen og positiv utvikling, tar jeg det opp med min klient og blir enig med ham om det er greit at etterlattes advokat får kjennskap til det. Det er ugreit hvis pårørende ikke blir oppdatert på hvor ufarlig situasjonen er.

Se intervjuet med Mona Lisa Melhus Lilleøen under:
(VG NETT - 16:49 03.04.2012)

Innholdet i utskriften er vernet etter åndsverklovens regler. Utskriften er kun til privat bruk og kan ikke benyttes på annen måte. Kopiering eller spredning av innholdet krever avtale med rettighetshaver eller Kopinor.

Møtte mammas drapsmann på kjøpesenteret

(VG Nett) Eva Lilleøen ble drept av en psykisk syk mann. Taushetsplikten hindrer familien i å få vite når han er på frifot i hjemkommunen.

**Pårørende får ikke vite når psykisk syke voldsmenn slippes ut

Av Anne Stine Sæther , Alf Bjarne Johnsen , Tim Peters

- Vi har fulgt saken så tett det lar seg gjøre via rettssakene, det er vår eneste mulighet til å få vite noe om hvor han som drepte moren vår er. Vår stemme er liten, vi er bare en familie på Eidsvoll, sier Mona Lisa Melhus Lilleøen.

Moren (54) var lærer og sykepleier, og hadde fulgt opp en rusavhengig, ung mann, som slet med psykiske problemer. Hun var en av hans nærmeste støttespillere. Men i 2005, i ruset tilstand, [drepte han henne med kniv](#).

De sakkyndige i saken konkluderte med at han var psykotisk i gjerningsøyeblikket, og sannsynligvis led av schizofreni. Drapsmannen ble dømt til tvungent psykisk helsevern.

Er du berørt av denne problemstillingen eller har tips? [Kontakt VG og VG Netts journalister her!](#)

VG har gransket 100 dommer mot 69 personer som er dømt til det samme. Det er også straffereaksjonen Anders Behring Breivik vil få, om retten slår fast at han var psykotisk og utilregnelig da han drepte 77 mennesker [22. juli i fjor](#).

I så fall vil verken ofre eller etterlatte ha krav på å få vite noe om behandlingen.

Dikemark-sjefen møtte leserne til nettmøte klokken 12.00 på tirsdag. [Les spørsmålene og svarene her!](#)

- Redde for å møte ham

Mona Lisa sier det ville betydd mye for familiens livskvalitet å vite hvor drapsmannen befant seg. Men taushetsplikten rundt dømte pasienter er nærmest total.

Retts sakene hvert tredje år om mulig forlengelse av dommen, er den eneste åpne muligheten til å få ut informasjon.

- Vi er redde for å møte ham og vet ikke hvor han kan bevege seg. Storesøster møtte han tilfeldig på et storsenter i området. Plutselig sitter han der og spiser wienerbrød. Da stopper verden opp. Et annet familiemedlem traff ham med følge på fisketur, like ved stedet der vi har feriert i mange år, sier Lilleøen.

Ved ett tilfelle fikk familien gjennom den dømtes familie vite at han skulle på permisjon uten følge. Les mer om det i dagens papirutgave av VG [eller på VG+](#).

Les også historien om May Britt Grue (44), som ble [banket opp og truet på livet av en rømling](#) fra Dikemark.

Totalt er rundt 200 personer dømt til tvungent psykisk helsevern siden 2002, da loven trådte i kraft.

Mangler tillit til helsevesenet

I går skrev VG Nett om mannen som [gikk amok og knivstakk fem mennesker i Brugata i Oslo sentrum](#), i 2008. Han hadde ifølge de sakkyndige vært syk siden 1999, uten at det ble oppdaget.

- Han er et forsømt og mørkt kapittel i norsk psykiatri. Når noen har det sånn, så bygger det seg opp til det eksploderer. Det er forferdelig at han faktisk måtte gå amok for å få den hjelpen han trengte, sa advokat Tor Kjærvik.

Brugata-knivmannen har siden det [rømt minst fire ganger fra sykehuset han bor på i dag](#).

Også Mona Lisa Melhus Lilleøen sier hun mangler tillit til helsevesenet. Morens drapsmann hadde vært innlagt 13 ganger, før han drepte.

- Det er vanskelig for oss å stole på sykehusets ivaretagelse av ham, når vi vet at de til tross for en lang rekke innleggelser ikke klarte å gi ham en diagnose og riktig behandling, sier hun.

Helsevesenet ønsker på sikt å tilbakeføre mannen til hjemkommunen. Det er det familien frykter aller mest.

- Da må vi flytte. Vi kan ikke utsette oss selv og våre barn for frykten det vil innebære, sier Lilleøen.

VGTV: [Slik er sikkerhetsavdelingen på Dikemark psykiatriske sykehus](#)

- Kan aldri bli hundre prosent sikkert

Det vil aldri bli hundre prosent sikkert med det norske systemet, mener direktør for psykiatridivisjonen ved Akershus Universitetssykehus, Trong Rangnes.

- Det vil alltid være samfunnets interesser opp mot den enkeltes rettigheter. Vi kan ikke bure folk inne, men vurdere alle eventualiteter og sikre oss i størst mulig grad. Behandlende lege tar en samlet vurdering rundt permisjoner. Henvendelser fra pårørende er alltid med i den vurderingen, sier Rangnes.

Advokat Sigmund Øien forsvarer Eva Lilleøens syke drapsmann. Han ser ingen grunn til å holde tilbake informasjon som kan berolige etterlatte og ofre.

Da dommen mot drapsmann ble forlenget i fjor, ble man enig om at etterlatte nå skal få innsyn i informasjon fra sykehusets halvårsrapport. Normalt sendes denne kun til statsadvokaten.

- Hvis det er informasjon om progresjon i behandlingen og positiv utvikling, tar jeg det opp med min klient og blir enig

med ham om det er greit at etterlattes advokat får kjennskap til det. Det er ugreit hvis pårørende ikke blir oppdatert på hvor ufarlig situasjonen er.

LES MER OM TVUNGENT PSYKISK HELSEVERN I DAGENS VG PAPIROG [PÅ VG+](#).

Fremskrittspartiets Kari Kjønnås Kjos, som sitter i Stortingets Helse- og omsorgskomite, sa igår at hun ble [rystet av historiene fra det idømte](#) tvungne psykiske helsevernet:

- Det virker som ingen har klart å finne det steget vi trenger mellom fengsel og sykehus. Vi kan ikke sperre inne folk som ikke styrer sine egne handlinger, men det er enda verre å la livsfarlige mennesker gå rundt like fritt som andre pasienter. Historiene i VG i dag er galskap, og her må vi kreve at det tas grep, sa hun.

Se intervjuet med May Britt Grue, som ble kidnappet og banket opp av en psykiatrisk rømling, i videoen under:

(VG NETT - 20:48 04.04.2012)

Innholdet i utskriften er vernet etter åndsverklovens regler. Utskriften er kun til privat bruk og kan ikke benyttes på annen måte. Kopiering eller spredning av innholdet krever avtale med rettighetshaver eller Kopinor.

Brøren ble drept av psykisk syk: - Det er vi som blir straffet (VG) Familien til drapsmannen har rett til både innsyn og til å klage. Ofrenes pårørende lever i uvisshet.

Fikk vite at drapsmannen var på rømmen av media Sier sårene rippes opp hvert tredje år

Av Tim Peters , Alf Bjarne Johnsen , Anne Stine Sæther

- Vi har mistet et menneske vi var utrolig glad i, og systemet virker bare innstilt på å hjelpe mannen som drepte ham. Det gjør alt forferdelig mye tyngre, sier Birgith og Geir Owe Jevne til VG Nett.

Brøren deres ble i 2005 drept, av en mann som i retten ble erklært utilregnelig og dømt til tvungent psykiatrisk helsevern. Han var straffedømt tolv ganger før drapet, og ble omtalt som farlig i de sakkyndiges rapport, som mente det var gjentakelsesfare.

Er du berørt av denne problemstillingen eller har tips?[Kontakt VG og VG Netts journalister her!](#)

Året etter dommen rømte drapsmannen fra institusjonen, mens han var ute på handletur - med en pleier som vakt.

- Det var et dobbelt sjokk. For det første at han var på frifot og kanskje var ute etter å skade oss, men det var nesten enda verre at han tydeligvis hadde en slik enorm frihet på stedet han skulle sitte inne, forteller Birgith.

Gikk i dekning

Familien måtte gå i dekning mens drapsmannen var på frifot. Han ble pågrepet to døgn etter at han rømte. Men selv etter den dramatiske opplevelsen, kom det like lite informasjon fra myndighetene.

- De fortalte oss ikke engang om flukten. Det var media som ringte og fortalte oss om det. For noen år siden søkte han om å slippe ut, uten at vi hørte ett ord før det var overstått. Vi må bruke alle mulige bakveier for å finne ut hva som egentlig foregår, og det sliter på oss. Det sliter forferdelig på oss, sier hun.

- Vi sitter jo og lur på hva som skjer. Hver minste bit av informasjon koster oss en haug med telefoner og henvendelser, sier Geir Owe.

VG fortalte tirsdag historien om Mona Lisa Melhus Lilleøen, som opplevde at [morens drapsmann plutselig gikk fritt på kjøpesenteret](#) i hjemkommunen.

- Vi har fulgt saken så tett det lar seg gjøre via rettssakene, det er vår eneste mulighet til å få vite noe om hvor han som drepte moren vår er. Vår stemme er liten, vi er bare en familie på Eidsvoll, sier Lilleøen.

- **Vondt at systemet prioriterer drapsmannen**

Birgith Jevne sier det vanskeligste er å oppleve hvordan systemet prioriterer.

- Han som drepte broren vår er sjuk, og det vet vi også. Han trenger å få behandling. Men slik det er nå, så får den dømte plutselig alle rettigheter - og vi blir behandlet som luft. Det at hans behov nå trumfer alle de etterlattes, det synes jeg er tungt å svelge, sier hun.

VG har gransket 100 dommer mot 69 personer som er dømt til tvungent psykisk helsevern. Det er også straffereaksjonen Anders Behring Breivik vil få, om retten slår fast at han var psykotisk og utilregnelig da han drepte 77 mennesker [22. juli i fjor](#).

**[May Britt ble banket og truet på livet av Dikemark-rømling](#)

**[Bor på sykehus han har rømt fra fire ganger tidligere](#)

**[Rystet over tilstanden i tvungent helsevern](#)

****[Møtte mammas drapsmann på kjøpesenteret](#)**

Dommene utløper etter tre år - med mindre påtalemyndigheten får medhold fra domstolen i at den skal opprettholdes. Det kreves fare for gjentakelse for at de skal få medhold i det. Den dømte kan også selv begjære seg løslatt hvert år.

Får aldri fred

- Jeg synes så synd på de etterlatte etter 22. juli. Man blir aldri, aldri, aldri ferdig med disse sakene. De rippes opp igjen med jevne og vonde mellomrom. Det er vi som har blitt straffet etter at broren vår døde. Ikke han som drepte ham, og ikke systemet som lot drapsmannen gå uten hjelp helt til det var for sent, sier hun.

VG har gransket over hundre dommer mot 69 personer som er dømt til tvungent psykisk helsevern. Totalt var 30 av dommene for drap.

VGTV:[Slik er sikkerhetsavdelingen på Dikemark sykehus](#)

For fire av dem som er dømt til behandling etter drap, opphørte tvangsbehandlingen allerede etter tre år fordi pasienten var ferdigbehandlet og ikke lenger ble ansett som farlig. En av dem var ferdigbehandlet bare ett år etter drapet.

- Han som drepte broren vår er i det minste ikke på frifot enda. Men hele målet til systemet er å få ham ut igjen. Jeg bare lurer på hvor vernet av oss er? Hvor er rettferdigheten for oss, spør Geir Owe.

- Kan ikke bure folk inne

Det vil aldri bli hundre prosent sikkert med det norske systemet, sa direktør for psykiatridivisjonen ved Akershus Universitetssykehus, Trong Rangnes, tidligere i dag:

- Det vil alltid være samfunnets interesser opp mot den enkeltes rettigheter. Vi kan ikke bure

folk inne, men vurdere alle eventualiteter og sikre oss i størst mulig grad. Behandlende lege tar en samlet vurdering rundt permisjoner. Henvendelser fra pårørende er alltid med i den vurderingen, sier Rangnes.

May Britt Grue (44) ble [kidnappet, banket opp og truet med kniv av en psykisk syk mann](#) som stakk av fra permisjon fra Dikemark sykehus. Hun visste ikke at han var på frifot igjen, før VG fortalte henne det.

- Jeg blir helt svett. Nå har jeg mistet all tillit til at psykiatrien er i stand til å ta vare på en av Norges farligste og sykeste forbrytere, sier May Britt Grue til VG.

Mannen som drepte broren til Birgith og Geir Owe Jevne ble etter rømningen satt på sikkerhetsavdelingen på Brøset i Trondheim. I dag sitter han igjen på Sandviken - sykehuset han rømte fra i 2006

Les også historien om Brugata-knivmannen, som fortsatt [bor på sykehuset han har rømt fra fire ganger](#).

VG Nett har vært i kontakt med den dømtes forsvarer, Jørgen Rippe, som ikke vil kommentere saken.

Se intervjuet med May Britt Grue, som ble kidnappet og banket opp av en psykiatrisk rømling, i videoen under:

(VG NETT - 21:07 04.04.2012)

Innholdet i utskriften er vernet etter åndsverklovens regler. Utskriften er kun til privat bruk og kan ikke benyttes på annen måte. Kopiering eller spredning av innholdet krever avtale med rettighetshaver eller Kopinor.

Psykisk syk måtte «aldri ruse seg igjen» - les hva de fant i sykehusleiligheten...

(VG Nett) Det ble gjort store funn i kjelleren under sykehusleiligheten, der mannen som var dømt til tvungent psykisk helsevern bodde.

39 tomme trelitersdunker med vin58 tomme halvlitere med øl**5 tomme vinflasker

Av Tim Peters , Anne Stine Sæther , Alf Bjarne Johnsen

I psykotisk tilstand hadde mannen knivstukket ekskjæresten og truet hennes sønn.

I dommen er to ting helt klare: Han må ikke bli psykotisk igjen, og det må sikres ved at medisiner gis regelmessig med sprøyte.

Det ble også gjort klart at rus øker sjansen for at han blir psykotisk, og han må hindres i å få tak i alkohol.

Da personalet oppdaget at mannen forandret seg, undersøkte de til slutt leiligheten hans. Det fant de restene etter et stort alkoholinntak som pasienten hadde holdt skjult i lengre tid.

- Pasienter i treningsleilighet har tett og daglig kontakt med sykehuset. Vi har nulltoleranse mot rus. Samtidig må folk få prøve seg i samfunnet i en situasjon der vi har delvis kontroll, sier overlege Arne Rostad Raknerud ved Reinsvoll, Sykehuset Innlandet, til VG Nett.

Er du berørt av denne problemstillingen eller har tips?[Kontakt VG og VG Netts journalister her!](#)

Nulltoleranse

50-åringen forklarte at alkoholen ble konsumert i løpet av et halvt år. Først da leiligheten ble undersøkt, oppdaget personalet tomgodset i kjelleren.

- I Norge er det ingen tanker om at psykiatriske institusjoner skal være fengsler. Alle som kommer inn til oss er syke, tanken er at de skal bli så friske at de kan tilbakeføres til samfunn, sier Raknerud.

Han ønsker ikke å kommentere den konkrete saken.

VGTV:[May Britt ble overfalt og banker av Dikemark-rømling](#)

Sykehusets personale er innom treningsleilighetene daglig, mens pasientene som bor i leilighetene også er innom sykehuset hver dag.

- Vår oppgave er å se om folk forandrer seg og blir psykotiske. Da tar vi affære. Alkohol kan være vanskelig å oppdage.

Amfetaminbruk er lettere å se da dette raskere kan gi psykose, sier Raknerud.

VG har lest 110 dommer til tvungent psykisk helsevern mot 69 personer. Det er særreaksjonen Anders Behring Breivik vil få, om retten kommer frem til at han var psykotisk og utilregnelig da han drepte 77 mennesker [22. juli i fjor](#):

**[May Britt ble banket og truet på livet av Dikemark-rømling](#)

**[Bor på sykehus han har rømt fra fire ganger tidligere](#)

**[Møtte mammas drapsmann på kjøpesenteret](#)

**[Broren ble drept av psykisk syk: - Det er vi som blir straffet](#)

**[Helseministeren vil vurdere reglene for tvungent helsevern](#)

I nær en tredjedel av dommene er det beskrevet alvorlig rusbruk og en sammenheng mellom rus og psykose. Blant annet beskrives leveranser av amfetamin til treningsleiligheter, leveranse av amfetamin i posten, opprettholdelse av tungt amfetaminbruk under behandling og at institusjoner må forholde seg til pasientens mangeårige hasjbruk.

Pasientene det gjelder er dømt for alvorlige voldshandlinger utført i psykotisk tilstand, og psykosene er i stor grad rusutløst. Minst ni av de 69 dømte har [rømt fra institusjonene en eller flere ganger](#).

- Metalldetektor er lovbrudd

Lov om psykisk helsevern tillater bare kroppsvistasjon ved begrunnet mistanke om innførsel av ulovlige midler eller farlige gjenstander. Pasientene får også i stor grad beholde mobiltelefon og PC når de skrives inn.

- Sender jeg dem gjennom metalldetektor, bryter jeg lov om etablering og gjennomføring av helsevern, sier Raknerud.

I psykiatrien brukes medisiner for å stabilisere signalstoffet dopamin i hjernen. Rusbruk har en motsatt effekt, det frigjør dopamin. Schizofrene og psykotiske pasienter som blir lagt inn til behandling, blir bedre uten rus.

- For pasientene blir rusbruk det samme som å kjøre bil med gass og brems på samtidig. Det går bra så lenge bremsene virker, sier Raknerud.

Også i dommer mot pasienter som er tilhørende Akershus Universitetssykehus, beskrives utbredt rusbruk.

- Alle innenfor våre behandlingsinstitusjoner arbeider med å hindre rusmisbruk inne i

enhetene. Vi er kjent med at mange forsøker å smugle inn illegale rusmidler til pasientene på meget kreative måter. Dette kan ha store negative konsekvenser for pasientene. I mange saker samarbeider vi også med politiet for å avdekke og hindre innsmugling og omsetting av rusmidler, sier Trond Rangnes, divisjonsdirektør for psykisk helsevern ved Akershus Universitetssykehus.

Statsråden lover endringer

Helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen sier at hun har merket seg at rusmisbruk også forekommer inne i sykehusavdelingene i det psykiske helsevernet.

Hun viser til at det nye lovforslaget som regjeringen fremmer om kort tid, vil kunne hindre smugling av alkohol og narkotika inn i de mest lukkede avdelingene i landet.

- Når den nye loven er på plass, vil det være betydelig skjerpet kontroll ved de regionale sikkerhetsavdelingene i forhold til andre institusjoner. Disse kan benyttes ovenfor pasienter som bedriver smugling inn i sykehuset, sier helseministeren til VG.

LES MER OM TVUNGENT PSYKISK HELSEVERN I DAGENS PAPIRUTGAVE AV [VG](#) og [VG+](#)

Se intervjuet med May Britt Grue, som ble banket og opp truet av en Dikemark-rømling, i videoen under:

(VG NETT - 19:50 04.04.2012)

Innholdet i utskriften er vernet etter åndsverklovens regler. Utskriften er kun til privat bruk og kan ikke benyttes på annen måte. Kopiering eller spredning av innholdet krever avtale med rettighetshaver eller Kopinor.

Fant skytevåpen, sverd og grov voldsporno - på psykiatriske avdelinger

(VG Nett) Institusjonene opplever hundrevis av voldstilfeller og trusler hvert år, men de får bare ransake ved «begrunnet mistanke». Helseministeren lover lovendring.

Dikemark registrerte 96 skader på ansatte i 2010 Narkotika smugles inn på avdelinger**Pasientene får beholde telefon og PC

Av Tim Peters , Anne Stine Sæther , Alf Bjarne Johnsen

- Jeg husker at jeg tenkte: Skal jeg dø på jobb, forklarte en pleier fra Dikemark i Asker og Bærum tingrett i februar i år.

Pleieren sto i luftegården på Dikemark på høsten i 2010, da en 26 år gammel psykisk syk pasient stakk ham i hodet med en kniv.

Den ti centimeter lange kniven hadde pasienten, som er dømt til tvungent psykisk helsevern etter drapet på en drosjesjåfør, satt sammen av deler fra et stereoanlegg.

Er du berørt av denne problemstillingen eller har tips?[Kontakt VG og VG Netts journalister her!](#)

«Fornærmede trodde først han ble slått, men oppdaget etter hvert at det pumpet blod ut av hodet», står det i dommen.

Pasienten gikk videre løs på en annen pleier i luftegården, som han stakk i hodet, brystet og skulderen.

Begge har senere slitt med skadene etter angrepet. Tingretten slo fast at mannen var utilregnelig i gjerningsøyeblikket.

VGTV:Slik er sikkerhetsavdelingen på Dikemark psykiatriske sykehus

En måned tidligere hadde 26-åringen bevæpnet seg med saks, og tatt en annen pleier som gissel. Da krevde han å bli skrevet ut fra avdelingen.

Hun slapp til slutt unna situasjonen uten fysiske skader, mens 26-åringen ble overført til Dikemark. Der er han fortsatt, selv etter angrepet på de to vaktene.

- 94 prosent fant kniver

Tallene tyder på at å jobbe med tvungent psykisk helsevern er et risikoyrke. På Dikemark registrerte de 96 skader på ansatte i 2010. På Sandviken i Bergen meldte de om 236 episoder mot personalet. 67 av dem var alvorlige.

32 akuttpsykiatriske og 20 sikkerhetspsykiatriske avdelinger og poster svarte for fire år siden på en undersøkelse fra kompetansesenter for sikkerhets- fengsels og rettspsykiatri.

Dette var beslagene de meldte om:

** 94 prosent fant kniver - like mange fant også barberblader.

** 17 prosent fant skytevåpen

** 94 prosent fant narkotika, mens 96 prosent meldte om funn av andre medikamenter.

46 prosent førte også opp at de fant «annet». Her forteller avdelingene om funn av grov voldsporno, store pengebeløp, bajonetter, sverd, skarp ammunisjon, slagvåpen, øks, slåssbøyle, ulike skarpe gjenstander, brukerutstyr til narkotika - og sprengstoff.

Dikemark-sjefen svarte leserne i ett nettmøte på tirsdag.[Les spørsmålene og svarene her.](#)

På akuttavdelingene ble det meldt om flest eksotiske gjenstander, mens sikkerhetsavdelingene meldte om flere rømningsredskaper. Det er også sikkerhetsavdelingene som klart oftest ransaket på bakgrunn av frykt for voldelige handlinger.

Neste uke kommer den [nye rettspsykiatriske vurderingen](#) av Anders Behring Breivik. Om retten til slutt kommer frem til at han var utilregnelig da han drepte 77 mennesker [22.juli i fjor](#), vil tvungent psykisk helsevern bli særreaksjonen.

VG har lest 110 dommer til tvungent psykisk helsevern mot 69 personer.

**[May Britt ble banket og truet på livet av Dikemark-rømling](#)

**[Bor på sykehus han har rømt fra fire ganger tidligere](#)

**[Møtte mammas drapsmann på kjøpesenteret](#)

**[Broren ble drept av psykisk syk: - Det er vi som blir straffet](#)

**[Helseministeren vil vurdere reglene for tvungent helsevern](#)

- Vanskelige avveininger

Advokaten til 26-åringen som angrep de to vaktene med kniv, Øystein Storrvik, sier det er vanskelig å felle noen dom over hvordan systemet med tvungent psykisk helsevern fungerer i dag.

- Det er enormt vanskelige spørsmål. Det er avveininger mellom et minimum av luft og menneskeverd på den ene siden, og trygghet på den andre. Mitt inntrykk er at de som jobber med dette virkelig gjør sitt ytterste for å løse det på best mulig måte, sier han til VG Nett.

I høringsrunden til Helsedepartementets forslag om lovendringer, er det både institusjoner og enkeltpersoner som peker på at det vil bli vanskelig å oppgradere sikkerhetsavdelingene til nye standarder - fordi byggene er så gamle.

- Disse pasientene har vært en nedprioriter gruppe lenge. At byggmassen er så gammel, gjør det enda vanskeligere å håndtere en del av utfordringene. Men menneskene som jobber i denne delen av psykiatrien gjør en veldig god jobb, sier advokaten.

- Mye narkotika

I nesten en tredjedel av dommene VG har sett på, er det beskrevet alvorlig rusbruk. En lang rekke sakkyndige peker på klare sammenhenger mellom rus og psykose.

Blant annet beskrives leveranser av amfetamin til treningsleiligheter, leveranse av amfetamin i posten, opprettholdelse av tungt amfetaminbruk under behandling og at institusjoner må forholde seg til pasientens mangeårige hasjbruk.

I dommen mot en av de 69 pasientene, som ble dømt for drapet på en venn av seg i 2005, understrekes grundig at han har blitt psykotisk ved bruk av amfetamin.

I en annen sak som involverer samme mann i 2010, forteller drapsmannen selv at han har klart å få smuglet amfetamin inn på avdelingen sin.

Får beholde telefon og PC

Pasientene får også i stor grad beholde mobiltelefon og PC når de skrives inn.

«Utgangspunktet er at alle pasienter som er innlagt i det psykiske helsevern har en grunnleggende rett til fri kommunikasjon og respekt for egen korrespondanse», skriver Helsedirektoratet, i et brev til en institusjon.

Dagens regelverk krever at avdelingene har «begrunnet mistanke» før de har lov til å ransake et rom, eller kroppsvisitere en pasient. I et høringsforslag som regjeringen sendte ut i slutten av mars, foreslås det at punktet bør falle bort.

- Lovendring på vei

Helseminister Anne-Grethe Strøm-Erikhsen viser til at det nye lovforslaget som regjeringen fremmer om kort tid, vil kunne hindre smugling av våpen, alkohol og narkotika inn i de mest lukkede avdelingene i landet.

- Når den nye loven er på plass, vil det være betydelig skjerpet kontroll ved de regionale sikkerhetsavdelingene i forhold til andre institusjoner. Disse kan benyttes ovenfor pasienter som bedriver smugling inn i sykehuset, sier helseministeren til VG.

Hun [fortalte i går at det har gjort inntrykk å lese historiene](#) til pårørende og voldsoffer, som ikke får vite hva som skjer med gjerningspersonen og når den for eksempel er ute på perm.

Også da lovet hun å se på regelverket:.

- Dersom fornærmede får beskjed om permisjoner for straffedømte, er det ikke vanskelig å forstå at det samme ønsket gjør seg gjeldende for dem som blir dømt til tvungent psykisk helsevern. De blir jo dømt til behandling fordi de nettopp er utilregnelige og kan opptre uforutsigbart, sier helseministeren.

LES MER OM DET TVUNGNE PSYKISKE HELSEVERNET I DAGENS PAPIRUTGAVA AV [VG OG PÅ VG+](#).

Se intervjuet med Mona Lisa Melhus Lilleøen, som ikke får vite når mannen som drepte moren hennes er ute på permisjon, under:

SLIK GÅR DET MED DE 31 SOM ER DØMT FOR DRAP:
`<BR< frameborder="0" height="756" src="http://static.vg.no/uploaded/image/2012/4/4/Statistikken.jpg">`
(VG NETT - 18:01 05.04.2012)

Innholdet i utskriften er vernet etter åndsverklovens regler. Utskriften er kun til privat bruk og kan ikke benyttes på annen måte. Kopiering eller spredning av innholdet krever avtale med rettighetshaver eller Kopinor.

Politiet tok ikke imot anmeldelse - nær drept timer senere (VG Nett) Kvinnen fikk ikke hjelp da den psykisk syke mannen ringte henne 40 ganger på en kveld.

Politiet: - Finner ikke spor etter hendelsen**Ekspert:** - Vanskelig å oppdage de farlig syke****Dreper oftest mor eller kjæreste**

Av Anne Stine Sæther , Alf Bjarne Johnsen , Tim Peters

- Mitt liv er rasert etter drapsforsøket. Jeg bruker all energi på å se hvem som er foran og bak meg og sikre meg trygghet, sier kvinnen til VG.

I 2007 kjempet hun plutselig for livet på sitt eget soverom, mens blodet pumpet ut av et åtte centimeter dypt kutt i magen.

Gjerningsmannen var en 52 år gammel mann, som hun nylig hadde brutt ut av et forhold med.

Hun visste ikke at mannen tidligere var dømt til tvungent psykisk helsevern, etter å blant annet ha skutt over hodet på en annen kvinne i 1996.

Men hun visste at noe ikke stemte med mannen. Etter å først ha sjarmert henne da det møttes, ble han plutselig voldelig og truende mot både henne og de fire barna hennes.

- Jeg lever innelåst, sover dårlig, venner har trukket seg unna og familien er redd, forteller hun om hvordan det går med henne nå.

VG og VG Nett har gransket 110 dommer mot 69 personer som er dømt til tvungent psykisk helsevern.

Er du berørt av denne problemstillingen eller har tips?[Kontakt VG og VG Netts journalister her!](#)

Ifølge dommen for drapsforsøk mot mannen, fra Jæren Tingrett, så hadde politiet vært involvert i flere episoder med paret - før det ble slutt mellom de to i 2007.

Men 52-åringen ville ikke la kvinnen være i fred. I november 2007 dukket han sent på kvelden plutselig opp utenfor huset hennes.

- Vi så ham gjennom vinduet og låste alle dører. Han så farlig ut i blikket, sier kvinnen.

- Politiet reagerte ikke

Hun sier hun ikke fikk hjelp fra politiet. Kvelden og natten etter ringte mannen henne mellom 40 og 50 ganger. Dommen slår fast at kvinnen igjen kontaktet politiet:

«Om morgenen ringte de Sandnes Politistasjon for å melde fra om tiltaltes plagsomme opptreden, uten at det førte til at politiet reagerte.»

Politiet skal ha sagt at de hadde kapasitetsproblemer. Da kvinnen våknet neste morgen, sto mannen i soveromsdøren hennes.

Han knivstakk henne livstruende i løpet av situasjonen som fulgte, men hun klarte likevel

selv å få ham ut av soverommet.

Mens blodet sprutet og hun fryktet for livet sitt, så tok det fortsatt lang tid før politiet kom.

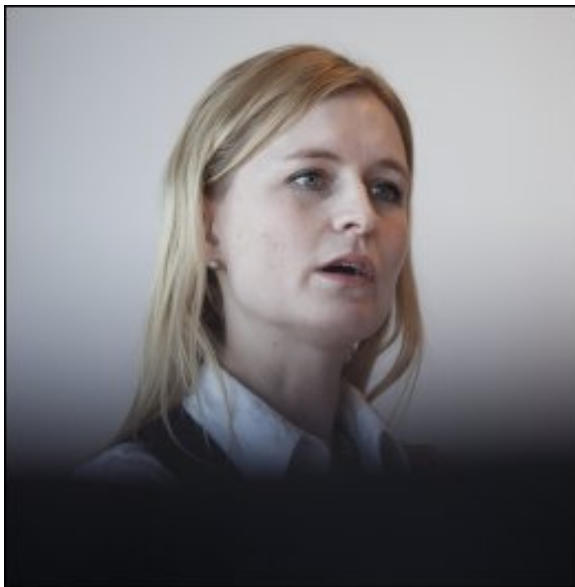
«det gikk tid før ambulansen kom og lang tid før politiet viste seg», står det i dommen.

- Hvor var samfunnsvernet overfor meg, spør kvinnen fra Rogaland i dag.

Tvungent psykisk helsevern er særreaksjonen Anders Behring Breivik vil bli dømt til, om retten finner at han var utilregnelig da han drepte [22. juli](#) 2011.

- Finner ikke spor etter hendelsen

Politiet har gått gjennom logger fra formiddagen før knivstikkingen og sier de ikke finner spor av kvinnens henvendelse.

- Jeg kan verken bekrefte eller utelukke at hun har forsøkt å anmelde mannen. Vi har rutiner for hva som skal føres i politiets operasjonslogg og finner ingen henvendelser om dette forholdet. Med 20 års erfaring som aktor, vet jeg at feil kan forekomme i dommer. Jeg tillater meg å tvile på at det har vært en henvendelse, sier fungerende påtaleleder Olav Veggeberg.

Bistandsadvokat Benedikte Dalland er overrasket over politiets svar til klienten.

- At en person som er dømt til behandling dukker opp i en ny voldssak, kan ikke være unikt. Politiets svar forundrer meg og gir grunn til uro, sier Dalland.

- Fikk tekstmelding fra voldsmannen

Dalland fulgte siste hovedforhandling, da dom til tvungent helsevern ble forlenget. Hun har også vært involvert i å trygge kvinnen etter at ekskjæresten plutselig sendte henne en tekstmelding i fjor sommer.

- Min klient har forklart at hun ikke ble tatt på alvor da hun selv kontaktet politiet om dette. Men etter at vi ble koblet inn, har samarbeidet vært godt, sier Dalland.

Dikemark-sjefen svarte leserne i ett nettmøte på tirsdag. [Les spørsmålene og svarene her.](#)

Kvinnen oppsøkte selv psykologspesialist Jens Skår for å få hjelp til å bearbeide redselen etter drapforsøket. Han er svært kritisk til et system som gir psykisk syke voldsutøvere så stor frihet.

- Behandlingsregimet har sviktet fullstendig. Ikke engang når han uteblir fra helsekontroller, blir han hanket inn, sier Skår.

- Dreper mor eller kone

Det er 31 drapssaker i VGs oversikt over dommer til tvungent psykisk helsevern, siden ordningen trådte i kraft i 2002. 15 av drapsofrene var mor eller ektefelle til gjerningspersonen.

- Det er ofte slik med psykoser, at det utløser handlinger som er fullstendig uforståelige og ulogiske, sier den erfarne rettspsykiateren Henning Værøy til VG.

En fellesnevner for drap på nære pårørende, er at familien ofte har tryglet om hjelp i dagene eller timene før drapet. Henning Værøy sier at det kan være vanskelig for uerfarne å diagnostisere en psykose.

- Mange syke anstrenger seg for å holde sin psykose godt skjult. Som sakkyndig har jeg vært kritisk til at det ikke utvises godt nok håndverk i møte med psykisk syke mennesker, når følgen kan bli så dramatiske at det ender med drap, sier Værøy.

Mandag skrev VG Nett om [Brugata-knivmannen](#), som [bor på et sykehus han har rømt fra minst fire ganger](#) tidligere.

De rettsoppnevnte sakkyndige skrev i sin erklæring til retten at norsk-somalieren etter alt å dømme helt siden 1999 hadde «vært vedvarende psykotisk, om enn muligens med varierende

intensitet frem til de siste par år før det aktuelle».

De to erfarne sakkyndige undret seg også over at ikke systemet fanget ham opp lenge før han knivstakk fem mennesker 2008:

«Verken under den første polikliniske kontakt med psykiatrisk spesialisthelsetjeneste i 1999 eller frem til siste polikliniske kontakt februar 2007 er observanden blitt gitt en psykosediagnose. Dette til tross for klare psykotiske symptomer allerede ved første kontakt, og senere stadig mer omfattende, vedvarende klare psykotiske symptomer.»

Jobber med nytt lovforslag

Helsedepartementet har hatt et nytt lovforslag ute til høring,

som først og fremst retter seg mot å bedre sikkerheten, og hindre smugling av våpen, alkohol og narkotika inn i de mest lukkede avdelingene i landet.

- Når den nye loven er på plass, vil det være betydelig skjerpet kontroll ved de regionale sikkerhetsavdelingene i forhold til andre institusjoner. Disse kan benyttes ovenfor pasienter som bedriver smugling inn i sykehuset, sier helseministeren til VG.

Etter at flere pårørende etter menneske som har blitt myrdet av psykisk syke har fortalt om hvordan de føler at de er det som blir straffet av dagens system, har statsråden også lovet å se nærmere på den delen av lovverket:

- Dersom fornærmede får beskjed om permisjoner for straffedømte, er det ikke vanskelig å forstå at det samme ønsket gjør seg gjeldende for dem som blir dømt til tvungent psykisk helsevern. De blir jo dømt til behandling fordi de nettopp er utilregnelige og kan opptre uforutsigbart, sier helseministeren.

Se intervjuet med Mona Lisa Melhus Lilleøen, som ikke får vite når mannen som drepte moren hennes er ute på permisjon, under:

SLIK GÅR DET MED DE 31 SOM ER DØMT FOR DRAP:

(VG NETT - 11:00 06.04.2012)

Innholdet i utskriften er vernet etter åndsverklovens regler. Utskriften er kun til privat bruk og kan ikke benyttes på annen måte. Kopiering eller spredning av innholdet krever avtale med rettighetshaver eller Kopinor.

Endrer loven etter VG-oppslag

(VG Nett) Helseminister Jonas Gahr Støre (Ap) vil gi voldsofrene full informasjon om hvor de psykotiske gjerningsmennene til enhver tid er.

Psykiatri-ofrene skal varsles om hvor gjerningspersonen er

Av Alf Bjarne Johnsen , Anne Stine Sæther

- Det er helt fantastisk at loven endres. Det er akkurat det vi har håpet på, sier Mona Lisa Lilleøen, [som mistet moren sin i 2005](#). Hun ble drept av en psykisk syk ung mann.

- Vi tetter et hull i lovgivningen. Det er åpenbart behov for at fornærmede og etterlatte blir behørig varslet om både sykehusopphold, flytting ut av sykehus og om de rømmer, sier Støre til VG.

Fengselsvesenet har lenge hatt plikt til å informere ofre for grov kriminalitet om både permisjoner, rømninger og løslatelser.

Men der hvor voldsmannen blir dømt til tvungen psykisk helsevern, har helsevesenets taushetsplikt gjort det umulig for ofre og etterlatte å få vite noe om hvor den dømte befinner

seg.

Etter drapet har Lilleøen og de andre etterlatte fulgt saken så tett de har kunnet. I et VG-intervju i vår fortalte hun om hvordan ofre og etterlatte må leve i uvitenhet om gjerningsmannens videre skjebne.

- Å møte opp når dommen skulle forlenges, var den eneste sjansen vår til å få informasjon om hva som skjedde med han som drepte moren vår. Kanskje vi nå kan slippe å møte opp i retten og se ham, sier Mona Lisa.

For henne og familien betyr det å vite en trygghet i hverdagen.

- Det er alltid bedre å vite hvor en person er og hva man kan forvente fremover. Det blir lettere å forholde seg til det, rett og slett, sier Mona Lisa Lilleøen.

Forslaget blir også møtt med jubel hos May Britt Grue fra Geilo, som i seks år har vært helt uvitende om hvor mannen som mishandlet henne grovt i 2006, befinner seg.

Gjerningsmannen i hennes sak var på rømmen fra psykiatrien og ble senere dømt til tvungent psykisk helsevern.

[VG intervjuet henne i vår](#) i en serie om tvungent psykisk helsevern. Da viste det seg at gjerningsmannen bodde i sin egen leilighet på en institusjon på Østlandet.

- Jeg er kjempeglad for at det nå vil være mulig å få informasjon slik at man slipper å være engstelig for å møte gjerningsmannen igjen, sier hun til VG.

Jonas Gahr Støre sier at hensikten med lovforslaget nettopp er å legge til rette for at ofre og etterlatte ikke skal kunne treffe på den domfelte.

- Det er åpenbart like gode grunner til å informere, også der hvor gjerningsmannen blir dømt til behandling, sier Støre.
(VG NETT - 19:43 10.10.2012)

Innholdet i utskriften er vernet etter åndsverklovens regler. Utskriften er kun til privat bruk og kan ikke benyttes på annen måte. Kopiering eller spredning av innholdet krever avtale med rettighetshaver eller Kopinor.

22/7-TERROREN

KAN BLI INN

KREVES LAGT INN: Lovverket åpner for at Anders Behring Breivik kan bli observert på sykehus. Her er massedrapsmannen fra politiets rekonstruksjon

Av ANNE STINE SÆTHER,
MORTEN HOPPERSTAD og
TERJE HELSINGENG

Anders Behring Breivik kan bli innlagt på psykiatrisk sykehus til ytterligere observasjon.

Retten kan be om døgnvurdering i flere uker, for å få bedre kunnskap om hans psykiske tilstand.

Nå ber advokat John Arild Aasen, som representerer tre av de overlevende Utøya-ungdommene, om en fullstendig observasjon av Anders Behring Breivik på sykehus.

– Jeg sender i dag brev til retten med kopi til partene, der jeg ber om at de vurderer en innleggelse i henhold til paragraf 167 i straffeprosessloven, sier Aasen.

Bredere grunnlag

Han har siden Anders Behring Breivik ble kjent straffereettslig utilregnelig, etterlyst et bredere grunnlag for avgjørelsen.

– Jeg sier ikke med dette at diagnosen er feil. Men det har vært så mye snakk om dette, at jeg mener det er viktig med et bredere grunnlag for å sikre at det blir tatt en riktig avgjørelse, sier Aasen.

Den aktuelle paragrafen i straffeprosessloven åpner for

at dommeren, etter at sakkyndige og forsvarere er hørt, kan bestemme at vedkommende skal legges inn og observeres over tid på sykehus. Dette kan skje når som helst i prosessen frem mot en retts sak.

– Vi har 5–6 slike henvendelser årlig, sier avdelingsoverlege Anne Kristine Bergem ved Regional sikkerhetsavdeling, Oslo universitetssykehus på Dikemark.

Ved en rettsmedisinsk observasjon er det miljøpersonale, lege og psykolog som jobber med observanden. Både før, under og etter observasjonen har sykehuset samarbeidsmøter med de sakkyndige.

– I enkelte tilfeller kan vi bli

bedt om å vurdere spesielle forhold. Et døgnopphold varer oftest fra 4–8 uker. Når vedkommende observeres døgnet rundt i flere uker, gir det et mye mer utfyllende bilde av en person enn det øyeblikksbildet samtaler gir, sier avdelingsoverlege Bergem.

Trolig Dikemark

Overlege Karl Henrik Melle, som leder Den rettsmedisinske kommisjon, sier paragraf 167 brukes i ulike sammenhenger og at en sikkerhetsvurdering avgjør hvor observasjonen skal foretas.

– Regional sikkerhetsavdeling på Brøset i Trondheim har hatt flere slike observasjoner, sier Melle.

Det er trolig Regional sikkerhetsavdeling på Dikemark som skal behandle Anders Behring Breivik dersom han dommes til behandling. Det er også sannsynlig at det er ved dette sykehuset han kan bli innlagt til observasjon.

– På generelt grunnlag kan jeg si at dette skjer hvis observanden har nektet å snakke med de sakkyndige eller at det er behov for ytterligere informasjon som døgnopphold kan gi, sier avdelingsoverlege Anne Kristine Bergem ved Regional sikkerhetsavdeling.

Brukes sjelden

Tingrettsdommer Kirsten Bleskestad ved Asker og Bærum tingrett sitter i dommer-

«DØD» VAR NEPPE DØD

Av TOR-HARTVIG BONDØ

TRONDHEIM (VG) Familien krevde to millioner kroner for en mann som skulle ha omkommet på ferie i Bangladesh. Da Gjensidige avslørte falsk dødsattest – forsvant også alle livstegn fra familien.

Mannen flyttet til Norge i 2006, men dro på juleferie til hjemlandet for ett år siden. Før han dro, tegnet han dødsfallforsikring for to millioner kroner.

– Mannen returnerte ikke fra juleferien slik som planlagt. I februar får Gjensidige et krav fra kona på utbetaling av forsikringen, forteller informasjonssjef Bjarne Aani Rysstad.

Falsk attest

Men før selskapet er villig til å betale ut pengene, foretar det først undersøkelser her i Norge. Mannens leilighet viser seg å være ryddet og tomt.

– Vi engasjerer da et etterforsknings-selskap i Australia for å verifisere dokumentene i saken. Dette firmaet jobber blant annet med forsikringssaker i hele verden. Gjennom sine kontakter i Bangladesh klarer de å dokumentere at dødsattesten Gjensidige fikk var falsk.

Avslørt

De pårørende til den «omkomne» har gjentatte ganger forsøkt å få utbetalt og purret på pengene. Men etter at selskapet dokumenterte at dødsattesten var falsk, har alle livstegn fra de pårørende også uteblitt.

– Vi har gjort gjentatt forsøk på å komme i kontakt med familien i Bangladesh, men uten å lykkes. Vi antar derfor at de har skjont at det vi ser på som et svindelforsøk er avslørt, sier Rysstad.

VELSIGNET TUR TIL HIMMELEN:

En ortodoks prest ga i går sin velsignelse av den russiske romfergen «Sojus», som står utskytingsklar på raketbasen Tjuratam i Kasakhstan. Romfergen skal etter planen skytes opp i dag, 21. desember, med retning mot den internasjonale romstasjonen (ISS).

Foto: REUTERS/SHAMIL ZHUMATOV

MANGE DØDE: Filippinske marinesoldater lastet flere hundre kister om bord i et marineskip i går. Kistene skal fraktes til den flomrammede byen Gagayan De Oro, hvor tyfonen Washi gjorde enorme skader sist helg. 684 mennesker døde etter flommen.

Foto: REUTERS

PAPPA HJEMME:

Lille Connor og hus-truen Joanna var mer enn fomøyd med å få pappa Steven Vilpors hjem fra mange års tjeneste i Irak i går. Hjemkomsten til løytnanten i det amerikanske flyvåpenetsymboliserer den endelige avslutning på USAs engasjement i Irak.

Foto: REUTERS

**Ber om døgns-
observasjon
av Breivik**

på Utøya.

Foto: TROND SOLBERG

nes mediegruppe. Hun sier at paragraf 167 sjelden brukes.

– Det er en bestemmelse som kan brukes hvis man mener det er nødvendig med døgnsobservasjon. Jeg kan bare huske å ha vært borte i en slik sak, sier Bleskestad.

Den rettsmedisinske kommisjon arbeider nå med å kvalitetssikre sakkyndigrapporten til rettspsykiaterne Torgeir Huseby og Synne Sørheim. Dette arbeidet vil trolig bli sluttført før nyttår.

Etter 13 samtaler med at Anders Behring Breivik konkluderte rettspsykiaterne med at han er paranoid schizofren og strafferettslig utilregnelig. Det betyr at han ikke kan dommes til fengselsstraff. Blir rettspsykiaterne

konklusjon stående, skal massedrapsmannen dommes til behandling på psykiatrisk sykehus.

Årlig behandler Den rettsmedisinske kommisjon drøyt 500 rapporter og det blir bare bedt om ny vurdering i 0-2 tilfeller årlig.

– Vi gir råd som retten ofte følger, spesielt hvis kommisjonen mener det bør gjøres en videre utredning, sier kommisjonsleder Melle.

Uavhengig av kommisjonens råd, kan dommeren bestemme at massedrapsmannen skal observeres ytterligere – og da på et psykiatrisk sykehus.

E-post: anne.stine.saether@vg.no
terje.helsingeng@vg.no

FRANKFURT-HAHN MED
RYANAIR

79 EN VEI
FRÅ
NOK

ROMANTISKE TYSKLAND, REGIONEN RUNDT RHINEN OG MOSEDALEN

I romantiske Tyskland er du garantert å få en varm velkomst og høy kvalitet på din ferie. Enten du er på utkikk etter en aktiv ferie med vandring eller sykling eller du ønsker å utforske stiene etter romere og riddere, vil en ferie i Rhinen og Mosel regionen alltid tilby stor glede. Oppdag utsøkt vin fra de berømte vin-områdene og nyt gourmet mat tilberedt av ambisiøse kokker til overraskende rimelige priser på restauranter i regionen. For eksempel koster en natt på fire stjerners hotell fra kr. 520 per person, inkludert frokost. Konkurransedyktige pakketilbud inkluderer avslappende velværetilbud og kulinariske høydepunkter. www.romantic-germany.info

RYANAIR

Bestill innen midnatt 22.12.11. Reis med Ryanair januar - mars. Gyldige dager: mandag & onsdag. Inkl. skatter og avgifter. Begrenset antall plasser, egne regler og betingelser gjelder. Besøk www.ryanair.com for nærmere informasjon og rutetider. Prisen inkluderer ikke valgfrie avgifter. Fly direkte fra Oslo (Rygge).

22/7-TERROREN

HVA SKJER NÅ?

? Hva skjer hvis de nye sakkyndige er enige med Torgeir Husby og Synne Sorheim i at Anders Behring Breivik er utilregnelig?

SVAR: Breivik kan ikke straffes dersom retten mener at han var utilregnelig eller psykotisk 22. juli i fjor. I så fall blir han dømt til tvungent psykisk helsevern, som betyr at han skal behandles av helsevesenet og ikke sone i fengsel.

? Hva skjer hvis de nye sakkyndige kommer til motsatt konklusjon og sier at Breivik var tilregnelig?

SVAR: Retten vil foreta sin egen bevisvurdering i spørsmålet om tilregnelighet, og avgjøre dette spørsmålet.

? Vil også den nye rapporten bli vurdert av kommisjonen?

SVAR: Ja, alle sakkyndige rapporter skal gjennom den rettsmedisinske kommisjonen.

? Vil alle de fire sakkyndige møte i retten for å observere tiltalte under rettsforhandlingene?

SVAR: Ja. Alle fire skal forklare seg og være en del av bevisopptaket når retten skal vurdere om Breivik var tilregnelig på gjerningstidspunktet.

? Hvordan skal de nye sakkyndige observere Breivik?

SVAR: Tingrettsdommer Wenche Elizabeth Amtzen opplyste i går at de nye sakkyndige vil få tilgang til videoavhørene av Breivik, og alle sakens dokumenter. Det kan også bli aktuelt å legge inn Breivik til judisiell observasjon (se hovedsak).

? Dersom siktede blir tvungent til judisiell observasjon på sykehus, hva skjer da?

SVAR: En person på observasjon er ikke en pasient, men en observand. Retten kan legge rammer for oppholdet i forhold til ransaking, brev/besøksforbud og kontakt med omverdenen. Men det kreves samtykke fra personen for å foreta helsemessige undersøkelser som MR, blodprøve og EEG.

Kilder:

Anne Kristine Bergem, avdelingsoverlege ved Regional sikkerhetsavdeling på Dikemark, Stine Kilden, leder av Koordineringsenheten i Helse Sør-Øst, Odd Auglænd, ass. direktør, divisjon for psykisk helse, Sykehuset Innlandet, Øyvind Holst, seniorrådgiver og jurist ved Kompetansesenteret, Helse Sør-Øst.

PSYKIATER: – FARSEAKTIG

Psykater Thor Kvakkestad mener det er pinlig både for den rettsmedisinske kommisjonen og psykiatrien at to nye sakkyndige nå skal observere terrorstiktede Anders Behring Breivik.

– Mange psykiatere har synset offentlig i øst og vest om en person de aldri har møtt. Da blir det farseaktig at tingretten lar seg lure av synserne og oppnevner nye sakkyndige, sier Kvakkestad, som er tidligere overlege ved Dikemark sykehus.

? Hvis domstolen kommer til at Breivik er psykisk syk og utilregnelig, hva skjer videre da?

SVAR: Blir han dømt til tvungent psykisk helsevern, skal han umiddelbart overføres til behandling. For Breiviks del vil det være Sykehuset Innlandet, fordi han er folker registert på Rena. Reinsvoll psykiatriske sykehus på Gjøvik får det faglige ansvaret. De kan igjen søke om plass til han på Regional Sikkerhetsavdeling ved Dikemark sykehus, som har høyere sikkerhetsnivå.

? Hva er hensikten med å dømme en person til tvungent psykisk helsevern, og ikke fengsel?

SVAR: Ifølge riksadvokat Tor-Aksel Busch er formålet med tvungent psykisk helsevern «primært å verne samfunnet, ikke å sørge for at domfelte får behandling.»

? Hvilke restriksjoner opplever en person som dømt til tvungent psykisk helsevern?

SVAR: Det bestemmes av ansvarlig lege, men kan påklages til sykehusets kontrollkomisjon av den dømte eller av statsadvokaten, som skal påse at samfunnsvernet ivaretas. Hvert tredje år må domstolen uansett vurdere om vilkårene fortsatt er til stede for tvang.

? Hva skjer når en person under tvungent psykisk helsevern er ferdigbehandlet?

SVAR: Mange av de som er dømt til tvungent psykisk helsevern, blir etter hvert overført til sykehus med lavere sikkerhet, og noen får bo utenfor institusjon. Dersom domstolen ikke fornyer dommen om tvungent psykisk helsevern etter tre år, opphører tvangstiltakene.

? Har formæmede i saken – etterlatte, overlevende og deres familier – rett til å bli varslet om permisjoner, eller rett til å uttale seg ved fomyet vurdering?

SVAR: Nei, ifølge lovverket har de formæmede ingen slike rettigheter. Den dømtes pårørende har imidlertid visse rettigheter.

KAN TVI OBSERV

Av ANNE STINE SÆTHER, JORUNN STØLAN, ALF BJARNE JOHNSEN og MADS A. ANDERSEN

Hvis Anders Behring Breivik legges inn til observasjon, kan oppførselen hans i helt dagligdage situasjoner avsløre om han er psykisk eller ikke.

En av de to nye rettspsykiaterne som i går ble oppnevnt, sier det kan bli aktuelt å begjære Breivik innlagt på institusjon for å vurdere om han er tilregnelig eller ikke.

Gjennom sine forsvarer varslet Breivik i går at han vil nekte å snakke med de nye rettsoppnevnte psykiaterne, Terje Tørrisen og Agnar Aspaas:

– Jeg har også rådet ham til ikke å samarbeide. Det er fordi vi mener at bevisføring i denne saken skal skje i retten og rettsalen. Vitneavhør, erklæringer og medisinske uttalelser kommer i pressen, og det er veldig uheldig, sier forsvarer Geir Lippestad, til VG.

Avdelingsoverlege Anne Kristine Bergem ved Regional Sikkerhetsavdeling, Oslo Universitetssykehus, bekrefter overfor VG at den som observeres, kan nekte å snakke.

SAKKYNDIG:
Agnar Aspaas.

SAKKYNDIG:
Terje Tørrisen.

– Men jeg tror ikke jeg har vært ute for noen som overhodet ikke snakker. I løpet av flere ukers observasjon er det vanskelig å unngå noen form for samhandling med andre. Det vil være en form for kommunikasjon, sier Bergem.

Legges Breivik inn, vil han bli observert fra han står opp, ved frokostbordet, i luftgården, gymsalen, ved tv-titting og andre dagligdage si-

tuasjoner med andre mennesker. Da avdekkes eventuelle psykiske lidelser.

– En observand kan nekte å snakke. Det i seg selv sier mye, sier Bergem.

Psykater Michael Setsaas har over 20 års erfaring som rettspsykiater, og har i løpet av denne tiden benyttet seg av bestemmelsen 15 ganger.

– Det å kunne observere en person 24 timer i døgnet, gir langt bed-

INGES TIL ASJON

KLARE TIL Å TA

IMOT: Her ved Regional Sikkerhetsavdeling, Dikemark, kan Anders Behring Breivik bli lagt inn.

Foto: FRODE HANSEN

Skal vurdere Breivik selv om han nekter å snakke

Med nye øyne

Hva hadde skjedd om Oslo tingrett i går hadde besluttet at man ikke ville oppnevne nye sakkyndige?

Hva om Breivik hadde stilt i retten i april, tilsynelatende rolig og fattet, mens han dag etter dag forklarte seg detaljert og saklig – slik han gjør først i manifestet og etter hvert gjennom avhørene – om den nøyaktige planleggingen, om de omfattende forberedelsene, om den iskalde gjennomføringen og om de kyniske drapene, ett for ett på Utøya.

Hva om Anders Behring Breivik i retten hadde gitt verden det inntrykket han til nå har gitt ansatte og rådgivende helsepersonell ved låa fengsel:

Av en mann med en fanatisk politisk overbevisning som har gått til ekstreme ytterligheter, men som har vært fullstendig klar over hva han gjorde, og som visste at det han gjorde var galt.

Hva om denne mannen ikke skulle stilles formelt ansvarlig for sine handlinger?

Det ville blitt et traume for rettsstaten Norge i tiår fremover. Tingrettens avgjørelse i går vil ikke være noen fullstendig garanti for å unngå et slikt scenario. Men det er i hvert fall en garanti for at problemstillingen ble reist og tatt på alvor på forhånd.

Problemet med rapporten til rettspsykiaterne Torgeir Husby og Synne Sørheim er ikke svaret de gir, men alle spørsmålene de ikke stiller. Spørsmål som ble reist av alle fra tung faglig ekspertise til rene lekfolk fra det øyeblikket innholdet ble kjent.

Mange har ønsket å hysje ned og/eller avskrive disse innvendingene. Noen fordi det av forskjellige grunner kan være bekvemt å avskrive Breiviks ideer og handlinger som sykdom. Noen fordi man er redd for å avvike fra vanlig rettsprosess og gi etter for krav fra «folke-domstolen».

Det er derfor viktig å huske på at en ny evaluering godt kan komme til å styrke den forrige rapportens konklusjoner, noe som samtidig vil styrke tilliten til rettsprosessen.

Om skulle de nye sakkyndige komme til motsatt konklusjon, vil det være opp til retten og det som skjer i hovedforhandlingene å finne ut hvordan man forholder seg til dette.

Om det er den rette arenaen for å avgjøre denne typen spørsmål i et demokratisk retts-samfunn.

Politisk kommentator
anders.glaever@vg.no

re grunnlag enn bare å se på videoavhør av vedkommende og observere ham i retten, sier Setsaas.

Han mener det også gjelder om vedkommende er helt taus.

– En person kan klare å lure meg i tre minutter, men ikke så lenge som i tre uker, sier Setsaas.

– Det ligger mye verdifull informasjon i å observere en person inngående over lengre tid, sier han.

Må be om kjennelse

Sykehuset på Dikemark i Asker har ennå ikke fått noen formell henvendelse om å ta i mot Anders Behring Breivik til juridisk observasjon. Men flere fagfolk mener de nye rettspsykiaterne Terje Tørrisen og Agnar Aspaas kan bli nødt til å ta i bruk straffeprosesslovens paragraf 167 når de skal undersøke ham.

Rettspsykiaterne må da be om en rettslig kjennelse fra Oslo tingrett på at Breivik kan legges inn

på psykiatrisk institusjon, og observeres gjennom hele døgnet – og ikke bare ha enkeltsamtaler med rettspsykiaterne, slik det ble gjort i arbeidet med den forrige rapporten.

– Det gjør arbeidet vanskeligere dersom han ikke vil ha samtaler med oss. Da kan det bli aktuelt at paragrafen benyttes, sier Aspaas til VG.

Regional Sikkerhetsavdeling foretok i 2011 fire §167-observasjoner. I 2010 hadde sykehuset to personer innlagt i til slik observasjon på henholdsvis 11 og 55 døgnet.

I observasjoner følger vi diagnosemanualer. Vi ser etter tegn på sanseforstyrrelser, uttrykk for vrangforestillinger, følelesuttrykk og hvordan de passer til situasjonen, sier Anne Kristine Bergem.

ALLTID NOE: – Jeg tror ikke jeg har vært ute for noen som overhodet ikke snakker, sier avdelingsoverlege Anne Kristine Bergem.

Personalet vurderer også om pasienten er initiativløs, oppløst eller har kontroll, de ser etter depressive symptomer og oppstemthet, og hva slags kontakt det er mulig å få.

– Alt vi observerer, skrives ned i et system som er helt atskilt fra pasientjournalene. Vi setter ingen diagnose, men gir alle observasjonsnotater til de sakkyndige. De konkluderer, sier Bergem.

Sykehuset sier ikke noe om farlighet i sin rapportering, men beskriver alle episoder av vold og trusler.

Hvis Breivik legges inn, vil Aspaas og Tørrisen ha et forberedende møte med sykehuset.

– Vi blir enige om hva si skal se etter. Det vi gjør er et tillegg til

samtalene de sakkyndige har med personen vi observerer. Vi kan bli bedt om å bistå til fysiske undersøkelser, for eksempel MR eller blodprøver. Det krever samtykke av observanden, sier Bergem.

Har åpne dører

I utgangspunktet sover personer som er innlagt på Regional Sikkerhetsavdeling på et rom alene. Døren kan være åpen, hvis det er behov for det.

Avdelingsoverlegen sier at psykoser både bekreftes og avkreftes under observasjoner.

– Det hender vi får inn personer der man ikke helt har fått tak i symptomene. Under observasjon døgnet rundt, er det vanskeligere for observanden å ha full kontroll og psykoser vil komme til overflaten. Det skjer også at vi avkrefte mistanke om psykose, sier hun.

E-post: stine@vg.no
jorunn.stolan@vg.no
alltj@vg.no

22/7-TERROREN

KAN FÅ Å SYKEHUS

Frykter for sikkerheten om Breivik dømmes til tvungen behandling

Av ALF BJARNE JOHNSEN, ANNE STINE SÆTHER og GORDON ANDERSEN

Innenfor gjerdet rundt Ila fengsel vurderer helsevesenet å bygge et enmanns «sykehus» for den terrorsiktede Anders Behring Breivik.

Statssekretær Robin Kåss (Ap) vil ikke avvise overfor VG at et slikt eget høysikkerhetsopplegg inne på fengselsområdet, er blant alternativene som blir vurdert dersom Breivik blir dømt til tvungent psykisk helsevern.

– Det er riktig at vi ser på en rekke alternativer som kan ivareta både hans sikkerhet og hensynet til samfunnsvernet, sier Kåss til VG.

Ingen i nærheten

Siden 26. juli har Breivik vært låst inne på Ila fengsel under et særlig strengt sikkerhetsregime, isolert fra andre innsatte.

Ingen av de psykiatriske sykehuse- ne i Norge har sikkerhetstiltak som er i nærheten av fengselsvesenet.

Selv ikke den regionale sikkerhets-avdelingen på Dikemark sykehus i Asker, hvor noen av de antatt farligste personene i Norge er eller har vært, har spesiell fysisk sikring. Ifølge VGs opplysninger er det sterk tvil om hvorvidt sikkerheten på Dikemark er solid nok til å hindre at Breivik enten rømmer selv, eller at det kommer fritakingsforsøk fra utsiden.

VG er kjent med at Breiviks evne til planlegging og gjennomføring, vurderes som skremmende av myndighetene, og at det derfor legges ekstra mye arbeid i sikkerhetstiltakene også etter at dom er falt. VG er også kjent med at det har vært diskusjoner mellom fengselsvesenet og helsesektoren om hvor Breivik skal plasseres etter en eventuell dom til tvungent psykisk helsevern.

Kriminalomsorgen har hele tiden vært krystallklare på at personer med alvorlig psykisk sykdom skal være på sykehus og ikke i fengsel.

Det følger av lovverket at domte

til psykisk helsevern er helsevesenets og ikke fengselsvesenets ansvar.

Ikke hørt noe

Akkurat nå pågår det et arbeid for å sjekke om et eget opplegg bak fengselsmurer likevel er mulig innenfor loven om psykisk helsevern – eller om regjeringen må til Stortinget og be om en lovendring.

Et slikt enmanns «sykehus» er foreløpig bare på tegnebordet, men det utfordrer lovgivningen både for kriminalomsorgen, og for psykiatrien og helsevesenet.

Hvis Breivik blir dømt til tvungent psykisk helsevern av Oslo tingrett til sommeren, må Helse Sør-Øst etter gjeldende lovgivning stå klar med et tilbud på psykiatrisk sykehus umiddelbart.

Arbeidet med mulig opphold i sykehus bak fengselsmurene, er helt ukjent for Breiviks forsvarere:

– Vi har ikke hørt noe om planene om et enmannssykehus på Ila, og har egentlig ikke noen kommentarer til disse opplysningene. Det er heller ingen som foreløpig har bedt om noen overføring fra Ila til noe sykehus, sier advokat Tord Jordet i forsvarerteamet til Geir Lippestad, til VG.

Var på befaring

Ifølge VGs opplysninger var en rekke helsetopper på befaring i Ila fengsel i forrige uke.

De ønsket blant annet detaljinformasjon om sikkerhetsopplegget rundt Breivik, som siden 26. juli i fjor har sittet varetektsfengslet med særlig høy sikkerhet på Ila.

Carl Fredrik Haaland, direktør på Regional sikkerhetsavdeling på Dikemark, bekrefter overfor VG at han

GOD Plass: Det kan bli aktuelt å bygge et enmannssykehus for Breivik innenfor

var med til Ila. Men han vil ikke kommentere møtets innhold.

Også folk fra embetsverket i Helsedepartementet og fra Helsedirektoratet var til stede på Ila, ifølge VGs opplysninger.

Robin Kåss bekrefter at de jobber med neste fase; hva som skal skje med Anders Behring Breivik etter at dom har falt i Oslo tingrett.

– Vi ser på alle forhold, som behovet for bygninger, men også behovet for lovendringer for å ivareta både hans sikkerhet og hensynet til samfunnet for øvrig, sier Kåss.

130 «Breivik-tiltak»

Direktør Knut Bjarkeid i Ila fengsel vil ikke kommentere VGs opplysning-

**MASSE-
DRAPSMANN:**
Anders Behring Breivik.

! Lov om psykisk helsevern sier klart at en dom om tvungent psykisk helsevern skal følges opp med behandling fra hel-sevesenet, samtidig som samfunnet skal vernes mot den domfelte.

**TVILER PÅ
DIKEMARK:**
Det er sådd tvil om hvorvidt sikkerheten på Dikemark sykehus i Asker er solid nok.

DET PÅ ILA

murene på Ila fengsel. Dette bildet er fra høsten 2004.

Foto: NILS BJÄLAND

ger om hva som kan skje med Breivik etter dommen har falt.

Han sier at arbeidet med å bygge en solid sikkerhetskultur er tidkrevende:

– Fysiske sikkerhetstiltak kan komme raskt på plass, men det tar mange år å bygge opp en god sikkerhetskultur. Ved særlig høyt sikkerhetsnivå er alt regelstyrt ned til min-

ste detalj. Alle ansatte må sikkerhetsklarerer og ha kunnskap og fokus, sier Bjørkeid til VG.

– Vi har en veldig stor verktøykasse med tiltak. Hittil har vi gjort 130 enkelttiltak for å ivareta sikkerheten rundt Breivik, sier Ila-sjefen.

Breivik disponerer som kjent tre celler på Ila:

På den ene cellen kan han hvile,

sove og se på DVD-filmer på TV. I den andre cellen kan han jobbe på en PC uten internettilkobling. I den tredje cellen er det treningsutstyr og vekter, hvor Breivik kan trene.

Erfarne voktere

Ila valgte ut fast ansatte med spesielle egenskaper til å jobbe med Breivik.

De skulle være særlig erfarne og ha evnen til å få i stand en god kommunikasjon, innenfor et rigid, regelstyrt regime.

– Samtidig var det avgjørende at ingen av de andre innsatte skulle merke at vi hadde en innsatt med særlig høyt sikkerhetsnivå hos oss. Det mener vi å ha klart, sier Bjørkeid.

22/7-TERROREN

SKAL OBSERVERES:
Anders Behring Breivik

Psykiater også over

Slik skal Breivik observeres på Ila

Av ALF BJARNE JOHNSEN og ANNE STINE SÆTHER

Psykiaterne som skal observere Anders Behring Breivik på Ila fengsel de nærmeste ukene, vil bli nøye overvåket av fengselets egne ansatte.

– Så lenge det skal skje i vårt hus hvor det også finnes andre innsatte, er det avgjørende at vi raskt kan gripe inn dersom det skulle oppstå en uønsket situasjon, sier Gøran Nilsson, fungerende Ila-direktør, til VG.

Det er ventet at Oslo tingrett i dag sier ja eller nei til tvungen

observasjon av Breivik, slik de to nye sakkyndige, Terje Tørrisen og Agnar Aspaas, har bedt om.

Dersom tingretten gir grønt lys, vil personell fra Regional Sikkerhetsavdeling (RSA) på Dikemark, rykke inn i fengselet for å hjelpe til med observasjonen.

BYGGER SYKEHUS

På grunn av det ekstremt høye sikkerhetsnivået rundt Breivik, er psykiaterne og fengselet nå enige om at observasjonen kan skje inne i fengselet – noe som aldri har skjedd tidligere.

Ila lager derfor et provisorisk enmannssykehus i et lokale i nær tilknytning til celleavdelingen

hvor Breivik har vært låst inne i varetekt siden tirsdag 26. juli i fjor.

Fengselet har krevd å få sikkerhetsklarerere alle som skal inn i denne delen av fengselet. Samtidig ligger det an til at Ila eget personell vil videoovervåke Breivik når han er sammen med helsepersonellet.

FÅR NEPPE HØRE

Men RSA har protestert mot at fengselet også skal ha lydovervåking av rommet der Breivik skal observeres.

– Det er av de spørsmålene vi fortsatt diskuterer, sier Nilsson.

– Dette er jo en helt unik situasjon. Psykiatrien har aldri gjort dette før, og vi har aldri gjort dette før. De har sine sterke ønsker, og de vil vi lytte til, legger direktøren til.

UTEN SAMTYKKE

Dersom Oslo tingrett gir grønt lys, skal Anders Behring Breivik observeres mot sin vilje, og han har varslert at han vil nekte å samarbeide med Tørrisen og Aspaas.

Hvis han fastholder dette, blir det erfarne helsepersonellet nødt til å tolke hans atferd for å finne eventuelle spor av alvorlig psykisk sykdom.

MÅ SE ETTER TEGN

Utredningen skal forsøke å gi svar på om Anders Behring Breivik (32) var psykotisk, og dermed utliregnet, rundt 22. juli i fjor.

– Det er den verbale og emotionelle kommunikasjonen mellom helsepersonellet og den som blir observert, som danner grunnlaget for en sakkyndigrapport. Vil han

ikke snakke, må man se etter sykdomstegn i hans oppførsel. Man kan for eksempel se etter manglende kontakt med realiteten, sier psykiater Pål Hartvig ved Kompetansesenteret for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri for Helse Sør-Øst.

DAGLIGDAGS

Personellet fra Dikemark vil trolig forsøke å legge til rette for vanlige, dagligdags gjøremål i det svært provisoriske sykehuset.

Skulle Breivik bestemme seg

for å samarbeide, vil samtalen mellom han og de sakkyndige sjelden vare mer enn en time om gangen.

ne skal rvåkes

SKAL OBSERVERE:
Terje Tørrisen

SKAL OBSERVERE:
Agnar Aspaas Foto: SCANPIX

TIL KJEMIKALIER: Dette verneskaptet i pleksiglass skal Anders Behring Breivik ha brukt til å blande kjemikalierne til bomben. Foto: SCANPIX

BESLAGSROMMET: Beslagene gjort etter terrorhandlingene befinner seg et hemmelig sted i Oslo. Politiet jobber med en tidslinje over livet til terrorsiktede – fra fødselen til 22. juli. Foto: SCANPIX

BIOLOGISK MATERIALE: Politiet har gjort et vikt spenn av beslag etter terrorhandlingene. Foto: SCANPIX

BOMBE-BLANDER: Av de omkring 6000 beslagene gjort av politiet er også denne gule sementblander – som Breivik brukte til å lage bomben. Foto: SCANPIX

HER ER BESLAGENE FRA UTØYA OG GÅRDEN

På et hemmelig sted i Oslo har politiet samlet over 6000 beslaglagte gjenstander i etterforskningen mot Anders Behring Breivik – blant annet nærmere 300 telefoner, 117 kameraer og 100 datamaskiner.

Mange beslag er gjort på Utøya og på Vålstua gård på Åsta: Gården der 32-åringen klargjorde terrorbomben. Ifølge etterforskningsleder John Roger Lund vil alt bli gjennomgått,

og etterlatte vil få bilder og annet materiale som hentes ut.

Politiet har også gått gjennom bankutskrift, internetthandel og all annen bevegelse fra Breivik så langt det har vært mulig. I alt er også 60 000 timer med overvåkingsvideo sikret – og langt på vei saumfart etter spor av Breivik. Etterforskningen har resultert i en detaljrik tidslinje over Breiviks liv – fra fødsel til 22. juli.

i Norge

foruten alle spalteterne masse-morderen? **Jeg tror det.**

umake, svartkledde skikkelsen komme rolig og behersket ut av skogen og ta seg ned på det steinete neset, der tre av Muhammeds venner har klynget seg sammen i halv naken skrekke. Han ser ham henrette én etter én, hodeskudd – han hører en av dem skrike: 'please, please ...'

Mellom drapene må Breivik lade om, og Muhammed husker plutselig ikke rekkefølgen, men morderen får øye på hodet hans i vannflaten og retter våpenet mot ham. Muhammed dukker, mer eller mindre instinktivt, og klorer seg fast i noe gress på bunnen, gutten fra ørkenen. Han holder seg nede mens han teller – én, to, tre ... og hører rare lyder i vannet – skudd. Men han klarer ikke å telle lenger enn til 'åtte', før han må opp og trekke luft. Og der står stadig dette vesenet med våpnene sine, så Muhammed snapper etter luft og dukker på ny og holder seg igjen fast i gresset mens de samme rare lydene omgir ham – og da får han noe han kaller 'flash backs', som han ikke forklarer nærmere før aktor Engh spør ham, og han forteller om en opplevelse fra barndommen da flere av klassekameratene hans ble drept i et bombeattentat, og særlig står foreldrenes lidelser for det indre øyet hans – det ser Muhammed der nede på bunnen av Tyrifjorden, at nå kommer også hans foreldre til å lide, på samme forferdelige vis.

MEN HAN KOMMER SEG OPP nok en gang, og ser at Breivik har snudd ryggen til og går videre vestover – mot pumpehuset. Så Muhammed vasser sakte i land, iskald og livredd, og nærmer seg de tre døde skikkelsene på nordspissen – 'jeg har aldri tatt på et dødt menneske.' Så han klarer å ta pulsen på bare én av dem, han våger ikke å berøre halsen, men holder henne i hånden – og det er ingen hjelp i verden.

Men så kommer en båt gjennom regnet – en 'rød' båt, husker Muhammed, en av livredderne fra campingplassen, og tar Muhammed og fem seks andre ungdommer om bord og frakter dem over til campingplassen på landsiden. – Nå er dere i trygghet, sier båtføreren. De får noen tepper viklet rundt seg. Men varmen vil ikke komme, og ikke tryggheten, pulsen er i ulage, og Muhammed kjenner stadig den ubegripelige frykten fra både øya og Kurdistan og de døde kameratene, så han vil ha igjen varmen, og spør om han kan ta en dusj?

Han vises opp i et hvitt hus, ja, han husker at det er 'hvitt', og han tar denne dusjen, men blir stadig ikke varm, så han fyller badekaret med glovarmt vann og senker seg ned og ligger stille i fem minutter mens han kjenner at frykten er der også, selv om varmen kommer. Og man trenger ikke være hverken muslim eller kristen eller tilhøre noen som helst religion for å skjønne at man ikke kan forestille seg hva som foregår ned i alt dette både kalde og varme vannet. Men man kan jo prøve.

VED PUMPEHUSET MISTET

Muhammed bestekamera-ten sin, Ismail Haji Ahmed, 19, sammen med altfor mange andre. Og da han har vitnet ferdig denne torsdagen, oppfordrer bistandsadvokaten ham til å fortelle litt om hvordan han har hatt det i de siste ti månedene – hvordan går det, Muhammed? – Jeg tror jeg står over, sier Muhammed. Og mottar – idet han forlater rettssalen – en skriftlig, anonym trussel om at 'han skal tas på vei hjem.' Men nå har han i det minste politiskorte. Og klær.

OVERLEVDE:

Muhammed Abdulrahman vitnet torsdag. Foto: JAN PETTER LYNAU

BREIVIK MÅ BLI PÅ ILA

Av ALF BJARNE JOHNSEN, ANNE STINE SÆTHER og OLE N. OLSEN

Uansett hvilken dom han får, må Anders Behring Breivik bli på Ila fengsel på ubestemt tid.

Flere kilder bekrefter overfor VG at PST og politiet har underkjent sikkerheten på både Dikemark i Asker, Sandviken i Bergen og Brøset i Trondheim – de tre sikkerhetsavdelingene i psykiatrien i Norge.

Deres råd skal være helt entydig: Det er bare Ila som kan oppfylle kravene til sikkerhet rundt Breivik.

Må rykke inn

Dermed ligger det an til at fengselsavdelingen på Ila, hvor Breivik sitter under særlig høy sikkerhet, raskt blir omgjort til «sykehus» om Breivik blir dømt til tvungent psykisk helsevern.

Det betyr at fengselsbetjentene må ut av avdelingen, og psykiatrisk helsepersonell fra Dikemark sykehus må rykke inn for å overta ansvaret for Breivik.

Flere sentralt plasserte kilder i helsevesenet slår overfor VG fast at noe annet tilbud enn Ila ikke er mulig å etablere innen dommen faller i midten av juli.

– Dette er resultatet av en årelang politisk forsømmelse med tanke på fysisk sikkerhet i psykiatrien, sier en av landets fremste eksperter på psykiatri, til VG. Vedkommende ønsker imidlertid ikke å bli navngitt i avisen.

Tar selvkritikk

For helgen la helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen (Ap) fram lovforslaget som åpner for bygging av en enhet i psykiatrien med særlig høyt sikkerhetsnivå.

– Er det noe jeg tar selvkritikk på, så er det at vi ikke har gjort dette før, innrømmet hun.

Strøm-Erichsen bekrefter også at regjeringen ennå ikke har bestemt hvor den nye enheten med høysikkerhet skal plasseres.

– Det har vi ikke tatt stilling til, sa helseministeren.

Men når helsevesenet frykkelig dårlig tid.

Om et par måneder kommer dommen mot Anders Behring Breivik i Oslo tingrett, og akkurat nå er det bare to tenkelige utfall av rettsaken:

● Dom til forvaring med minstetid – og Breivik blir værende i Ila fengsel.

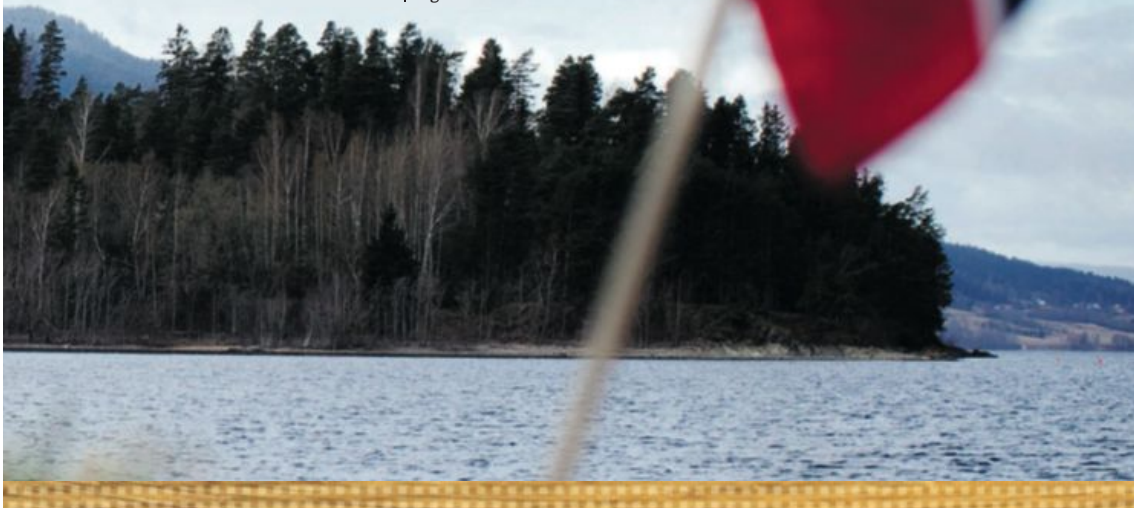
● Dom til tvungent psykisk helsevern – og Breivik blir pasient på «Ila sykehus» om han blir erklært utilregnelig.

Til institusjon

Loven krever at Breivik umiddelbart etter at dommen er rettskraftig, overføres til psykiatrisk institusjon for minimum tre ukers observasjon med tanke på videre behandling.

Ideelt ønsker psykiatrien å gjøre denne observasjonen på et sykehus, men erkjenner nå at det er umulig. Det gjør også politikere i Helsedepartementet:

– Per i dag kan ikke Dikemark tilby den sikkerheten som kreves i et slikt tilfelle, sier statssekretær Robin Kåss (Ap).

Psykiaternes vurdering fra retten: Mer paranoid enn de trodde

FORSTYRRET: Rettspsykiaterne Agnar Aspaas (t. h.) og Terje Tørrissen mener Brevik har en narcissistisk personlighetsforstyrrelse, og at han ikke er psykotisk.

Av GORDON ANDERSEN og ALF BJARNE JOHNSEN

Foto: HEIKO JUNGE, NTB SCANPIX

De to nye sakkyndige mener Anders Behring Brevik fremstår i retten med sterkere paranoide personlighetstrekk enn det de har sett tidligere.

Men ifølge VGs opplysninger, står psykiaterne Agnar Aspaas og Terje Tørrissen fortsatt fjellstøtt på konklusjonen fra sin sakkyndigrapport:

At Brevik ikke er psykotisk i strafferettslig forstand.

Innblikk

VG har lest tilleggsrklæringer de to sakkyndige sendte til Oslo tingrett etter at Den rettsmedisinske kommisjonen stilte seks konkrete spørsmål ved Aspaas og Tørrisens første rapport.

For første gang gir de to psykiaterne et innblikk i sine egne vurderinger, etter å ha fulgt Brevik på nært hold i Oslo tingrett:

«Den pågående hovedforhandling har så langt gitt mistanke om at paranoide

personlighetstrekk, herunder tendens til å føle seg motarbeidet når han konfronteres med folk som er uenige med ham, kan være mer uttalte enn det som har kommet fram tidligere», skriver Tørrissen og Aspaas.

Brevet er datert 30. april, altså etter at Brevik selv hadde forklart seg om terrorangrepene mot Regjeringskvartalet og Utøya 22. juli i fjor.

Ikke avgjørende

Tørrissen og Aspaas måtte svare Den rettsmedisinske kommisjon på muligheten for at Brevik hadde lurt dem ved å svare taktisk. På denne måten kunne han komme unna alvorlige diagnoser.

De to sakkyndige ser ikke bort fra at han kan ha prøvd

å lure dem og at han dermed har unngått diagnoser som paranoid personlighetsforstyrrelse og psykopati. Dette er likevel ikke avgjørende for mandatet til de to sakkyndige: De skulle finne ut om Brevik var i en psykose da han gjennomførte terrorhandlingene.

«Hvis det derimot skulle fremkomme så sterke tegn til paranoiditet at kriteriene for paranoid psykose er til stede, vil dette utlyse en ny erklæring», skriver de to.

Utfordrer grensene

Tørrissen og Aspaas erkjenner også i tilleggsrklæringer at Anders Behring Brevik fremstår som et «særtillfelle»:

«Handlingene han er tiltalt for, og den avstumpethet han

viser overfor de drap og terrorhandlinger han står bak, gjør at han skiller seg fra alle de sakkyndige tidligere har sett i psykiatrisk praksis», skriver Tørrissen og Aspaas.

De mener at han utfordrer grensene mellom jus og psykiatri.

«De sakkyndige skal ikke legge skjul på at dette representerer generelle usikkerhetsmomenter ved den rettspsykiatriske vurdering», står det i rapporten.

Leder for Den rettsmedisinske kommisjon, Tarjei Rynestad, sier at kommisjonen ennå ikke er ferdige med å vurdere tilleggsrapporten fra psykiaterne.

– Vurderingen vil bli sendt til retten så snart som mulig, sier Rynestad.

E-post: gordon.andersen@vg.no
alf.bjarne.johnsen@vg.no

Ondskap og galskap

Rettspsykiaterne mener Anders Behring Brevik utfordrer klassifikasjonssystemer og forståelsesmodeller mellom jus og psykiatri. Det er årets understatement.

Fredag, etter at åstedsgrenske og rettsmedisinere var ferdig med å presentere sine 66 obduksjonsrapporter i retten, ba Anders Behring Brevik om ordet for å klargjøre et par poeng. Det han fant viktig å få understreket var at hodeskuddene, som i de aller fleste tilfellene hadde vært umiddelbart dødelige, var de som var kommet sist.

Underforstått: Ofrene ble ikke drept før av det siste skuddet.

Hvorfor var det så viktig for ham å få forklart dette for retten, de pårørende, etterlatte, overlevende og mediene?

Fordi han psykopat? Fordi han er sadist? Fordi han er ond?

Det er ikke godt å si. Som rettspsykiaterne Terje Tørrissen og Agnar Aspaas konkluderer i sin tilleggsrapport: Brevik «framstår som et særtillfelle. Handlingene han er tiltalt for og den avstumpethet han viser overfor de drap og terrorhandlinger han erkjenner å ha begått, gjør at han skiller seg fra alle de sakkyndige tidligere har sett i psykiatrisk praksis».

Man kan godt utvide det til å si at Anders Behring Breviks sprenger våre forståelsesrammer for det meste av det som har med rett og galt å gjøre. For jus, psykiatri, moral, religion, arv, miljø, forbrytelse og straff. Det er ikke så vanskelig å forstå det psykologiske behovet for rett og slett bare å avskrive han som «syk» – så lenge «ond» ikke er noen diagnose. Som faren til en av de drepte på Utøya sa etter at Brevik hadde forklart seg i retten: «Tilregnelig eller ikke tilregnelig – mannen er jo skvær gæren».

Men noe av det verste med Brevik er nettopp det inntrykket han etterlater seg av at han er fullstendig klar over hva han har gjort. At det har vært planlagt, veloverveid, metodisk og målrettet gjennomført. Som han selv uttrykte det i retten 20. april:

– Jeg visste hva jeg gjorde, og at det var galt.

Om selv om Tørrissen og Aspaas mener at de paranoide trekkene hos Brevik har vært sterkere i retten enn da de observerte han i vinter, er konklusjonen fortsatt klar: Anders Behring Brevik er ikke psykotisk i strafferettslig forstand, og dermed ansvarlig for sine handlinger.

SKOTTER DØR TIDLIGERE

Forventet levealder i Skottland er betydelige lavere enn i andre europeiske land. En ny studie publisert i Public Health har ikke klart å finne én enkelt grunn – men mener skottene røyker mer, drikker mer alkohol og spiser mer usunn mat.

– Årsakene til dette er politiske. Dårlig velferd og ujevn inntekt oppstår ikke i et vakuum, sier hovedforfatter Gerry McCartney til Eurekalert.

TROLLSTIGEN ÅPNER:

Førstkommende fredag klokka 08.00 sesongåpner en av Norges mest kjente turistattraksjoner, veien over Trollstigen. Det melder Romsdals Budstikke. Veien vil imidlertid være nattestengt i hele juni, på grunn av utbedringer av svingene.

FINSK DYKKER OMKOM

TROMSØ (VG) En finsk statsborger i 60-årene omkom i går under dykking sør for Reirøya i Bøkfjorden utenfor Kirkenes. Det var en dykkerkamerat som meldte mannen savnet ved 11-tiden onsdag formiddag. To timer senere ble han funnet død. Politiet har iverksatt etterforskning for å finne årsaken til dødsfallet, opplyser Østfinnmark politidistrikt.

22/7-TERROREN

Vil leie inn folk til sosial omgang

Foto: NTBSCANPIX

ALENE: Anders Behring Breivik er aldri synlig for andre Ila-innsatte, heller ikke når han fraktes til og fra retten i denne hvite bilen. Her er Breivik fotografert i retten i går.

Foto: ALEXANDER WIDDING / DEMOTIX

Av ALF BJARNE JOHNSEN og ANNE STINE SÆTHER

Anders Behring Breivik vil være isolert fra medfanger på ubestemt tid. I stedet vil fengselet leie inn folk til det de kaller et «profesjonelt fellesskap».

Frykten for at Breivik skal kunne ta gisler og true seg ut i frihet, er bakgrunnen for at VIP-fangen fortsatt vil få spesialbehandling på Ila – selv etter en eventuell straffedom fra Oslo tingrett.

– Selv om han blir idømt forvaring eller fengselsstraff, vil han ikke få kontakt med andre innsatte på ubestemt tid. Vi jobber nå med å designe et opplegg for han, i samsvarende med trusselbildet og sikkerhetssituasjonen, sier Knut Bjarkeid, direktør på Ila fengsel, til VG.

– Vil han komme ut av isolasjonen om han blir dømt til fengsel eller forvaring?

● Breivik nektes fangefellesskap i lang tid

– Nei, ikke så lenge han sikker på særlig høy sikkerhet, og det vil han gjøre på ubestemt tid. Vi planlegger et profesjonelt fellesskap rundt ham, med ansatte og innleide personer. Dette har vi tidligere gjort med andre innsatte som har vært i en ustabil situasjon.

– Hva innebærer et profesjonelt fellesskap?

– Det kan være alt fra å delta på de ansattes innbandy-lag, til å leie inn folk som kan spille sjakk med ham. Vi regner også med å trekke på visittortjenesten til Norges Røde Kors, som rundt innsatte nå har god nytte av, sier Bjarkeid.

Planlegger for alt

Etter at den andre sakkyndigrapporten slo fast at Breivik er tilregnelig i straffelovens forstand, mener mange at

sjansen har økt for at han får en forvaringsdom.

Maksimal forvaringsstraff er 21 år, med 10 års minstetid. Denne dommen kan forlenges med inntil fem år om gangen.

Men den domte kan også hvert år gå til retten etter at minstetiden er sonet, og begjære seg prøveløslatt.

Om Breivik likevel blir funnet utilregnelig og dømt til tvungen psykisk helsevern, ligger det an til at helsevesenet lager et enmannssykehus inne på Ila.

Frykter gisselsituasjon

Ingen av psykiatriens sikkerhetsavdelinger klarer å oppfylle kravene til sikkerhet rundt Breivik.

– Vi planlegger ut fra enhver tenkelig mulighet, sier Knut Bjarkeid til VG.

● Frykter han skal ta gisler og rømme

– Vi har gjort en del forarbeid og lager nå en meny ut fra hva som er mulig ut fra sikkerhetssituasjonen, sier Ila-direktøren.

Bjarkeid bekrefter at fengslets største bekymring er risikoen for en gisselsituasjon inne på anstalten.

– Svært mange av tiltakene rundt Breivik er laget for å hindre gisseltagning, som vil være eneste mulighet for å komme ut gjennom de mange lag med sikkerhet som er etablert mellom ham og friheten. Det gjør det umulig å legge opp til normal kontakt med andre, sier Bjarkeid.

Fem uker ut i rettssaken er vurderingen på Ila den samme som den var 25. juli i fjor, da Breivik ble satt inn i den spesialbygde høysikkerhetsavdelingen i fengselet.

Breivik er fortsatt den eneste innsatte i Norge som holdes

på et såkalt særlig høyt sikkerhetsnivå.

Bjarkeid har tidligere beskrevet overfor VG hvordan fengselet hele tiden endrer de daglige rutineene slik at Breivik ikke skal kunne planlegge aksjoner. Breiviks høflige oppreden i retten har ikke endret på denne vurderingen.

Gjør som i manifestet

Breivik har selv uttalt at han har vært i «propaganda-fasen» siden pågripelsen på Utøya. Ila-ledelsen bekrefter dette inntrykket:

– Han er som en soldat i fase tre av sin egen krig. Han oppfører seg fortsatt nøyaktig som han selv har beskrevet i sitt eget manifest, sier Ila-sjefen.

E-post: stine@vg.no
alf.bjarne.johnsen@vg.no

«Manglende evne til realistisk vurdering
av ens forhold til omverdenen.»

Setningen som kunne hindret psykose-striden

Av ALF BJARNE JOHNSEN, ANNE STINE SÆTHER og DENNIS RAVNDAL

Allerede for 20 år siden ba Norges fremste eksperter i jus og psykiatri om at straffeloven måtte få en krystallklar forklaring på psykose.

– Unødvendig, uttalte justisminister Grete Faremo (Ap) da hun som statsråd i Brundtland-regjeringen, fremmet de gjeldende reglene for utliregnetilstand for Stortinget, sommeren 1994.

Dermed strøk Faremo bisetningen som ekspertene ville ha med.

Særreaksjonsutvalget hadde allerede i 1990 foreslått en lovtekst som forklarte nærmere hva som må til for å bli erklært psykotisk, og dermed slippe straff.

«Manglende evne til realistisk vurdering av ens forhold til omverdenen.»

Nå sier den erfarne rettspsykiateren Randi Rosenqvist at forvirringen rundt spørsmålet om Anders Behring Breiviks tilregnelighet kunne vært unngått med en klarere definisjon av hva som er en psykotisk tilstand:

Ikke presis nok

– Lovteksten ble ikke tilstrekkelig presis da den ble vedtatt. Jeg er overbevist om at dette kunne ha hindret den voldsomme debatten i terrrorsaken, sier Rosenqvist til VG.

Randi Rosenqvist var et medlem i Særreaksjonsutvalget som laget forslaget til reglene om utliregnetilstand og straffrihet fra slutten av 80-tallet.

I fjor høst avviste Rosenqvist blankt at Breivik var psykotisk, etter samtaler med ham på Ila fengsel. Komende fredag skal hun vitne i terrorrettsaken.

Utvalget ble ledet av Georg Fredrik Rieber-Mohn. Han er helt enig med Rosenqvist i dag:

– Det hadde vært en fordel om psykosebegrepet hadde

SPØRSMÅL OM TILREGNELIGHET:

Anders Behring Breivik i retten i går. Foto: AFP

vært presisert klarere. Om tiltalte hadde en tydelig blomstrende psykose 22. juli i fjor, så hadde vel ingen vært i tvil om manglende evne til realistisk vurdering, sier Rieber-Mohn.

Den tidligere riksadvokaten og dommeren i Høyesterett sier at utvalget ønsket å presisere at det måtte være et klart psykotisk utbrudd, eller en blomstrende psykose, på gjerningstiden, for å oppnå straffrihet.

Var ønskelig

– Utvalget var bevisst på at en slik presisering var ønskelig, og det er jeg helt enig i, sier advokat Frode Sulland, som var utvalgets sekretær, til VG.

– Ville det fort Breivik nærmere tilregnelighet?

– Nei, det tror jeg ikke. Regelen har i stor grad virket slik Særreaksjonsutvalget ønsket det. Men flere ville forstått hvor smalt loven definerer en psykotisk tilstand, sier Sulland.

Da Faremo sendte lovforslaget til Stortinget sommeren 1994, gjorde hun det klart at spørsmålet om straffrihet «bør i minst mulig grad avhenge av dommerens skjønn».

Det var Stortinget helt enig i, bekrefter Arild Hiim (H), som var saksordfører for lov-

forslaget i justiskomiteen mellom 1994 og 1996.

– Det var ingen diskusjon om dette, vi la departementets vurdering til grunn. Men vi kunne aldri forestille oss at det skulle komme en slik sak som terrorangrepet. Nå i ettertid ser jeg at vi burde ha presisert psykosebegrepet nærmere, sier Arild Hiim til VG.

Fortsatt farlig

– Kunne en slik formulering hindret forvirringen som domstolen nå står overfor med to motstridende sakkyndig-erklæringer?

– Jeg har ingen mening om tiltalte var psykotisk eller ikke, det er det altfor mange som har tatt stilling til på et veldig tynt grunnlag. Men alle ser at det har oppstått tvil, og da skal tvilen komme tiltalte til gode.

– Betyr det at han erklæres utliregnetlig og dommes til behandling, og ikke straff?

– Det er riktig, og da må man sørge for at samfunnet beskyttes mot gjerningsmannen. Han har jo selv til de grader bekreftet at han fortsatt er meget farlig, sier Hiim.

VG forsøkte forgjeves å få en kommentar fra justisminister Grete Faremo i går ettermiddag.

– MYE MINDRE KOMPLISERT

– Dersom denne presiseringen hadde stått i lovteksten, så hadde saken vært mye mindre komplisert, sier bistandsadvokat Mette Yvonne Larsen til VG.

Hun mener at mye av usikkerheten ville vært

fjernet fra psykose-debatten dersom Stortinget hadde presisert hva en psykotisk tilstand er.

– Den ville snevret inn psykose-begrepet i rettslig forstand, slik at det ville skilt seg tidlig fra den medisinske diagnosen,

legger hun til. På en måte kunne det hjulpet med å ta tilregnelighetsspørsmålet tilbake til retten og dommerne, sier hun til VG.

Anders Behring Breiviks hovedforsvarer Geir Lippestad sier at

dette hadde vært en svært viktig presisering:

– Vi vet foreløpig ikke om det ville gjort noen forskjell for Breivik, men vi vil se nøye på alle forarbeidene når vi gjør ferdig prosedyren, sier Lippestad.

+

+

+

= SALABIM

4 SIM-kort,
ett abonnement.

Som bedriftskunde kan du nå surfe på alle dine mobile enheter, på samme abonnement. Bruk datamengden som du vil på både din mobil, din ekstra mobil, din PC og ditt nettbrett. Med Mobil Bredbånd og vår suverene dekning er du alltid på nett.

Besøk din nærmeste Telenor-forhandler eller ring 09000.

FERSK DOM: JO DA, BIL KAN KJØRE PÅ VEI!

Av FRIDTJOF NYGAARD

KRISTIANSAND (VG) Kan bil kjøre på veien eller ikke?

Det var spørsmålet Kristiansand tingrett måtte ta stilling til i en nabokrangel nylig.

– Ja, bil er naturlig og ikke til sjanse, svarte tingretten.

To naboer i strandkanten i Søgne var enige om at den ene

naboen hadde veirett over den andre nabos eiendom for å komme til sjøua.

– Men du har ikke lov til å kjøre bil der, mente naboen som eide eiendommen veien gikk over.

– Jo, det har jeg, veirett er vei-

rett, og det er avtaletestet først i 1862, så i 1972 og så i en dom fra jordskifteretten i 1985.

Kristiansand tingrett var enig at bilkjøring var påregnelig i forhold til inngåtte avtaler.

Deretter slaktet domstolene

advokatenes omkostningsoppgraver. Den ene krevde 267 000 kroner, mens den andre ville ha 127 000 kroner.

Retten barberte de totale saksmkostningene ned 170 000 kroner for hele behandlingen.

Nektes beskyttelse mot psykiatri-vold

Av ALF BJARNE JOHNSEN, ANNE STINE SÆTHER og ESPEN BRAATA (foto)

Etter flere drap og drapforsøk på psykiatriske sykehus, slår en rekke fagfolk alarm og krever rett til å ransake pasientene.

Stortinget endrer nå loven og metalldektorene rykker inn i psykiatrien – men bare i de tre regionale sikkerhetsavdelingene.

Flere andre psykiatriske sykehus reagerer sterkt på denne forskjellsbehandlingen. De vil også kunne skjerpe sikkerheten for sine pasienter og ansatte.

– Det er ikke uvanlig at personalet i akuttavdelingene blir utsatt for slag, spark og kasting av gjenstander fra pasienter, fordi farligheten vanligvis er størst tidlig i sykdomsforløpet, sier Hallvard Fanebust, avdelingsoverlege for

psykiatrisk avdeling på Lovisenberg sykehus.

Ønsker samme tilgang

– Vi ber ikke om noe annet enn tilgang til de samme kontrollmulighetene som alle flypassasjerer må forholde seg til, sier han.

VG har gjennomgått en rekke rystende voldsepisoder inne på de psykiatriske sykehusene de siste årene.

De farligste pasientene sendes som regel til de regionale sikkerhetsavdelingene, RSA Dikemark, RSA Brøset og

Sykehusene vil ha rett til strengere sikkerhetssjekk – får nei i Stortinget

RSA Sandviken, som har opp til fem ansatte pr. pasient.

Men de aller fleste alvorlige hendelsene skjer på avdelinger som fortsatt ikke har lov å ransake uten konkret mistanke, eller med pasientens samtykke.

Helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen (Ap) har sagt at man ikke kan lovregulere seg bort fra risiko alle steder.

På Gaustad psykiatriske sykehus sto en enkelt pasient for 70 hendelser i fjor – brannstifting, fysiske angrep og trusler. 1. september tok pasienten flere ansatte som gisler ved hjelp av en lekepistol, før poli-

tiet kom og hentet vedkommende ut.

Episoden er politianmeldt, men samtidig er det et dilemma å anmelde egne pasienter. Det jobbes nå med retningslinjer for hva som skal anmeldes, ikke minst for å hjelpe politiet med å finne riktig terskel for dom til tvungent psykisk helsevern, sier Yngve Ystad.

Saken henlagt

Ifølge VGs opplysninger har politiet henlagt saken, men henleggelsen er påklaget av fornærmede.

Kritikerne av lovforlaget

DE NYE SIKKERHETSREGLENE

Dette er de nye fullmaktenes som bare de tre regionale sikkerhetsavdelingene, RSA, nå får tilgang til i «lex Breivik»:

- Personalet kan undersøke pasientens person, rom og eiendeler ved innleggelse og før og etter utgang for å hindre innføring av farlige gjenstander, rusmidler, mobiltelefon og andre hjelpemidler for rømming.

- Undersøkelsene kan skje med teknisk utstyr, hund eller kroppsvisitasjon.

- Alle som skal inn på regional sikkerhetsavdeling, kan kontrolleres av metalldektorer og kroppsvisiteres.

- Besøk kan skilles fra pasienten med glassvegg, eller med personale til stede. Telefonsamtaler kan avlyttes og avbrytes, og post kan kontrolleres og inndras.

- RSA kan kreve utvidet politiattest fra ansatte og andre som skal inn i avdelingene.

- Lovforslaget åpner også for å åpne en enhet med særlig høy sikkerhet og enda strengere regler. Loven hasterbehandles i Stortinget for å være klar i tilfelle Anders Behring Breivik blir dømt til tvungent psykisk helsevern.

◀ **LEGGES INN HER:** Avdelingsoverlege Hallvard Fanebust i et pasientrom på akuttpsykiatrik avdeling på Lovisenberg sykehus. Her kommer noen av de mest voldelige pasientene rett fra gaten.

får ingen støtte på Stortinget i denne runden.

Bent Hoie (H) er saksordfører for lovforlaget i helsekomiteen. Stortinget skal avgjøre saken allerede 11. juni.

– Jeg er åpen for å diskutere alle tiltak som ikke oppleves som en stor belastning for pasientene. Men i denne omgangen vil vi konsentrere oss om de regionale sikkerhetsavdelingene.

– Hva som kan komme senere, får vi eventuelt komme tilbake til, sier Hoie til VG.

E-post: alf.bjarne.johnsen@vg.no
anne.stine.saeter@vg.no

Innsikt og åpenhet

VG offentliggjør i dag den andre rettspsykiatriske rapporten som er utarbeidet i forbindelse med rettsaken mot Anders Behring Breivik.

Agnar Aspaas og Terje Tørrissens rapport konkluderer med at Breivik er strafferettslig tilregnelig.

Det er motsatt konklusjon av hva psykiaterne Torgeir Husby og Synne Sørheim kom til i sin rapport, som vi offentliggjorde i januar.

Tilregnelighetsspørsmålet er det viktigste stridstemaet i rettsaken. Når to rettspsykiatriske rapporter da konkluderer forskjellig, mener vi det er viktig at fagfolk, interesserte samfunnsdebattanter og lesere får anledning til å lese begge rapportene og sammenligne innholdet.

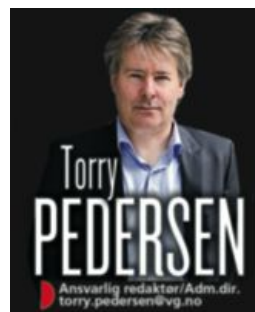
Mesteparten av den gjestående tiden av rettsaken vil handle om dette spørsmålet. Retten vil høre en lang rekke psykiatriske eksperter forklare seg om de kompliserte problemstillingene knyttet til vurderingene av Breiviks psyke. Autorisert, erfarent helsepersonell fra Dikemark sykehus har observert tiltalte døgnkontinuerlig på Ila fengsel, og deres rapporter er et vesentlig premis for konklusjonen i rapport nummer to.

Åpenhet rundt faggrunnlaget som retten skal avveie er viktig for at samfunnet skal ha tillit til den beslutningen domstolen til slutt tar.

Samlet gir dokumentene VG publiserer en grundig innsikt i problemstillingene retten må ta stilling til i spørsmålet om strafferettslig tilregnelighet.

Rapport nummer to er omstridt, og Den rettsmedisinske kommisjon har ikke godkjent den med henvisning til det den mener er vesentlige svakheter. Kommisjonen ba om en tilleggsforklaring fra de to sakkyndige Aspaas og Tørrissen. Heller ikke det dokumentet var kommisjonen fornøyd med. Det styrker argumentene for å gjøre rapportene fra de to siste sakkyndige offentlig.

På samme måte som i den første rapporten vi publiserte har vi utelatt opplysninger som går for langt inn i intimsfæren til Breiviks familie. Vi har også utelatt navn, adresser og opplysninger om nærstående personer av Breivik det ikke er nødvendig å eksponere for at vi skal kunne gjøre oss opp en oppfatning av hvordan hans realitetsorientering er.

BREIVIK-VOLD

basert på skjønn. Dette gjelder særlig ved grenseoppgang mellom psykotiske ideer og ytterliggående ideologiske standpunkter som forsvarer bruk av vold og terror for å oppnå politiske mål.»

- Ingen personlighetsavvik

Sørheim og Husby fant store personlighetsavvik i sine samtaler med Breivik. Aspaas og Tørrissen skriver at de ikke avdekket noen form for avvik eller eiendommeligheter ved hans atferd.

«Derimot opprettholder han, og forsvarer, sitt ideologiske syn, herunder bruk av vold og terror, for å oppnå sitt politiske mål: å beskytte den norske og europeiske kultur fra å gå til grunne under press fra framtidig muslimsk og islamistisk dominans.»

Husby og Sørheim mente at Breiviks bruk av ord som «ridderjustitiarius» og «nasjonaldarwinist», kunne kobles til en psykotisk tilstand. Aspaas og Tørrissen skriver i sin rapport at de ikke er mer unormale enn andre nyord:

De sakkyndige legger til grunn at denne form for nydanning av ord er vanlig i norsk språk, at «det er et anerkjent virkemiddel som gjør språket levende og interessant».

Uniformene

De sakkyndige la til grunn at militante bevegelser ofte utvikler et system av rang, uniformer og hilsener. De skriver at Knights Templar «karakteriseres som eksentriske, teatralisk og grandios».

Det at han viljestyrt har diktet opp en fremtidsvisjon, kan likevel ikke forstås som uttrykk for psykose. Slik de sakkyndige ser det, har han

hele tiden visst at hele ideen med Knights Templar har sprunget ut av hans egen fantasi.

Aspaas og Tørrissen skriver at Breivik ikke har vist noen ekte medfølelse med de fornærmede etter terrorangrepene.

De mener at han har en dyssosial personlighetsforstyrrelse, og viser til hans likegyldighet for sosiale forpliktelser og uttalt mangel på forståelse for andres følelser.

Lurt av Breivik?

Allerede i ungdomsårene ble han tatt for hærverk. Han har skremt og plaget andre barn, og løyet overfor mor om hvor han var.

«Hans emosjonelle avflatning vurderes ikke å være av den typen som ses ved alvorlige sinnslidelser, men forstås som uttrykk for patologiske per-

sonlighetstrekk», heter det i den andre rapporten.

De to sakkyndige skriver i rapporten at de er svært oppmerksomme på muligheten for at Breivik kan fremstille seg selv i et bedre lys enn det er grunnlag for.

De viser til at massedrapsmannen allerede for rettssaken varslet at han ville kjempe hardt for å bli erklært tilregnelig. De sakkyndige har derfor måttet ta stilling til om han bevisst forsøkte å dekke over eventuelle symptomer på psykosedagnose.

En av testene, MMPI-undersøkelsen, overbeviste de sakkyndige om at han hadde svart strategisk på en del spørsmål.

«MMPI består av bortimot 600 spørsmål, og det vil være lite sannsynlig at en person med en aktiv psykoselidelse, skulle klare å svare strategisk på denne testen», skriver de.

22/7-RETTSSAKEN

PÅ HVER SIN SIDE: Torgeir Husby og Synne Sørheim (til venstre) mener Anders Behring Breivik var psykotisk da han utførte ugjerningene 22. juli i fjor. Terje Tørrisen og Agnar Aspaas (helt til høyre) mener Breivik var tilregnelig.

Foto: HELGE MIKALSEN

REAGERER: Domstolssjef Tor Langbach.

Foto: MIMSI MØLLER, SAMFOTO

Vil ta makt fra psykiaterne

Av ALF BJARNE JOHNSEN

Domstolssjef Tor Langbach går langt i å antyde at psykiaterstriden i Breivik-saken kan krenke folks rettsoppfatning.

– Spørsmålet om hvem som skal innvilges straffrihet er for vesentlig til at psykiatrien alene skal ta stilling til det, sier direktør Langbach i Domstoladministrasjonen til VG. Han er klar på at det er domstolen skal ta den avgjørelsen, ikke psykiaterne.

Langbach mener psykiaterne i dag har fått for mye makt,

og reiser spørsmålet om synet på tilregnelighet er i tråd med folks rettsoppfatning.

– Straffrihet har historisk vært forbeholdt de som var ravende gale. Det har alltid vært slik at man har latt være å straffe syke mennesker, men graden av sykdom er kanskje nå blitt for vid, sier Langbach.

Tror mange reagerer I dag starter innspurten i kampen om Breiviks tilregnelighet.

Første par ut er Torgeir Husby og Synne Sørheim, som mener at Breivik var psykotisk og dermed utilregnelig.

Langbach sier til VG at han har stor sympati med dommerne som nå skal avgjøre

om Breivik var strafferettslig tilregnelig, på basis av bevisførselen gjennom 35 dager i Oslo tingrett.

– Har psykiaterne fått for stor makt over domstolen?

– Jeg tror mange reagerer på at ansvaret for reaksjonen i slike saker er plassert utenfor retten, og at det avgjøres av den psykiatriske vitenskapen.

Systemet kan frata folk retten til å ta ansvar for det de har gjort.

– Men lovgiver har bestemt at spørsmålet om straffrihet i minst mulig grad skal avvhenge av dommerens skjønn. Det er beskrivelsen av tilstanden til tiltalte som skal danne grunnlag for denne bedømmelsen.

– Og det er i strid med folks rettsoppfatning?

– Det er et viktig spørsmål, derfor håper jeg at folk flest også engasjerer seg i hvor grensen skal gå mellom psykiatri og jus, sier Langbach.

Bør snevres inn

Han ser fram til at hele systemet for tilregnelighet og straff skal bli gjennomgått når terrrorsaken er avsluttet.

Selv legger ikke Langbach skjul på at han mener at gruppen av lovbrystere som skal få fritak for straff, bør snevres inn.

– For det første må vi sikre at lovbrystere blir dømt i forhold til det de har gjort. Jeg mener at man også må se

nærmere på forsettet, altså om den tiltalte var klar over at ugjerningen var gjort med hensikt og om tiltalte var klar over at gjerningen var et overtramp, sier han.

Sjefen for Domstoladministrasjonen mener at også hensynet til offeret og hensynet til samfunnsvernet teller i retting av at flere dømmes til straff.

Langbach tror fengselsssystemet vil komme tilbake.

– Straffedømte som er syke og som trenger medisinsk behandling, bør i større grad få tilbud om behandling innenfor fengselet, sier han.

E-post: alf.bjarne.johnsen@vg.no

BUSCH HAR IKKE BESTEMT SEG

Riksadvokat Tor-Aksel Busch sier at han ennå ikke har bestemt seg for om påtalemyndigheten vil kreve straff eller dom til tvungent psykisk helsevern for Anders Behring Breivik.

– Jeg legger ikke skjul på

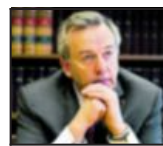
at dette er vanskelige avveininger, og det har ikke blitt lettere underveis i rettssaken, sier Busch til VG.

– Nå får vi se om noen av de fire sakyndige psykiaterne beveger seg de nærmeste dagene. Hva som skjer i

retten fremover vil være avgjørende for vår påstand. Men det blir ikke tatt noe endelig avgjørelse før retten har hørt alle de sakyndige, sier Riksadvokaten.

Da riksadvokaten beordret tiltalte mot Breivik i vinter,

ble det nedlagt påstand om at Breivik erklæres utilregnelig og dømt til tvungent psykisk helsevern. Men det ble tatt et uttrykkelig forbehold om at dette kan endres til en påstand om straff eller forvaring.

MÅ AVVEIE: Riksadvokat Tor-Aksel Busch

DETTE SKJER I DAG

For lunsj vitner leder av psykiatrisk gruppe i Den rettsmedisinske kommisjon, Karl Heinrich Melle. Etter lunsj inntar de første sakyndige, Torgeir Husby og Synne Sørheim, vitneboksen og skal for første gang redegjøre for sine vurderinger

22/7-RETTSSAKEN

De mener Breivik var **frisk**, men kan få ansvaret hvis retten mener han var **syk**.

SÅ INGEN TEGN: Avdelingsoverlege Maria Sigurjónsdóttir på Dikemark fortalte retten at hun var helt overbevist om at Breivik ikke kan ha vært psykotisk 22. juli.

MED BLANKE ARK: Dersom Breivik blir erklært utilregnelig, vil Dikemark gjøre en grundig vurdering av alle mulige diagnoser før det legges et videre løp. – Vi vil ta oss god tid, sier fungerende avdelingsoverlege Yngve Ystad.

Av ALF BJARNE JOHNSEN og HELGE MIKALSEN (foto)

Psykiaterne på Dikemark vil bruke opptil ett år på å legge et behandlingsløp for Anders Behring Breivik – om han blir dømt til tvungent psykisk helsevern.

Gjennom tre uker i mars lette 18 topp kompetente leger, psykologer og pleiere fra Dikemark etter mulige tegn på psykoser hos Breivik, under den tvungne observasjonen i Ila fengsel. De fant ikke noen tegn til psykiske sykdomstrekk.

Grundig vurdering

Men om Oslo tingrett kommer til at Breivik var utilregnelig og ikke kan straffes for 77 drap 22. juli i fjor, så vil det samme helsepersonellet få ansvaret for videre behandling.

Loven sier at den dømte skal holdes i dogninstitusjon i minimum tre uker,

mens den ansvarlige legen legger et behandlingsløp.

– Dersom domstolen sier at han var psykotisk 22. juli i fjor og ikke kan straffes, så er det et faktum vi legger til grunn. Da starter vi med blanke ark og vil gjøre en grundig vurdering av alle mulige diagnoser før det legges et videre løp. Vi vil ta oss god tid, sier Yngve Ystad, fungerende avdelingsoverlege på RSA Dikemark, til VG.

Dikemark vil få ansvaret for å drive det nye enmannssykehuset på Ila, som er spesialbygd for Breivik.

De må utrede Breivik grundig for å finne ut om han skal eller kan behandles i psykiatrien. De vil også forsøke å overtale Breivik til å godta en MR-undersøkelse som scanner hans hode, noe Breivik hittil har sagt blankt nei til.

Overbevist

Avdelingsoverlege Maria Sigurjónsdóttir leder inntaksavdelingen på Dikemark. Normalt vil pasienter som kommer fra dom på tvungen psykisk helsevern være hennes ansvar i utred-

ningsfasen, som ifølge loven skal vare i tre uker.

Men ifølge VGs opplysninger vil hun ikke sitte med hovedansvaret for Breivik. Årsaken er at hun i retten var helt overbevist om at Breivik ikke kan ha vært psykotisk 22. juli.

– Av observasjonsteamet mente 16 at han ikke hadde psykotiske symptomer. En var usikker, sa Sigurjónsdóttir i retten i forrige uke.

Dikemark vil måtte ta med psykiaterne Torgeir Husby og Synne Sørheim på råd før de legger et videre løp for Breivik. Også det andre sakkynndig-paret Agnar Aspaas og Terje Torrissen, vil bli hørt i denne fasen.

De to starter sin forklaring for retten i dag.

Krever samtykke

Dikemark vurderer også å la et større panel med helsepersonell delta. Det er ikke uvanlig i mange land.

Breivik sa i retten på fredag at den personen som Sørheim og Husby beskrev, burde behandles og medisineres øyeblikkelig. Men det er neppe lovlig i Breiviks tilfelle.

Medisinering krever pasientens samtykke, med mindre medisinene kan helbrede ham eller hindre en vesentlig forverring av sykdommen.

Yngve Ystad håper at Breivik etter hvert kan flyttes til Dikemark.

– Jeg forstår at det er nødvendig i starten å være på Ila, men jeg finner det både profesjonelt og lovmessig feil om det blir permanent, sier avdelingsoverlegen.

– *Hva skjer dersom legene kommer til at han ikke er syk?*

– Vi skal ikke behandle lidelser han eventuelt hadde 22. juli i fjor, men hans sykdomsbilde i nåtid. Dersom psykiatrien ikke har noe tilbud, vil det bli en vurdering av mulig overføring til fengsel, sier Yngve Ystad.

Loven om psykisk helsevern åpner for at Breivik likevel kan plasseres i fengsel for å sikre omverdenen mot ham.

Men et slikt tilbud finnes foreløpig ikke i Norge, selv om Høyesterett har godkjent at en annen pasient kan overføres til kriminalomsorgen.

22/7-RETTSSAKEN

Av ANNE STINE SÆTHER og ALF BJARNE JOHNSEN

Som pasient vil Anders Behring Breivik kunne få friere tilgang til internett og mobiltelefon, enn om han skulle ende i fengsel.

Psykiatriens regler for kontakt med omverdenen er helt annerledes enn det rigide regimet som omgir de som soner forvaringsdom på Ila.

Blir han pasient i sikkerhetspsykiatrien, vil han bli forsøkt aktivisert så langt det går innenfor et strengt sikkerhetsregime.

Har klagerett

I den første tiden vil personalet gjøre utredninger for å skaffe seg et bedre bilde av mulige sykdoms tegn og hva slags behandling de ønsker å iverksette.

Flere kilder som VG har snakket med, mener at han trolig gjennom sin klagerett, vil kunne hindre tvangsmedisinering, dersom det skulle bli aktuelt.

Uansett om dommene gjør ham til pasient eller forvaringsdomt, vil han i uoverskuelig fremtid holdes innenfor murene på Ila Fengsel.

Etter dommen

Ledelsen ved Ila har de siste ukene jobbet med å beskrive hva som skal til for å få godkjent et enmannssykehus. Planen er å kunne ta det i bruk når dommen mot masse-drapsmannen er rettskraftig.

Regional Sikkerhetsavdeling på Dikemark vil måtte bemanne dette sykehuset.

Ifølge VGs opplysninger vil den nye loven om høysikkerhet i psykiatrien bli sanksjonert av Kongen i statsråd i dag, og tre i kraft 1. juli.

Denne loven sikrer at man kan holde ham på særlig høyt sikkerhetsnivå inne i Ila fengsel. Et slikt vedtak må fornyes hvert halvår.

Sykdommen nå

– Det er ikke vanlig at det er innebygd tvil og offentlig «uro» rundt pasienter som overføres til tvungent psykisk helsevern. Men vi retter oss etter en rettskraftig dom og vil være godt forberedt dersom det skulle skje, sier Yngve Ystad, konstituert avdelingsleder ved Regional Sikkerhetsavdeling på Dikemark, til VG.

Han legger til at psykiatrien vil ta seg god tid til å utrede Breiviks eventuelle psykiske lidelser om han skulle bli overført. Men han presiserer også at det er eventuelle lidelser i nåtid, og ikke lidelser som kan ha vært der 22. juli i fjor, som i så fall skal behandles.

Det var personell fra Dikemark som gjennomførte tvangsobservasjonen av Breivik i mars. De slo fast at de ikke fant noen tegn til psykose.

Lex Breivik

De nye lovbestemmelsene om høysikkerhet i psykiatrien er skreddersydd for å håndtere Anders Behring Breivik og åpner for å opprette en psykiatriavdeling med særlig høy sikkerhet inne i et fengsel.

Slik terrorist på syk

I RETTEN: Massemorder Anders Behring Breivik før gårdsdagens rettsmøte sammen med sin forsvarer Geir Lippestad. Uansett om dommene gjør ham til pasient eller forvaringsdomt, vil han i uoverskuelig fremtid holdes innenfor murene på Ila Fengsel.

Foto: DANIEL SANNUM LAUTEN, AFP

Blant annet utvides mulighetene til ransaking av pasient, rom og besøkende. Kontakten med omverdenen får også en strengere regulering.

■ **INTERNETT:** Som pasient vil Breivik som pasient kunne bruke

elektroniske kommunikasjonsmidler, men de skal forhåndsgodkjennes og overvåkes, og bruken kan avbrytes.

■ **BESØK:** Breivik vil når han er under et særlig strengt sikkerhetsregime, alltid måtte ha personell til stede

ved besøk. For å få en litt mer privat setting, kan besøket gjennomføres med en glassvegg mellom Breivik og gjesten.

■ **BREV OG TELEFONER:** Alle brev skal åpnes og kontrolleres. Brev kan inndras av sikkerhetshen-

syn. Han kan bruke telefon, men samtaler skal forhåndsgodkjennes, de skal overvåkes og kan avbrytes.

■ **Telefonen er fastmontert i avdelingen. Han vil ikke kunne bruke privat mobiltelefon. Hvis sykehu-**

OFRENES OG PÅRØRENDES REAKSJONER:

GAUTE OTTO SANDVIK

Mistet datteren Marianne (16): – Jeg ville helst sett Breivik dømt til regnelig. Men, når ikke fagfolkene blir enige seg imellom så er det jammen ikke lett for oss lekfolk å vite hva som er rett. Det var uansett en god prosedyre.

EMMA MARTINOVIC (19)

Overlevde Utøya: – Jeg synes bare det er veldig trist hvis han dommes som utilregnelig. Helt siden dag én har jeg ønsket tilregnelighet. Nå føles det som at det han har gjort skjules bak sykdom. Samtidig tenker jeg på hvor mye tid jeg skal bruke på den frustrasjonen. Hvis han dommes som utilregnelig, er det ikke noe jeg kan gjøre med det.

blir tens liv sykehus

set vedtar telefonavlytting eller å inndra post, skal dette begrunnes. Pasienten og hans pårørende kan klage på vedtaket og det vil da bli behandlet i kontrollkommissjonen.

■ **MEDISINERING:** Overlegen som er faglig ansvarlig for behand-

lingen av Breivik, må først vurdere om det er behov for å tilby medisiner mot psykose. Om han nekter, kan overlegen fatte vedtak om tvangsmedisinering, men Breivik kan klage på vedtaket til fylkesmannen.

Sykehuset kan ikke tvangsmedisinere mens klagen behandles. Fylkesmannen vil da sende personell fra fylkeslegen til sykehuset. De vil lese journalen og snakke med pasienten. Erfarne leger mener det er sannsynlig at en pasient som Brei-

vik vil kunne få medhold på klagen og slippe medisinering.

■ Annen behandling

Uten medisinering kan behandlingen dreie seg om støttende samtaler, sosial ferdighetstrening og daglig aktivisering som fysisk aktivi-

FÅR MER PENGER ENN I ET FENGSEL

Ved flere anledninger har Anders Behring Breivik sagt at han ikke har mottatt en krone i statlig trygd eller stønad. Skulle det ende opp mer tvunget psykisk helsevern får han slik reglene er i dag rundt hundre kroner dagen i lommepenger.

Kommunen

For hvis en person blir underlagt tvungen psykisk behandling og ikke har noen form for trygdeytelse før de blir overført, er det kommunen vedkommende er bosatt i som utbetaler sosialtrygd. Dette dreier seg om fra 2500-3000 kroner i måneden avhengig av kommunens satser for dette, eller rundt hundre kroner dagen.

20 prosent

Dersom noen blir overført til tvungen psykisk helsevern skal de i utgangspunktet få beholde 20 prosent av den trygdeytelsen de eventuelt går på. Dette er det samme som tilfellet er ved sykehus.

Dagpenger

Ved et fengselsopphold vil også de innsatte få dagpenger. Satsen i 2011 var ifølge et rundskriv fra Kriminalomsorgen på 57,50 per dag. For å få dagpenger må du delta i arbeid i fengslet. Nekter du dette, blir du fratatt dagpengene.

ter, ergoterapi med kunst og håndverk, film, TV, og ulike spill og sosialt samvær med de ansatte.

■ **BEHANDLING VIDERE:** Kilder VG har snakket med, tror ikke Breivik vil kunne holdes under særlig høy sikkerhet i tråd med den nye loven, i all fremtid. Men i mellomtiden vil Breivik kun ha omgang med ansatte ved sykehuset, og ikke med andre pasienter på lavere sikkerhetsnivåer.

Dersom høysikkerhetsordningen faller bort, vil det bli en vurdering om han skal flyttes til Dikemark, eller til Broset i Trondheim.

VGs kilder regner det som sannsynlig at også en pasient som Breivik på et tidspunkt i fremtiden vil bli tatt med utenfor institusjon. Målet med behandlingen av enhver pasient vil være å tilbakeføre ham til samfunnet på sikt.

E-post: anne.stine.sather@vg.no
alf.bjorne.johnsen@vg.no

SE OGSÅ SIDE 2

RANDI PERREAU

Mistet sønnen Christopher (25):
– Jeg hadde jo forventet dette, men et spørsmål kverner i hodet mitt: Tør vi ikke å ta et oppgjør med personer blant oss som faktisk gjør den type grusomme ting som Breivik har gjort?

ABDULKADIR DOGAN

Mistet datteren Gizem (17):
– Jeg synes det er vanskelig å si noe om dette nå, for vi vet ennå ikke hva som blir utfallet av saken. Men det viktigste for meg er uansett at han blir innesperret for resten av livet.

TRINE AAMODT

Mistet sønnen Diderik (18):
– Det er stor tvil, sier aktoratet. Men for meg er det ikke tvil. Jeg kan ikke forstå at en person som er så beregnede og utspekulert, og som lurer og lokker frem folk på øya for å drepe dem, kan være psykotisk. Det er rett og slett vanskelig å tro på.

SKAL KUTTE TVANG

Vil ha psykiatri-pasienter tidligere til behandling

Av ALF BJARNE JOHNSEN og TROND SOLBERG (foto)

8300 årlige tvangsinnleggelses i psykiatrien er for mye, mener Anne-Grete Strøm-Erichsen (Ap). Nå skal hun tvinge legene til å få pasientene inn til behandling før tvang er eneste mulighet.

I 2010 opplevde 5700 pasienter å bli låst inn med tvang minst én gang i psykiatriske sykehus. 25 prosent av dem ble fulgt av politiet.

Helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen sier at hun skjønner veldig godt at det kan oppleves nedverdiggende og krenkende:

– Vi har ikke klart å redusere bruken av tvang i psykiatrien. Nå må vi forsøke å lære av hverandre. Sykehusene må

i langt større grad bruke positive tiltak og samarbeide med pasientene, for de som aller siste mulighet iverksetter tvang, sier Strøm-Erichsen til VG.

Skademeldinger

VG avslørte i påsken hvordan utagerende pasienter førte til flere hundre skademeldinger på seg selv, medpasienter og ansatte på de regionale sikkerhetsavdelingene i fjor.

Psykiatriens tvangsmidler spenner fra medisiner, skjerming fra fellesskapet, som i verste fall kan være fastspenning i belteseng, og til annen fysisk fastholdning.

Gjennom lovendringene i den såkalte «Lex Breivik» har Stortinget gitt adgang til å bruke ransaking, metalldetektorer og kommunikasjonskontroll for de aller farligste pasientene.

Men i handlingsplanen inn-

rømmer regjeringen at også bruk av mekaniske tvangsmidler og fysisk fastholdning kan føre til alvorlige fysiske skader på pasientene, noen ganger med dødelig utfall.

VG 4.april

Siste utvei

Nå følger Strøm-Eriksen opp hardere kontroll i den ene enden, med en egen handlingsplan som skal redusere både tvangsinnleggelses og tvang mot pasienter inne på sykehusene.

TVINGENDE NØDVENDIG

Helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen tar et oppgjør med altfor mye tvang i psykiatrien.

Derfor vil hun gjerne vite hvorfor Nord-Norge har 382 tvangsinnleggelses på 100 000 innbyggere, mens Sogn og Fjordane bare legger inn 92 pasienter med tvang pr. 100 000.

Strøm-Erichsen viser til gode erfaringer der hvor pasientene selv kan oppsøke psykiatrien og få en behandlingsseng i noen dager, i stedet for at de må hentes med tvang når de psykiske lidelsene har kommet ut av kontroll.

– Sykehusene må bli flinkere til å finne medisinfrie behandlingstilbud, sier helseministeren til VG.

– Tvang skal være siste utvei når alt annet er prøvd. Det er ikke vanskelig å forstå at folk blir traumatiserte når de opplever tvangsbehandling, mot sin egen vilje, sier helseministeren til VG.

Hun ønsker å få sykehuserpersonalet til å tenke annerledes og forebyggende, for tvangsbehandling settes i verk.

Se her!

Barnesete
BeSafe iZi Up X2
15 - 35 kg

999,-

Vi hjelper deg med monteringen!

Takboks
Thule Pacific 700 Glossy

2.999,-

Ut på tur?

Piknikkurv

129,-

Termos

199,-

Thundersjelder til 3.03.12

Vi har 51 butikker over hele landet!

Finn din nærmeste butikk på Mekonomen.no, eller ring Mekonomen Direkt på tlf. 05566.

Har du Mekonomenkortet?

Få 10% rabatt på alt tilbehør i våre butikker. Gjelder ikke allerede rabatterte varer.

Mekonomen

Vi gjør BilLivet enklere

– PRESSET VOGNTOG AV VEIEN

En trailersjåfør hevder han ble presset av veien da en turistbuss foretok en forbi-kjøring mellom Ulvik og Byrkjelo, melder Bergens Tidende.

– Det er blitt opplyst at vogntoget måtte legge seg så langt til høyre at det havnet utover veien, sier Svein Rød, operasjonsleder i Sogn og Fjordane politidistrikt til bt.no. Vogntoget ble stående flere timer å vippe på grensen mellom veien og grøften – kun støttet av noen trær.

Politiet sporet opp bussjåføren, som ikke skal ha vært klar over at vogntoget han kjørte forbi, havnet utover veien. Politiet regner med at de to partene gjør opp seg imellom.

! Syv år etter at han stjal en påhengsmotor, leverte den angrende synderen tyvegodsset tilbake, melder avisen Fremover. Det var i 2005 at den 50 år gamle påhengsmotoren av merket Seagull ble stjålet. Eier Ulf R. Hanssen, bosatt i Narvik, hadde hele tiden på følelsen at båtkenodiet ville komme til sin rett. Han har for øvrig valgt å ikke anmelde saken.

22/7-RETTSSAKEN

VIL VURDERE SVENSK KOPI

SUNDSVALL (VG) Helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen (Ap) åpner for å kopiere Sveriges ordning med statsansatte rettspsykiatere.

Den svenske modellen ville medføre at frittstående psykiatere som Synne Sørheim, Torgeir Husby, Agnar Aspaas og Terje Torrissen ikke lenger får utarbeide sakkyndigrapporter til domstolene.

De to psykiaterparene ga Oslo tingrett helt motstridende råd i terrorrettssaken mot Anders Behring Breivik.

– Det er nyttig å få innspill fra Sverige og andre land når justisministeren går igjennom bruk av sakkyndige innenfor rettspsykiatri, sier helseministeren til VG.

Høster erfaringer

Om to uker kunnegjør Oslo tingrett om den anser Breivik som strafferettslig tilregnelig eller ikke.

Dommen vil være startskuddet for regjeringens utredning av eventuelle endringer i norsk straffeprosess.

Etter studiebesøk denne uken i rettspsykiatriske sykehus i Liverpool og Sundsvall, sier Anne-Grete Strøm-Erichsen at det er viktig å lære av erfaringene til britene og svenskene:

– **Er kvaliteten på de norske sakkyndige for dårlig?**

– Vi må være åpne for en diskusjon om dette. Jeg har merket meg hvordan Sverige har lagt dette inn i en egen statlig myndighet. Men nå skal hele tilregnelighetsordningen utredes slik justisminister Grete Faremo har varslet, så får vi se hva som kommer ut av arbeidet, sier Strøm-Erichsen til VG.

I Sverige er det spesialister i psy-

... for der er rettspsykiatere statsansatte

kiatri og psykologi fra det statlige Rättsmedicinalverket som foretar rettsmedisinske undersøkelser og skriver sakkyndigrapporter til domstolene.

Pasienter som skal gjennom en såkalt judisiell observasjon, blir lagt inn i fire uker på spesielle observasjonsklinikker. Både i Stockholm og Liverpool måtte Strøm-Erichsen gå gjennom strenge sikkerhetskontroller for å komme inn på de rettsmedisinske sykehuse, som ligger bak høye murer.

I Norge har ingen av sikkerhetsavdelingene slik adgangskontroll.

Vil sikre bedre

Først i sommer ga Stortinget grønt lys for psykiatrisk behandling med særlig høy sikkerhet, med strengere adgangskontroll og pasientkontroll.

Strøm-Erichsen legger ikke skjul på at kontrollen i Norge ikke har vært god nok.

– I Liverpool gjorde de det klart at bare Dronningen kunne slippe sikkerhetskontrollen, sier hun.

– Sikkerheten på våre sykehus har ikke vært god nok i forhold til Sverige, og slett ikke i forhold til England. Behovet for innkjøring er åpenbart, sier hun.

MINISTER PÅ BESØK: Anne-Grete Strøm-Erichsen hilste på denne pasienten (med ryggen til) på Sundsvalls rettspsykiatriske klinikk. Bak statsråden står fagdirektør Tjaarke Hopen fra Helsedepartementet.

Foto: ROBIN NORDLUND

HER ER FORSKJELLENE

TVUNGENT PSYKISK HELSEVERN

Sverige: Rundt 300 personer dommes årlig til psykisk helsevern. Domstolen fastslår først om den tiltalte er skyldig eller ikke. Har den dømt en alvorlig psykisk forstyrrelse, vil reaksjonen bli dom til behandling i rettspsykiatrisk klinikk dersom strafferammen er over seks måneders fengsel.

Norge: 10-15 personer dommes til tvungen psykisk helsevern hvert år. Den som var psykotisk på gjerningstiden, kan ikke straffes. Men er ugjerningen drap eller grov vold, kan vedkommende dommes til tvungen psykisk helsevern.

SAKKYNDIGE:

Sverige: En domstolsoppnevnt psykiater fra Rättsmedicinalverket gjør en førstevurdering av om en siktet har en alvorlig psykisk lidelse. Deretter kan det bli aktuelt med en fire ukers observasjon for å anbefale eventuell tvungen psykiatrisk behandling overfor domstolen.

Norge: Retten oppnevner to psykiatriske sakkyndige, som regel på anbefaling fra påtalemyndigheten. Deres rapport skal godkjennes av Den rettsmedisinske kommisjon.

BEHANDLINGEN

Sverige: Fem regionklinikker for rettspsykiatri med 1100 behandlingsplasser står for behandlingen. I de alvorligste sakene er det domstolen som bestemmer når pasienten skal utskrives.

Norge: Norge har tre regionale sikkerhetspsykiatriske avdelinger. Dømt til tvungen psykisk helsevern overføres til helseforetaket i hjemregionen. Ansvarlig lege avgjør videre behandling etter tre ukers døgnobservasjon. Statsadvokaten skal varsles for pasienter sendes til lavere sikkerhetsnivå. Etter tre år utløper dommen, med mindre den forlenges av domstolen.

Aif Bjarne Johnsen

I SVERIGE

HVA MED LAKS PÅ GRILLEN I DAG?

På godfisk.no finner du mange smakfulle grillretter som hele familien vil like.

Godfisk!
www.godfisk.no

22/7**DOMMEN****MANGLER C-KURS:**

De sakkyndige i terrorrettssaken Synne Sørheim og Torgeir Husby. Foto: VEGARD GRØTT, NTB SCANPIX

Av ALF BJARNE JOHNSEN

Hverken Synne Sørheim, Torgeir Husby, Terje Tørrissen eller Agnar Aspaas har gjennomført det norske toppkurset i rettspsykiatrisk arbeid.

Etter terrorrettssaken har 30 erfarne psykiatere fått tilbud om et eget seniorkurs i rettspsykiatri. Ingen av de fire sakkyndige i Breivik-saken har tatt det såkalte C-kurset.

I dag er det heller ikke noe formelt krav om at sakkyndige i straffesaker må ha fullført C-kurset. Tvert imot kan domstolene fritt oppnevne sine sakkyndige.

Enormt press

– Alle fire har lang erfaring i rettspsykiatrisk arbeid, og flere av dem har undervist på C-kurset. Men det er ønskelig at det eksisterer en felles standard hos dem som skal gjøre sakkyndigarbeid for domstolene, sier Randi Rosenqvist, som har jobbet med C-kursene siden starten for 10 år siden.

Rettspsykiatrien har vært under et enormt press gjennom hele terrorsaken, og spesielt etter at de to sakkyndig-parene var fundamentalt uenige om hvorvidt Anders Behring Breivik var psykotisk eller ikke.

I VGs undersøkelse blant 66 rettssakkyndige psykiatere og psykologer, svarte 60 prosent at fagets omdømme var blitt dårligere eller svært mye dårligere etter terrorrettssaken.

– Vi kan jo ikke pålegge domstolene å velge blant dem som har C-kurset, men vi kan anbefale det, sier Rosenqvist.

Kurs over to år

I Sverige er rettspsykiatri en egen spesialisering innenfor psykiater-utdanningen, men i Norge finnes det ingen lignende spesialisering.

Men i 10 år har de tre norske kompetansesentrene for retts- og fengselspsykiatri arrangert C-kurset, som går over to år med fem samlinger.

Før deltagerne får kursbevis, må de ha skrevet minst fem sakkyndigerklæringer sammen med minst tre forskjellige makker.

– Vi tilbyr dette kurset fordi vi har sett behovet for forbedringer. Det var Justisdepartementet enig i, og betaler en del av regningen, sier Ingar Tuft, som leder Kompetansesenteret i Oslo.

Han opplyser at 64 psykologer og psykiatere hittil har gjennomført C-kurset. Ytterligere 30 kan få sitt kursbevis tidlig i 2013.

Seniorkurset i desember har 30 plasser. Etter hvert vil domstolene ha rundt 120 eksperter å velge blant.

Forslag endte i en skuff

– Om C-kurset i fremtiden skal bli obligatorisk, er et politisk spørsmål, sier Ingar Tuft.

– Det er en riktig og bra utvikling at rettspsykiaterne øker sin kompetanse. Vi har lenge ment at det måtte skje noe på dette området, sier Tor Langbach, direktør i Domstolsadministrasjonen.

Han presiserer at domstolene ikke kan pålegges å plukke sakkyndige med C-kurs, og at det vil kreve lovendring eller en ny forskrift.

2. april 2001 troppet Langbach og Rosenqvist opp i Justisdepartementet, som en del av et offentlig utvalg, og la igjen frem forslag om å styrke rettspsykiatrien. Rapporten endte i en skuff i departementet. Men overfor VG har helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen uttalt nå i august at «det kan godt hende at vi på en eller annen måte skal sertifisere de psykiaterne som leverer sakkyndigarbeid til tingrettsene».

– Her i domstolsadministrasjonen har vi ingen slike lister over dem som har gjennomgått C-kurset. Mitt inntrykk er at utvelgelsen er nokså tilfeldig, ut fra hvem som har tid til å påta seg slike oppdrag, sier Langbach.

INGEN HAR TOPPKURS

Kravene til rettspsykiaterne kan bli skjerpet

MANGLER C-KURS:

De sakkyndige i terrorrettssaken Agnar Aspaas (t.h.) og Terje Tørrissen. Foto: GISLE ODDSTAD, VG

PSYKIATERNE KOSTET 5,2 MILL

Regningen fra rettspsykiaterne til Oslo tingrett i terrorrettssaken har nå kommet opp i 5,2 millioner kroner.

Tall fra Domstolsadministrasjonen og Oslo tingrett viser at de fire sakkyndige

Torgeir Husby, Synne Sørheim, Agnar Aspaas og Terje Tørrissen hittil har fått utbetalt til sammen 2,7 millioner kroner.

Ut fra timesatsen for sakkyndige på 925 kroner pluss moms, har VG beregnet at de fire sakkyndige har brukt 2336 timer på å utrede om Anders Behring Breivik var tilregnelig eller ikke.

De to psykiater-parene endte som kjent med stikk motsatt konklusjon, og i dag får vi vite om tingretten finner Breivik utilregnelig, eller om han kan holdes strafferetts-

lig ansvarlig for terrorangrepene.

Tingrettsdommer Ina Strømstad sier at tingretten må ta forbehold om at det kan komme flere fakturaer fra de sakkyndige før de kan gjøre opp endelig regnskap.

Inne i beløpet på 5,2 millioner, ligger også regningen fra Oslo Universitetssykehus for de tre ukene da et team fra Dikemark foretok en jussiduell observasjon av Breivik inne på Ila fengsel.

Denne observasjonen kostet 2,1 millioner kroner.